



Terje Grytbak Wold

**Masteroppgave**

**NTNU**  
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet  
Det humanistiske fakultet  
Institutt for historiske studier

Terje Grytbak Wold

## Norges rolle i det internasjonale Tinnrådet 1985-1990

Metallmeglere, umoral og mesener i 1980-  
tallets tinnkrise.

Masteroppgave i historie  
Veileder: Espen Storli  
Trondheim, mai 2017

# Innhold

|  |           |
|--|-----------|
| <b>FORORD .....</b>  | <b>IV</b> |
| <b>KAPITTEL 1: INNLEDNING .....</b>  | <b>1</b>  |
| PROBLEMSTILLING OG AVGRENSNING.....  | 2         |
| HISTORIOGRAFI.....   | 4         |
| PRIMÆRKILDER.....  | 9         |
| OPPGAVENS STRUKTUR OG OPPBYGGING .....   | 10        |
| <b>KAPITTEL 2: BAKGRUNN .....</b>  | <b>12</b> |
| INTERNASJONALE RÅVAREAVTALER.....  | 13        |
| FNS KONFERANSE FOR HANDEL OG UTVIKLING OG NY ØKONOMISK VERDENSORDEN .....  | 14        |
| DE INTERNASJONALE TINNAVTALENE 1956-1985.....  | 16        |
| <b>KAPITTEL 3: TINNAVTALEN SOM DEL AV NORGES NØV-POLITIKK PÅ 1970-OG 1980 TALL, OG NORGES ROLLE I TINNRÅDET 1982-1985.....</b> | <b>19</b> |
| STORTINGSDEBATTEN OM DEN FEMTE INTERNASJONALE TINNAVTALEN I 1978 .....   | 19        |
| REGJERINGEN OG UTENRIKSDEPARTEMENTETS SYN PÅ DET INTERNASJONALE RÅVARESAMARBEID, TINNAVTALEN OG NØV-POLITIKKEN I 1982 .....    | 20        |
| STORTINGSDEBATT OM DEN SJETTE INTERNASJONALE TINNAVTALEN I 1982.....   | 22        |
| DET INTERNASJONALE TINNRÅDET UNDER DEN SJETTE TINNAVTALEN: 1983- MEDIO 1985.....   | 23        |
| DET INTERNASJONALE TINNRÅDETS HANDEL OG DAGLIGE DRIFT.....   | 24        |
| MANGLENDE FINANSIERING AV TINNRÅDET.....   | 26        |
| HØYE TINNPRISER OG BEKYMNINGER FOR ITCs FREMTID .....  | 30        |
| PROBLEMER I PLANLEGGINGEN AV EN SJUENDE TINNAVTALE .....   | 31        |
| TINNRÅDETS VEI MOT SAMMENBRUDET: TINNRÅDET OG TINNMARKEDET SOMMER OG HØST 1985 .....   | 32        |
| TINNRÅDET STANSER HANDELEN PÅ LONDON METAL EXCHANGE .....  | 33        |
| AVSLUTNING.....  | 35        |
| <b>KAPITTEL 4: TINNRÅDET I KRISE, NOVEMBER 1985 - MARS 1986.....</b>   | <b>36</b> |
| DET INTERNASJONALE TINNRÅDET I GJELDSKRISE .....   | 37        |
| LONDON METAL EXCHANGES SYN PÅ KRISEN .....   | 38        |
| KREDITORBANKENES FØRSTE FORSLAG TIL GJELDSLØSNING .....  | 39        |
| BANKGRUPPENS KRAV TIL NORGE OM GJELDSBETALING .....  | 40        |
| EFS SYN PÅ EN FORHANDLINGSLØSNING MED KREDITORENE.....   | 41        |
| HEMMEIGHOLD AV TINNRÅDETS DOKUMENTER .....   | 41        |
| STORBRIANNIAS INTERESSER OG POSISJON I TINNKRISEN (1985-86) .....  | 42        |
| BRITISK PRESS MOT NORGE.....   | 42        |

|   |           |
|---|-----------|
| UDS VURDERING AV NORGES JURIDISKE ANSVAR I TINNKRISEN .....   | 43        |
| BETALINGSFORSLAG FRA BANKER OG MEGLERE: NEWCO .....   | 44        |
| TINNRÅDETS DISKUSJONER VINTER 1986 OM EN FORHANDLINGSLØSNING .....  | 45        |
| MOT EN BETALINGSLØSNING FOR TINNRÅDET .....   | 47        |
| NEWCO-FORSLAGET HAVARERER .....   | 48        |
| LONDON METAL EXCHANGES GJENÅPNING: RING-OUT .....   | 49        |
| MEDIEOMTALE OM TINNKRISENS KONSEKVENSER .....   | 50        |
| AVSLUTNING .....  | 50        |
| <b>KAPITTEL 5: EN MYRIADE AV RETTSAKER. TINNRÅDET OG DETS MEDLEMSLAND<br/>FOR RETTEN, 1986-1990 .....</b> | <b>52</b> |
| STANDARD CHARTERED BANK TIL SAK MOT TINNRÅDET .....   | 53        |
| JURIDISKE FORBEREDELSE TIL RETTSAKER MOT TINNRÅDET .....  | 53        |
| UTENRIKSREPARTEMENTETS SYN PÅ NORSK ADVOKATBISTAND .....  | 55        |
| UENIGHETER OM TINNRÅDETS FORSVAR I RETTEN .....   | 55        |
| SPESIFISERTE KRAV FRA STANDARD CHARTERED BANK I SAKEN MOT ITC .....                                       | 57        |
| BANKENE OG KREDITORENES NYE KRAV .....  | 58        |
| TINNRÅDETS FREMTID ETTER TINNAVTALENS UTLØP .....   | 59        |
| FIRELANDSGRUPPEN HYRER ADVOKAT .....  | 61        |
| SAKEN OM TVANGSOPPLØSNING AV TINNRÅDET .....  | 61        |
| FRYKT FOR TVANGSBESLAG AV STATERS MIDLER I STORBRIITANIA .....  | 63        |
| FINANSIERING AV TINNRÅDETS ADVOKATER .....  | 63        |
| SØKSMÅL FRA SEKS KREDITORBANKER MOT NORGE .....   | 64        |
| UTREDNINGER OM MULIGHETENE FOR NYE FORHANDLINGER .....  | 66        |
| FORLENGELSE AV DEN 6. INTERNASJONALE TINNAVTALEN .....  | 68        |
| BANKGRUPPEN OG MEGLERGRUPPENS STRATEGI I RETTEN .....   | 68        |
| DRØFTELSE AV EN SEPARAT LØSNING FOR FIRELANDSGRUPPEN .....  | 69        |
| AVSLUTNING .....  | 69        |
| <b>KAPITTEL 6: ARBEIDET MOT EN LØSNING I TINNRÅDET: 1988-1990 .....</b>                                   | <b>71</b> |
| CANADISK LEDERSKAP I FORHANDLINGENE FRA 1988 .....  | 71        |
| FORHANDLINGER MELLOM MEDLEMSLANDENE: FORDELINGSNØKLER FOR GJELDOPPGJØR .....                              | 71        |
| FORHANDLING OM SMÅSTATERS ANDEL I BETALINGSOPPGJØR .....  | 73        |
| GJENNOMBRUDD I FORHANDLINGENE MED KREDITORENE .....   | 76        |
| AVSLUTNING .....  | 79        |
| <b>KONKLUSJON .....</b>   | <b>80</b> |
| NORGE SOM FORKJEMPER FOR FORHANDLING .....  | 80        |
| MELLOMSTATLIGE RELASJONER OG TILLITEN TIL INTERNASJONALE AVTALER .....                                    | 81        |

|  |           |
|--|-----------|
| ENGASJEMENT FOR UTVIKLING OG NY ØKONOMISK VERDENSORDEN ..... | 82        |
| <b>KILDER</b> .....  | <b>85</b> |
| <b>LITTERATUR</b> .....                                      | <b>93</b> |
| <b>APPENDIX</b> .....  | <b>95</b> |

## Forord

Denne masteroppgaven markerer slutten på mange års skolegang og en lang og fin studietid for min del. I løpet av arbeidet med denne oppgaven har jeg lært mye om råvareavtaler, jus og norsk utenrikspolitikk i praksis. Ikke minst har jeg lært mye om meg selv, av å ha jobbet med et så stort prosjekt, for det meste på egen hånd. Når jeg nå legger siste hånd på verket er det likevel mange som skal takkes for god støtte og veiledning underveis.

Denne oppgaven inngår i prosjektet “the Hidden Companies of the 20th century: the development of international commodity traders, 1945-2015”. Først og fremst vil jeg takke de ansatte ved NTNU og andre masterstudenter som har vært tilknyttet dette prosjektet, og de øvrige tilhørende prosjektene i økonomisk historie ved NTNU. Hans Otto Frøland, Mats Ingulstad, Pål Thonstad Sandvik, Marten Boon, Tirsa Meyer og Gwendolyn Claire Lin har alle velvillig delt av sin kunnskap og gitt gode råd under seminar og i andre sammenhenger. Det har vært en sann glede å få ta del i dette miljøet. Særlig interessant var det å få delta på seminar om råvarehandel i Rotterdam i februar 2017.

I løpet av masterseminarene har jeg lært svært mye av å diskutere egne kapittelutkast og andres tekster med mine medstudenter. Derfor skal Truls, Nikolai, Birgitte, Bjørn, Stian,

Denne oppgaven bygger på et rikt kildemateriale fra Norges Utenriksdepartement. Jeg vil takke både UD for å ha gitt meg og veileder tilgang til arkivmaterialet i tinnsaken. Særlig arkivar Bjørn skal ha takk for god oppfølging og mottakelse ved mine arkivstudier hos UD vinter og våren 2016.

Jeg vil rette en særlig takk til min fremragende veileder Espen Storli. I løpet av to år har han gitt meg gode tilbakemeldinger, råd og oppmuntring når det har trengtes som mest. Det har vært svært interessant og spennende å jobbe med dette temaet.

Andre jeg vil takke er selvfølgelig min familie, venner og medstudenter. Takk til min bror Erlend og svigerinne Ann-Iren for husly i Oslo da jeg var der for arkivstudier. Takk til Liv Strømsvåg og min mor Anne Grytbakk som begge leste korrektur i innspurten.

Aller sist og aller mest vil jeg takke min kjæreste og samboer Hallgjerd. Hun vært en utrolig god støtte hele den tiden jeg har arbeidet med denne oppgaven. Hun har oppmuntret meg når det har gått trått, gitt gode råd og ikke minst lest korrektur i innspurten.

Terje Grytbak Wold

Trondheim, mai 2017.

## Kapittel 1: Innledning

Den 25. oktober 1985 kollapset Det internasjonale Tinnrådet (The International Tin Council, heretter ITC) på spektakulært vis. Tinnrådet var i praksis konkurs, og sto med en enorm gjeld på 900 millioner pund til sine kreditorer.<sup>1</sup> ITC var i sin tid verdens største aktør på tinnmarkedet. Organisasjon oppsto som del av en internasjonal råvareavtale for tinn som ble opprettet i 1956, i medhold til FNs regler. Tinnavtalen hadde pågått i flere tiår, og medlemmene i avtalen var både de land som produserte og solgte tinn, og tinnforbrukende land. Tinnrådet regulerte tinnprisen, ved å pålegge eksportkvoter til de tinnproduserende landene, og ved å kjøpe opp til lager.

Tinnrådets sammenbrudd skapte sjokk i markedet, og førte etter hvert til et kraftig prisfall på tinn. Som følge av ITCs konkurs, gjennomgikk tinn på siste halvdel av 1980-tallet det største prisfall av alle store råvarer. Tinnprisen var på begynnelsen av 1990-tallet på sitt laveste nivå i realpriser siden depresjonstiden på 1930-tallet.<sup>2</sup> Nå som prisen på metallet sank raskt, fikk det alvorlige konsekvenser for tinnindustrien i store tinnproduserende land som Bolivia, Thailand og Indonesia. Gruver måtte stenge, og enkelte regioner opplevde massearbeidsledighet og økonomiske problemer som følge av sterkt redusert etterspørsel og fortjeneste for tinn.

Tinnrådet og den internasjonale tinnavtalen hadde 22 medlemsland da tinnkrisen brøt ut i 1985. Et av disse landene var Norge. Temaet for denne oppgaven er Norges rolle i det internasjonale tinnrådet fra krisens utbrudd i 1985, til saken ble avsluttet, med en løsning utenfor retten i 1990. I løpet av disse fem årene gikk Tinnrådet og dets medlemsland gjennom utallige rettsaker med Tinnrådets kreditorer, for å avgjøre om medlemslandene sto ansvarlige for organisasjonens gjeld. Det hele endte med et forlik utenfor retten i 1990, hvor medlemslandene gikk med på å betale omtrent en tredjedel av den opprinnelige gjelden. Norge betalte sin andel av dette, men veien til forliket var lang, komplisert og kostbar. For Norges del handlet denne saken også om hvordan tinnavtalens problemer påvirket arbeidet for internasjonale råvareavtaler innenfor FN-systemet. Det hadde vært en hjertesak for både norske politikere og aktører i Utenriksdepartementet siden 1970-tallet.

---

<sup>1</sup> John T. Thoburn, *Tin in the World Economy*, 1994:155

<sup>2</sup> Thoburn, *Tin in the World Economy*, 1994: 151

## **Problemstilling og avgrensning**

Denne oppgavens hovedformål er å analysere hvordan Norge håndterte tinnkrisen fra 1985-1990, som medlemsland i det internasjonale Tinnråd (ITC). Denne saken har ikke vært forsket på tidligere i Norge, og dette er første gang sakskomplekset blir drøftet i en vitenskapelig tekst. Tinnkrisen har heller ikke vært forsket på i noen særlig grad i andre land. Først jeg vil undersøke hvorfor Norge valgte å bli medlem av tinnavtalen, og hva Norge gjorde som medlemsland i ITC fra 1982-1985, forut for kollapsen. *Hvilke interesser hadde Norge for å bli medlem av den sjette tinnavtalen? Hvilken roll inntok Norge i ITC fra 1982-1985?*

Deretter vil jeg bruke mye plass på å analysere følgende: *Hva var Norges utenrikspolitiske interesser og motiv under tinnkrisen, og hva gjorde Utenriksdepartementet for å fremme og beskytte disse?* Særlig viktig er Norges samarbeid med Sverige, Finland og Sveits. Denne firelandsgruppen, måtte som de øvrige medlemsstatene i ITC, forsvare seg mot søksmål fra av en rekke forretningsbanker og råvaremeglere som hadde lånt penger til eller handlet med ITC.

Den norske stat beskyttet sine interesser mot søksmål ved å engasjere advokat, og samarbeide med de øvrige medlemsland i Tinnrådet, og å involvere Regjeringsadvokaten. Norge, Sverige, Finland og Sveits, valgte å inngå et samarbeid, og representertes av samme advokatfirma, først av selskapet Oppenheimers.<sup>3</sup> Advokaten som hadde saken skiftet senere til nytt advokatselskap ved navn Nabarro Nathanson.<sup>4</sup> Dette advokatfelleskapet gjør at de fire landenes samarbeid er en naturlig gruppe å analysere. Norge, Sverige, Sveits og Finland var tjent med å samarbeide og dele informasjon med hverandre. De mottok den samme informasjonen og oppdateringene om rettsakene fra en felles advokat. De tilhørte alle også konsumentgruppen i ITC, og de sto alle for en lav andel av verdens samlede tinnforbruk. De fire landene var tjent med at de som betalte mest i et oppgjør utenfor retten, var de store tinnproduserende og tinnkonsumerende land. Jeg vil analysere hvilke strategier disse landene la for å komme fram til den forhandlingsløsning de mente var best. Det innebærer å drøfte hvordan de samarbeidet med de andre partene i konflikten.

Denne oppgaven er en historisk analyse av norsk utenrikspolitikk i praksis. Det er en sak som omhandler rettshistorikk, og det er en historie om hvordan Norge forsvarte seg

---

<sup>3</sup> Se for eksempel Telefax fra Ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement 14.januar 1987.. Vedlegg: Brev fra Oppenheimers til Mr. Ø. Steiro, Royal Norwegian Embassay 12.1.87 Journalnummer. (jnr.) 00343. i Utenriksdepartementet (UD), Oslo 44.2/52 Tinn. Mappe 17.

<sup>4</sup> Telefax fra Ambassaden i London til Det Kongelige. Utenriksdepartement, for byråsjef Erik Bjørnebye 11. november 1988.. *Tinnsaken. Instruksbrev til Nabarro Nathanson.* Kopi av instruksbrev undertegnet av ambassadør Rolf T. Busch. Jnr. 02377. UD 44.2/52 Tinn. Mappe 25.

juridisk i et komplekst, og i stor grad utforsket, juridisk saksfelt. Dette er en masteroppgave i historie, og ikke i jus, og både av plasshensyn, og begrensede kunnskaper, vil jeg fokusere mindre på rettsakene under tinnkrisen. Mitt fokus er å analysere forholdet mellom Norge og andre medlemsland i Tinnrådet, og hvordan de samarbeidet for en felles forhandlingsløsning.

### **Tinnkrisen som hendelse i skjæringsfeltet mellom norsk utenriks- og bistandspolitikk**

Den delen av norsk utenrikspolitikk som omfatter globalt engasjement og bistand var i sterk vekst på 1970- og 80-tallet. Dette engasjementet vokste frem på 1970-tallet på et tidspunkt da det var en internasjonal krise i valuta- og vekselssystemet, som følge av sammenbrudd i Bretton Woods systemet fra 1945, med stabile vekselkursene.<sup>5</sup> Oljekrisen i 1973 var også bakgrunnen for spesialsesjon i FN i 1974, hvor Kravene om en ny økonomisk verdensorden (NØV) for første gang ble presentert.<sup>6</sup> En stor gruppe land fra Afrika, Sør- og Latin Amerika og Asia hevdet at de eksisterende globale handelsvilkårene tjente industrialiserte land, og bidro til å øke gapene mellom fattig og rike land. De råvareproduserende utviklingsland så hvordan OPEC klarte å bruke sin markedsrett til å oppnå høyere oljepriser under oljekrisa. Dette ga utviklingslandene håp om å oppnå stabile høye priser for de råvarene de eksporterte, og som de selv mente at de behøvde for økonomisk utvikling.<sup>7</sup> Tinnavtalen var både en handelsavtale, og en modell for en annen type økonomisk system enn den markedsliberalistiske verdensøkonomien som har vokst fram siden 1990-tallet. Symboleffekten av dens død var kanskje sterkere enn de langvarige globale konsekvensene, men der og da betydde den mye for Utenriksdepartementet, som var sterkt engasjert i arbeidet for internasjonale råvareavtaler.

Da norske politikere i Stortinget valgte å bli medlem av den internasjonale tinnavtalen, var begrunnelsen i stor grad av idealistiske årsaker, og som en støtte til kravene i ny økonomisk verdensorden. Den norske industrien importerte beskjedne mengder tinn, og det var først og fremst hensyn til de tinnproduserende utviklingsland, og deres økonomiske utvikling som var motivasjonen for å bli medlem. Da tinnkrisen inntraff, fikk Norges medlemskap i tinnavtalen sterkere realpolitiske konsekvenser. Den norske stat ble saksøkt, og ingen av partene visste hva utfallet kom til å bli. Det fantes ingen tidligere sammenlignbare saker i internasjonal jus. Det ble raskt tydelig at de verst tenkelige utfallene av rettsakene kunne gi store økonomiske kostnader for den norske stat. Situasjonen gjorde det nødvendig

---

<sup>5</sup> Olav Riste, *Norway's Foreign Relations*, 2005: 268

<sup>6</sup> *ibid*

<sup>7</sup> Christopher L Gilbert, 1996, *International Commodity Agreements: An obituary Notice*, *I World Development* Vol. 24, s 1-19: 2



for Norge å veie idealistiske motiv mot realpolitiske hensyn. Norge ønsket å beholde tinnavtalen, og arbeide for at verdens råvarehandel skulle foregå innenfor lignende avtaler. Samtidig måtte UD og Statsadvokaten bruke mye tid, penger og humanressurser på å løse den prekære situasjonen denne råvareavtalen hadde ført Norge inn i. Disse på mange måter motstridende interessene vil jeg drøfte i oppgaven. Jeg vil analysere hvordan Norges NØV-engasjement preget måten Utenriksdepartementet håndterte tinnkrisen. Et underspørsmål til dette vil være: *endret UD sitt syn på internasjonale råvareavtaler underveis i tinnsaken?*

I Tinnrådet var medlemmene enten plassert i gruppen av tinnforbrukende eller tinnproduserende land. Norge, Sverige, Finland og Sveits var alle i gruppen av tinnforbrukere. Industrinasjonene Japan, Vest-Tyskland og Frankrike var de største tinnforbrukende landene i denne gruppen. Disse landene var avhengige av å importere tinn til hjemlig industri og bidro med de høyeste summene i finansieringen av Tinnrådet. Deres makt i Tinnrådet ble avspeilet i at de fikk stemmetall og betydningsfulle posisjoner i organisasjonens viktigste komiteer. Norge var en småstat i Tinnrådet. Som et lite tinnforbrukende land, betalte den norske stat en lav andel av den totale summen for ITCs lageroperasjoner og administrative utgifter. Likevel fikk småstatene Norge, Sverige, Finland og Sveits større innflytelse i Tinnrådet enn deres tinnforbruk skulle tilsi. Når jeg i denne oppgaven velger å analysere tinnsaken med utgangspunkt i Norges rolle, vil jeg dermed anlegge et småstatsperspektiv.

Samtidig var Norges medlemskap i denne organisasjonen viktigere enn hva den marginale status som en liten tinnforbrukende industrinasjon skulle tilsi. Norske politikere på Stortinget og i Regjering var på 1970- og 1980-tallet sterkt engasjerte i arbeidet for å regulere verdens råvarehandel med internasjonale avtaler slik som tinnavtalen. Norge støttet sterkt opp om utviklingslands krav om å få bedre betalt for råvarene de eksporterte, hovedsakelig til vestlig industrialiserte land. Den internasjonale tinnavtalen hadde siden 1956 regulert prisen på dette metallet, og hadde en spesiell legitimitet siden både forbrukere og produsenter sluttet opp om avtalen. Tinnavtalen var en modell for andre råvareavtaler. Da denne avtalen brøt sammen, fremsto det for mange som et tegn på at det økonomisk ideal og målet om et regulert system for råvarehandel var feilslått. Tinnavtalen hadde en viktig betydning som den lengstlevende råvareavtalen etter andre verdenskrig. Den fikk status som modell for de øvrige råvareavtalene, noe som gjør den viktig å analysere, også med et perspektiv på Norges rolle.

## **Historiografi**

Jeg vil nå gjennomgå og diskutere litteratur som er viktig for oppgaven. Litt forenklet kan den deles inn i tre kategorier: norsk utenrikspolitisk historie, norsk bistands- og utviklingshjelps

historie, og mer generell litteratur om tinnindustrien og tinnavtalen. Siden denne oppgaven handler om Norges medlemskap i en internasjonal handelsavtale, inngår tinnsaken i den del av utenrikspolitikken som dreier seg om utenriksøkonomi, og internasjonal handel. La oss først se på hvordan engasjementet for ny økonomisk verdensorden og internasjonale råvareavtaler er omtalt i norsk historieskriving.

Mange norske historikere har analysert og forsøkt å forklare hvorfor Norge, som vestlig industrinasjon med en åpen økonomi, var så sterkt engasjert i arbeidet for en ny økonomisk verdensorden, og i støtten til FNs råvarefond. Et dominerende perspektiv om dette temaet, er at Norge sto overfor et dilemma mellom idealistiske målsetninger og egeninteresse til hjemlig industri og handel, da Norge flagget en sterk støtte til kravene i NØV.

Hallvard Kvale Svenbalrud har analysert Norges støtte til Ny økonomisk verdensorden, som et av syv paradokser i norsk FN-politikk i perioden 1970-2005, i sin doktoravhandling "*Foundation and Ornament: The United Nations as a cornerstone of Norwegian Foreign Policy, 1970-2005*".<sup>8</sup> Dette paradokset sammenfatter han som følger: Norge var en del av den kapitalistiske blokk under den kalde krigen, med en åpen økonomi, som i stor grad var avhengig av en liberal internasjonal økonomi. Til tross for dette, støttet Norge som et av de ledende vestlige land, kravene om reform og regulering av den internasjonale økonomien, gjennom planene for en ny økonomisk verdensorden på 1970- og 1980-tall.<sup>9</sup>

Olav Riste forklarer i *Norway's Foreign Relations* at Norges støtte til NØV fra 1975 hadde en bred og folkelig støtte, og at den sittende Arbeiderpartiregjeringen appellerte til datidens offentlige opinion i Norge. NØV var i tråd med det gryende norske engasjementet for avkolonisering, fredsarbeid og utviklingshjelp.<sup>10</sup> Samtidig påpeker Riste at den norske NØV-støtten brøt med tidligere norsk handelspolitikk. Den norske linjen i handelspolitikk hadde tradisjonelt støttet frihandel. Frihandel var spesielt viktig for norsk skipsfart og handelsflåte. I tillegg tjente Norge generelt på frihandel, som en liten, eksportrettet økonomi, avhengig av utenlandshandel.<sup>11</sup> Rolf Tamnes diskuterer også Norges engasjement for og holdning til arbeidet for ny økonomisk verdensorden på 1970- og 1980-tallet i det sjette bindet av Norsk Utenrikspolitikks historie, *Oljealder*. Tamnes mener at Norges sterke NØV-

---

<sup>8</sup> Hallvard Kvale Svenbalrud, 2011, *Foundation and Ornament: The United Nations as a cornerstone of Norwegian Foreign Policy, 1970-2005*, UiO: 10

<sup>9</sup> ibid

<sup>10</sup> Olav Riste, 2005: 268

<sup>11</sup> Riste 2005: 268

støtte på 1970-tallet må sees som et av flere problemområder i norsk utenrikspolitikk, i spennet mellom et multilateralt perspektiv, og den nasjonale egennytt. <sup>12</sup> I likhet med Riste mener han at Norges støtte til NØV-kravene stod i direkte konflikt med de nasjonale egeninteressene for norsk skipsfart, tekstilindustri og landbruksnæring. <sup>13</sup>

Norsk utenrikspolitisk historieskriving bærer i stor grad preg av at forsvars- og sikkerhetspolitikken har vært det største interessefeltet i forskningen. Når det kommer til feltet utenriksøkonomi, dominerer tema som Norges forhold til Europa, og debattene om norsk medlemskap i EF- og EU. Samtidig har forskere på norsk bistands- og utviklingspolitikk bidratt med nye perspektiv til å analysere Norges forhold til det globale sør, herunder også handelspolitikk. Arild Engelsen Ruud og Kirsten Alsaker Kjerland har skrevet *Norsk utviklingshjelps historie bind 2, 1975-1989: Vekst, velvilje og utfordringer*. <sup>14</sup> De skriver utfyllende om Norges NØV-engasjement i boka. Forfatterne mener at politikerne og aktørene som arbeidet med NØV hadde sterk tiltro prosjektet, og at deres engasjement bygget på norsk rettferdighetssans, og på en tillit ta at det ville være mulig å organisere en bedre verden. <sup>15</sup> Et av disse områdene ble kampen om en ny økonomisk verdensorden, med særlig vekt på den norske politikken under FNs konferanser om handel og utvikling (UNCTAD). <sup>16</sup>

Tamnes, Riste, og Ruud & Kjerland skriver og forklarer alle årsakene til og drivkreftene bak Norges engasjement for kravene om ny økonomisk verdensorden. Blant verkene i norsk utenrikspolitisk historie foreligger det mange gode studier av årsakene til *hvorfor* Norges befolkning og politikere engasjerte seg for arbeidet i UNCTAD for en ny økonomisk verdensorden. Min oppgave vil omfatte å analysere hvordan dette kom til uttrykk for Norge i tinnavtalen. Det var en av råvareavtalene som tjente som forbilde for dette arbeidet.

Norges medlemskap i Tinnrådet var motivert av et ønske om å støtte kravene til G77-landene i FN-systemet om ny økonomisk verdensorden. Et av de viktigste tiltakene for å nå målet om at utviklingsland skulle få bedre betalt for råvarene de solgte til vestlige og industrialisert land var opprettelsen av et fellesfond for råvarer, gjennom FN-systemet. Denne oppgaven er et bidrag som utdyper den eksisterende forskningen om Norges NØV-engasjement, og da i særdeleshet om den sene fasen av arbeidet, som pågikk gjennom hele

---

<sup>12</sup> Rolf Tamnes, *Norsk utenrikspolitikk historie, bind 6, Oljealder*, 1995: 411

<sup>13</sup> Tamnes, 1995: 417

<sup>14</sup> Arild Ruud, Kirsten Alsaker Kjerland, *Norsk utviklingshjelps historie bind 2, 1975-1989: Vekst, velvilje og utfordringer*, 2003

<sup>15</sup> Ruud, Kjerland, 2003:31

<sup>16</sup> Tamnes: 411

1980-tallet. I flere av verkene som foreligger om norsk utenrikspolitikks historie gis det liten plass til både å forklare og beskrive hvorfor og hvordan NØV-engasjementet utartet seg i løpet av dette tiåret.

Det finnes noe forskningslitteratur om tinnkrisen og om den sjette internasjonale tinnavtalen. Denne litteraturen er skrevet av forskere innenfor både jus og økonomifaget. Flere av disse artiklene ble skrevet da krisen pågikk, eller kort tid i etterkant. Da tinnkrisen pågikk viet både engelske og amerikanske medier saken mye oppmerksomhet, særlig Financial Times og Daily Telegraph. Av norske aviser fulgte Aftenposten tinnsaken til en viss grad høsten 1985, for eksempel i saker som ”Tinnkrisen truer City” i desember 1985.<sup>17</sup>

En av de fremste forskerne på tinnindustrien på 1900-tallet er den engelske utviklingsøkonomen John Thoburn. I oversiktsverket *Tin in the World Economy* fra 1994 gir Thoburn en grundig innføring i historien om tinnindustrien og dens utvikling i det 20 århundre.<sup>18</sup> Thoburns forskning analyserer med hvilken betydning tinn som handelsvare har hatt for de største tinnproduserende landene i mesteparten av århundret, Malaysia, Indonesia, Thailand og Bolivia. Thoburns arbeid sier mindre om ITCs posisjon og betydning som aktør i tinnindustrien. Hans perspektiv på Tinnkrisen er først og fremst rettet mot hvilke konsekvenser sammenbruddet og prisfallet fikk for tinnproduserende land. Thoburn analyserer virkningene av den sjette tinnavtalens (ITA6) kollaps i artikkelen ”The Tin industry since the collapse of the International Tin Agreement”, fra *Resources Policy*<sup>19</sup>. Den samme tematikken skriver Thoburn om i et kapittelbidrag i *Tin in the 20th Century, the devil's metal*, fra 2015, ”Increasing Developing Countries' Gains from Tin Mining The Boom Years from 1960 to 1985”. I denne teksten fokuserer Thoburn på den økonomiske fortjenesten fra tinngruvedrift i de største produsentlandene under høykonjunkturperioden på 1960, 1970 og tidlig 1980-tall.<sup>20</sup> Han argumenterer for at tinn som eksportvare skapte sterkt fordelaktige, og utviklingsøkonomiske, effekter med langvarig positiv virkning.

Ronald W. Anderson og Christopher L. Gilberts har skrevet artikkelen ”Commodity Agreements and Commodity Markets: Lessons from Tin”, som utkom i *The Economic Journal*, i 1988. Artikkelen er en historisk analyse av utviklingen i tinnmarkedet fra 1982-1985, som også forklarer årsakene til kollapsen i tinnmarkedet. De diskuterer blant annet handelsstrategien til ITC i driften av de prisstabiliserende operasjonene, og hvorvidt krisen

---

<sup>17</sup> Ulf Andenæs, Tinnkrisen truer City” I Aftenposten Morgen, 16.desember 1985, s. 14

<sup>18</sup> Thoburn, *Tin in the World Economy*, 1994

<sup>19</sup> Thoburn, The Tin industry since the collapse of the International Tin Agreement, fra, Resource Policy 1994

<sup>20</sup> Thoburn, ”Increasing Developing Countries' Gains from Tin Mining The Boom Years from 1960 to 1985”, i *Tin in the 20th Century, the devil's metal*, M. Ingulstad, A. Perchard, E. Storli 2015: 220

kunne ha vært unngått, som de <sup>21</sup> De utarbeider et konseptuelt økonomifaglig rammeverk for å forklare og teoretisere aktørenes handlinger i tinnmarkedet i perioden under den sjette tinnavtalen fra 1982-1985.

Ralph Kestenbaums bok *the Tin Men- A Chronicle of Crisis* fra 1991 er en beretning om tinnkrisen, fortalt av én av meglerne som var involvert i saken. I løpet av de fem årene krisen pågikk fra 1985-1990, var Kestenbaum representant for en gruppe av 14 meglerselskap ved London Metal Exchange. Selskapene i Tinco-gruppen, som de kalte seg, kjempet alle mot ITC i retten, for å få tilbakebetalt gjelden organisasjonen skyldte dem. Kestenbaums bok gir et innblikk i forhandlingene mellom kreditorene og ITC. Samtidig er den fortalt av en subjektiv forteller. Likevel gir han en glimrende miljøskildring av hvordan tinnhandelen ved London Metal Exchange foregikk på 1980-tallet. Han beskriver også godt måten de vanligvis konkurrerende selskap på London Metal Exchange (LME) under tinnkrisen så seg tjent med å samarbeide mot ITC under rettsakene. Først og fremst er *the Tin Men* en fortelling om hvordan tinnkrisen foregikk fra innsiden, med perspektiv på hvilke konsekvenser Tinrådet fikk for kreditorene. Kestenbaums rolle i tinnkrisen gjør at vi må bruke annen sekundærlitteratur for å belegge statenes motiv og handlinger i saken.

Ian A. Mallorys artikkel fra 1990, "Conduct Unbecoming: The Collapse of the International Tin Agreement" tar for seg tinnkrisen fra utbruddet i 1985 fram til dens avslutning i 1989. I artikkelen undersøker Mallory hendelsene som ledet til kollapsen i tinnmarkedet i 1985, årsakene til at krisen oppsto, og virkningene av ITCs kollaps. Mallory, jurist av utdanning, vier rettsakene en god del oppmerksomhet.<sup>22</sup> Mallory bruker avisenes rapportering fra saken som kilder for å gjengi hva som skjedde I tillegg analyserer han dommene i rettsakene, og enkelte av dokumentene som ble gjort tilgjengelig under disse. Blant dokumentene er offisiell statistikk fra ITC, og noen av rapportene om ITCs handel som ble brukt under rettsakene som bevis. Mallory gir en grundig og objektiv gjennomgang av tinnkrisen, men hans tekst er skrevet uten et fullstendig tilgjengelig arkiv.

### **Oppsummering av historiografien**

I litteraturen om Tinnkrisen finnes det ingen analyser basert på et stort og fullstendig kildegrunnlag. Denne masteroppgaven vil være den første til å skrive om Norges rolle i tinnkrisen, og det finnes ingen andre historiske studier om temaet fra før. Det som finnes av

---

<sup>21</sup> Ronald Anderson, Christopher Gilbert, *Commodity Agreements and Commodity Markets: Lessons from Tin*, 1988:

<sup>22</sup> Ian A. Mallory, *Conduct Unbecoming: The Collapse of the International Tin Agreement* i *American University International Law Review*, vol. 5. utgave 3, 1990

forskningsslitteratur om tinnkrisen er hovedsakelig rettet mot å forklare denne råvareavtalens sammenbrudd, og analysere konsekvensene av dette (Thoburn), eller å analysere saken i et komparativt økonomisk perspektiv mot andre råvareavtaler (Anderson, Gilbert). Ian Mallory gir grundig og solid gjennomgang av tinnkrisens årsak og konsekvenser, men medlemsstatens perspektiv er ennå ikke analysert i verken han eller andres forskning. Denne forskningen fra 1980- og tidlig 1990-tall har i tillegg forholdt seg til det lille som finnes av litteratur om krisen, som er dommene i rettsakene, avisoverskrifter, og Kestenbaums beretning, i tillegg til den makroøkonomiske perspektiv med tinnprisens utvikling over tid. Kort sagt er perspektivet på tinnkrisen i forskningsslitteraturen, begrenset av manglende tilgang til arkiv og førstehåndskilder. Vi vet lite om hva som faktisk skjedde under Tinnkrisen, verken fra Norges side, eller internasjonalt. Denne oppgaven er i så måte en pionerstudie av tinnkrisen, fordi det er den første historiske analysen av hendelsen som er gjennomført, på basis av primærkildene om saken, fra Utenriksdepartementet til et av ITCs 22 medlemsland.

### **Primærkilder**

Denne oppgaven bygger på kildemateriale fra arkivet i det norske Utenriksdepartementet i Oslo om tinnsaken fra 1982-1990. Det inneholder 24 mapper som dekker saken over disse åtte årene, hvor den største andelen av saksdokument er fra årene 1985-1989. Arkivet er kronologisk ordnet, og fremstår så godt som komplett. I 2015 ble arkivet avgradert og gjort tilgjengelig for forskere. Norge mottok som medlemsland i det internasjonale Tinnrådet (ITC) en svært stor mengde dokumenter fra ITC i løpet av de fem årene tinnkrisen pågikk. Da krisen var på sitt mest intense, fra oktober 1985 til mars 1986, ble det sendt telefax og brev nesten daglig fra ITC til Utenriksdepartementet (UD) og de øvrige medlemsland. En stor andel av kildematerialet er tilsendte møtereferat fra Tinnrådets møter, og jevnlig oppdateringer fra de mange rettsakene ITC var involvert i som den saksøkte part. I tillegg kommer møtereferater fra de ulike underkomiteene i Tinnrådet. ITC videresendte også deres korrespondanse med advokatselskapet Cameron & Markby, som representerte ITC i rettsakene hvor organisasjonen var saksøkt. Rettstevningene og dommene i rettsakene ble også videresendt til medlemslandene fra ITC.

I UD ble Tinnsaken hovedsakelig behandlet av NØV-enheten, en avdeling innad i UD som arbeidet med spørsmål tilknyttet ny økonomisk verdensorden. En stor andel av kildematerialet er brev og telefax i korrespondanse mellom saksbehandlere i UD's NØV-enhet, UD's 2. rettsavdeling, og den norske ambassaden i London. I tillegg kommer notater og memorandum til UD. En rekke ansatte fra den norske utenriktjenesten deltok i de mange

møtene og spesialsesjonene som foregikk i det Internasjonale Tinnrådet lokaler i London. Kildematerialet gir et helhetlig og stort tilfang av informasjon om hva Norges kvinner og menn i utenriktjenesten gjorde under tinnkrisen. Det ble skrevet interne notater jevnlig, som oppsummerte sakens stilling, og grunnga hvordan Norge burde forholde seg til de øvrige medlemslandene innad i ITC, og hvordan Norge skulle stille seg til ulike problemstillinger og forslag i Tinnrådet.

Fra hele perioden foreligger det flere tusen sider med brev, møtereferat og dokumenter fra ledelsen i det Internasjonale Tinnråd sendt til alle medlemslandene, eller til delegasjonslederne spesifikt (merket HOD, Head of Delegations). Mengden av sakspapirer og dokumenter fra disse fem årene er svært stor, og det aller meste av dokumentene var unntatt offentlighet da saken pågikk.<sup>23</sup> Dette ble gjort siden opplysningene i dokumentene var sensitive og kunne brukes av motpartene i de pågående rettsakene. Saksdokumentene som tilhørte ITC var av stor interesse for både presse og advokatene til meglerfirmaene og forretningsbankene som gikk til søksmål mot ITC. De kunne gi svar på hvorvidt organisasjonen hadde brutt lover og regler i dens handel på London Metal Exchange, og de kunne også si noe om medlemslandenes ansvar og kunnskap om den vanskelige situasjonen og manglende finansieringen av Tinnrådets lager, som hadde vært et problem under hele den sjette tinnavtalen.

Kildene har ikke vært tilgjengelige for forskere før 2015. De er, meg bekjent, hittil ikke blitt brukt i publisert forskningsarbeid av andre forskere. Som vi har sett i historiografien om Tinnkrisen, foreligger det heller ingen verk som beskriver krisen med grunnlag i kildemateriale fra andre medlemsstater i ITC. Tinnmappene gir meg muligheten til å undersøke med et bredere kildetilfang hva som skjedde under tinnkrisen innad blant medlemslandene i ITC, enn det tidligere artikler og bøker om temaet har kunne gjøre. Ved å studere disse kildene i sin helhet har jeg mulighet og grunnlag for å kunne utvide forskingsfeltet på Tinnkrisen, med utgangspunkt i hvordan Norge opptrådte som medlemsland i ITC.

### **Oppgavens struktur og oppbygging**

Denne oppgaven består av fem kapitler, i tillegg til innledningskapittelet, og en konklusjon. Det er en kronologisk oppbygd oppgave. Kapittel 2 gir en innføring i hva metallet tinn har vært brukt til, hvor det finnes, og hvordan det utvinnes. Jeg vil også vise hvordan de internasjonale tinnavtalene var preget av at de fleste tinnprodusentene lå i utviklingsland, og

---

<sup>23</sup> Pressekommuniké fra det internasjonale Tinnråd er et av få unntak blant dokumenter som var offentlige.

at det var vestlige industriland som forbrukte mesteparten av metallet. Kapittelet setter de internasjonale tinnavtalene inn i konteksten av etterkrigstiden, og forklarer formålet og funksjonen til de internasjonale råvareavtalene som ble opprettet i denne perioden. Jeg ser til slutt redegjøre for hva ideene om ny økonomisk verdensorden omfattet, og hvilken påvirkning disse fikk for tinnavtalen.

I kapittel 3 vil jeg se på hvordan norske politikere begrunnet at Norge skulle bli medlem av den femte og den sjette internasjonale tinnavtalen. Jeg vil argumentere for at medlemskapet var i tråd med norsk NØV-politikk. Deretter vil jeg analysere hvilken rolle Norge spilte i Tinrådet i årene 1982-1985. Denne analysen vil ha fokus på Norges forhold til Tinrådets øvrige medlemsland, og hvilken makt Norge hadde i organisasjonen, og ansvar for at den gikk konkurs.

Kapittel 4 omhandler den første fasen av tinnkrisen, fra oktober 1985 til mars 1986. Her vil jeg analysere hvordan Norge håndterte krisen i dens begynnelse. Jeg vil drøfte hvordan Norge forholdt seg til ITCs forhandlinger med Tinrådets kreditorer, og hvordan de vurderte situasjonen da de første søksmålene mot ITC ble inngått våren 1986.

Oppgavens Kapittel 5 er den delen av teksten hvor jeg analyserer hvordan Norge som stat håndterte å bli saksøkt av kreditorene til Tinrådet, i perioden 1986-1988. Her vil jeg se på hvordan UD, i samarbeid med Statsadvokaten, og firelandsgruppen håndterte å bli stevnet for retten av Tinrådets kreditorer. Jeg vil også se på Norges rolle som brobygger og hvilke initiativ og bidrag UD gjorde i forhandlingene mellom ITCs medlemsland og kreditorene.

I det sjette kapittelet vil jeg analysere hva som skjedde i forhandlingene mellom Tinrådets medlemmer og kreditorer i perioden fra 1988 til 1990. Her vil særlig se på hvordan medlemmene kom til enighet seg i mellom, hva Norge gjorde for at de skulle lykkes med en forhandlingsløsning.

Til slutt kommer en konklusjon, hvor jeg oppsummerer oppgaven, og plasserer Norges rolle i tinnkrisen i en kontekst for norsk utenrikspolitisk historie. Her vil jeg drøfte hvordan denne oppgaven bidrar til å utvide vår forståelse av Norges NØV-engasjement på 1980-tallet, og hvordan Utenriksdepartement forvaltet Norges interesser under tinnkrisen.



## Kapittel 2: Bakgrunn

I denne delen av oppgaven skal jeg gi en innføring i hva metallet tinn er, hvor det forekommer i verden, og hvordan det utvinnes. I tillegg vil jeg redegjøre for hvordan de internasjonale råvareavtalene i etterkrigstiden regulerte produksjon og forbruk av de enkelte råvarer. Jeg vil deretter vise hvordan disse råvareavtalene fra 1970 tallet av ble en del av en stor gruppe av verdens utviklingslands krav til økonomiske reformer. Programmet for Disse kravene i FN-systemet fikk navnet ny økonomisk verdensorden. Jeg vil forklare hva Norges rolle i NØV omfattet, og hvordan tinnavtalen var et eksempel på en vellykket råvareavtale som man ønsket å få i stand for mange andre råvarer, i FN-systemet.

### Tinnets egenskaper og utbredelse i verden

Tinn er et metallisk grunnstoff i gruppe 14 i grunnstoffenes periodesystem. I farge er tinn sølvhvitt, og inngår i gruppen av uedle metaller.<sup>24</sup> Tinn forekommer i to former: hvitt tinn, og grått tinn  $\alpha$ -tinn. Hvitt tinn ( $\beta$ -tinn) er bløtt og kan vales ut til tynn folie (stanniol), grått tinn er porøst og mer voluminøst enn hvitt tinn. Metallet utvinnes av tinnstein (kassiteritt,  $\text{SnO}_2$ ). Tinn er et av de lengst kjente og brukte metallene for mennesker. Kun gull, kobber, og sølv har vært kjent i lengre tid.<sup>25</sup> De eldste funn av tinnngjenstander er gjort i Mesopotamia, Egypt og Pakistan, i form av kobberlegeringer med 10-15% tinn. Disse oldtidsfunnene skriver seg fra 3000-3500 f. Kr.<sup>26</sup> En viktig egenskap ved Tinn, er at metallet gir langt hardere egenskaper som bestanddel i legeringer med andre myke metaller.<sup>27</sup> Bronse er en legering av kobber og tinn. Anvendelse av bronse til våpen og redskaper ledet til menneskehetens første store teknologiske revolusjon.<sup>28</sup>

Teknikken for gruveutvinning av tinn klassifiseres i vid forstand av hvorvidt forekomsten er en hovedåre eller en avleiring. Opprinnelig ble tinn utvunnet fra granittiske bergarter. Utvinning av tinn fra malmårer foregår som i annen tradisjonell gruve- og bergverksdrift under jorden, selv om enkelte bergverk har åpne brudd over bakken. Denne prosessen foregår ved at tinnmalmen blir brutt fra jorda med boring og sprengning, og deretter transportert til et anrikningsanlegg hvor den blir knust mot bakken. Deretter blir malmet konsentrert.<sup>29</sup> Slike tinngruver har vært dominerende i Kina, Bolivia, Australia og Cornwall i

---

<sup>24</sup> Per Kofstad, Tinn, store norske leksikon 2015

<sup>25</sup> Kofstad, Tinn

<sup>26</sup> ibid

<sup>27</sup> Mats Ingulstad, Andrew Perchard, Espen Storli, 'The Path of Civilization is Paved with Tin Cans', i *Tin and Global Capitalism: A History of the Devil's Metal, 1850-2000*:", 2015:1

<sup>28</sup> ibid

<sup>29</sup> Ingulstad, Perchard, Storli, 2015:3

England.<sup>30</sup> Størstepartene av de nåværende utnyttbare tinnforekomster er imidlertid fattige, alluviale avleiringer som har oppstått ved forvitring av primære tinnførende bergarter.<sup>31</sup> I Sørøst-Asia har mudring og utvinning av tinn ved hjelp av gruspumper vært de dominerende teknikkene siden tidlig 1900-tall.<sup>32</sup>

Det største anvendelsesområdet for tinn er til fortinning av andre metaller, jern og stålblekk.<sup>33</sup> Et annet vanlig bruksområde for tinn er som beskyttende belegg og foringer, som kan påføres metalloverflater som folier.<sup>34</sup> I det 20 århundre fikk tinn en viktig betydning for utviklingen av verdens matforsyning. Hermetikkboksen (tin can) revolusjonerte mulighetene for lagring av matvarer, og endret spisevaner, matproduksjon, markedsføring og salg.<sup>35</sup>

Tinn som eksportvare er preget av to viktige aspekter: verden er avhengig av de mindre utviklede land for tilførsel av mesteparten av denne råvaren, og eksport av tinn har hatt ganske positive effekter for disse landenes utvikling.<sup>36</sup> Et annet viktig aspekt ved tinnindustrien i det 20. århundre, er å forstå verdikjeden for tinn. Selv om gruver i Malaysia, Indonesia og Bolivia utgjorde den største andelen av forsyningen av tinn på verdensmarkedet i det 20 århundre, var smelteverksproduksjon opprinnelig konsentrert i industrialiserte vestlige land. Der ble også mesteparten av metallet anvendt.<sup>37</sup> Ved begynnelsen av 1900-tallet var Storbritannia den ledende smelteverksnasjonen, og viktige smeltere fantes også i Tyskland, Belgia og Nederland.<sup>38</sup> Mineraleksporterende land som Thailand, Bolivia, Nigeria og Indonesia bygde på 1960 og 1970-tallet opp egne smelteverkindustri for å konkurrere med vesten.<sup>39</sup> Peru og Brasil vokse frem som tinnprodusenter på 1970-tallet. Brasil endte opp som nasjonen med størst produksjon utover 80-tallet, da tinnkrisen rådet.<sup>40</sup>

### **Internasjonale råvareavtaler**

Etter andre verdenskrig begynte markeds kontroll av råvarer med den internasjonale sukkeravtalen (ISA) i 1954, og den internasjonale tinnavtalen (ITA) i 1956, med hjelp av FN.<sup>41</sup> Den opprinnelige målsetningen for de internasjonale råvareavtalene, var å dempe og

---

<sup>30</sup> ibid

<sup>31</sup> Kofstad, 2015

<sup>32</sup> Thoburn 1994, *Tin in the World Economy*: 15

<sup>33</sup> Kofstad, 2015

<sup>34</sup><sup>34</sup> ibid

<sup>35</sup> Joel Wolfe, *Summer's Food for Winter's Tables, Tin Consumption in the Americas 2015*, I *Tin and Global Capitalism: A History of the Devil's Metal, 1850-2000*: 74

<sup>36</sup> Ingulstad, Perchard, Storli 2015: 1

<sup>37</sup> Ingulstad, Perchard, Storli 2015:4

<sup>38</sup> Ingulstad, Perchard, Storli 2015:5

<sup>39</sup> ibid

<sup>40</sup> Thoburn, 1994, *Tin in the World Economy*:169

<sup>41</sup> Christopher L Gilbert, 1996, *International Commodity Agreements: An obituary Notice*, I *World Development* Vol. 24: 1

unngå situasjoner med ”tyngende overskudd” av råvarer på markedet.<sup>42</sup> Både sukkeravtalen og tinnavtalens målsetninger, var å kontrollere tilbudet og tilførselen av råvaren, ved å implementere eksportkvoter for produsentene.<sup>43</sup> Råvareavtaler som opererer med eksportkontroll, forsøker å presse markedet til en balanse mellom tilbud og etterspørsel gjennom å kontrollere tilbudet av en råvare. En reduksjon i etterspørsel kan møtes på tre måter. En kan velge å redusere produksjonen, innføre nasjonale lagre med overskuddsproduksjon, eller velge å kvitte seg med overskuddet av råvaren.<sup>44</sup> Råvarenes karakteristikk bestemmer hvilket av disse tre virkemidlene som brukes for å kontrollere prisen. Metall har naturlig større fleksibilitet og muligheter for lagring enn avlinger som sukker, kaffe og hvete.<sup>45</sup> Disse matvarene er på sin side enklere å kvitte seg med, som for eksempel ved å sette fyr på overskuddsproduksjon. Tinnavtalen benyttet seg av både eksportkvoter og et lager. I de følgende tiårene ble flere råvareavtaler utarbeidet for samme formål. Disse avtalene hadde mye til felles, men også enkelte særegne trekk. Motivasjon for Den internasjonale kaffeavtalen (1962) var et håp om å øke eksportinntektene for kaffeproduserende land, den gang med størst konsentrasjon i Latin Amerika, og var i mindre grad en avtale som skulle skape prisstabilisering.<sup>46</sup> Andre råvareavtaler som kom til var den internasjonale kakaoavtalen (1972), og rågummiavtalen (1980).

### **FNs konferanse for handel og utvikling og Ny økonomisk verdensorden**

I tiårene etter annen verdenskrig fikk en lang rekke stater selvstendighet etter avkoloniseringen av gamle europeiske kolonivelder. Den politiske selvstendigheten disse utviklingslandene fikk i løpet av 1950- og 1960-tallet førte ikke med seg en tilsvarende økonomisk uavhengighet.<sup>47</sup> De nye statene og øvrige utviklingsland i Afrika, Sørøst-Asia og Latin-Amerika lå langt etter den økonomiske utviklingen i industrialiserte land. Industriproduksjonen i de fleste utviklingsland var lav, og de fleste var i hovedsak råvareeksportører.<sup>48</sup> Samtidig hadde en stor andel utviklingsland i Asia og Latin-Amerika en jevn økonomisk vekst, men den var ikke tilstrekkelig til å skape moderne industri- og velferdssamfunn.<sup>49</sup>

---

<sup>42</sup> Christopher L. Gilbert 1987, *International Commodity Agreements: Design and Performance*, World Development vol.15 No. 5: 591

<sup>43</sup> Christopher L Gilbert 1996: 1

<sup>44</sup> Gilbert 1987: 595

<sup>45</sup> Gilbert 1987: 596

<sup>46</sup> Gilbert, 1996: 2

<sup>47</sup> Tamnes 1995: 313

<sup>48</sup> Ruud, Kjerland 2003: 23

<sup>49</sup> ibid

Fra og med 1960-tallet gjorde verdens utviklingsland seg hørt i internasjonale fora, særlig i FN-systemet.<sup>50</sup> I 1967 dannet utviklingslandene Gruppen av 77 utviklingsland (G77) for å samordne sine krav.<sup>51</sup> Etterhvert sluttet flere stater seg til G77. De opprettholdt et press mot industrilandene ved å fremme en rekke krav i FNs konferanse for handel og utvikling (UNCTAD), og i FNs hovedforsamling. Der formulerte utviklingslandene konkrete krav til endringer i verdensøkonomien, hvor formålet var å få bedre handelsvilkår for utviklingsland.<sup>52</sup> G-77 opprettholdt et vedvarende press mot industriland i FN-systemet, med omfattende og vidtgående krav til tiltak, som skulle sikre utviklingsland større økonomisk uavhengighet og sterkere økonomisk vekst. Dette programmet fikk et langt sterkere gjennomslag på 1970-tallet, som følge av oljekrisen i 1973-1974.<sup>53</sup> Krisen oppsto da Arabiske oljeprodusenter valgte å redusere sin oljeproduksjon og innføre oljeembargo overfor USA, og ved å kutte 5 prosent av produksjon i måneden fra og med september 1973.<sup>54</sup> De innførte denne embargoen som en reaksjon på Yom Kippur-krigen i Israel, hvor USA støttet Israelske styrker med krigsmateriell.<sup>55</sup> Oljekrisen viste for både utviklingsland og industriland hvilken makt som kunne ligge i et råvarekartell.<sup>56</sup> Råvareeksporterende utviklingsland så hvordan OPEC under oljekrisen klarte å oppnå høye, stabile priser for en råvare. De hadde derimot ikke den samme markedsmakten som OPEC. Alternativet som utviklingslandene da heller så mot, var internasjonale råvareavtaler.<sup>57</sup> Under FNs 6. ekstraordinære generalforsamling om råvarer og utvikling i 1974, la utviklingslandene fram en rekke krav med forslag til løsninger. Begrepet ny økonomisk verdensorden kom nå i bruk, og fikk sterk oppslutning som slagord.<sup>58</sup>

Rolf Tamnes skriver at ”prøvestenen og hjørnesteinen i NØV-prosjektet var en nyorganisering av råvaremarkedet.”<sup>59</sup> Under UNCTAD IV i 1976 vedtok deltakerne en handlingsplan for et samlet råvareprogram for 18 råvarer. På konferansen vedtok de også å opprette et fellesfond for finansiering av støtputelagre, for å sikre stabile råvarepriser og leveranser.<sup>60</sup> Den internasjonale tinnavtalen var på mange måter en modell for dette råvareprogrammet siden den hadde eksistert og fungert siden 1956, med et støtputelager.

---

<sup>50</sup> Ruud, Kjerland, 2003: 17

<sup>51</sup> Ruud, Kjerland, 2003: 24

<sup>52</sup> ibid

<sup>53</sup> ibid

<sup>54</sup> Daniel Yergin, *The Prize*, 2012: 589

<sup>55</sup> Ruud, Kjerland 2003: 25

<sup>56</sup> ibid

<sup>57</sup> Gilbert 1996:3

<sup>58</sup> ibid

<sup>59</sup> Tamnes 1995: 414

<sup>60</sup> ibid

NØV-prosjektet fikk aldri det gjennomslaget støttespillerne håpet på. Forhandlingene om de enkelte råvareavtalene gikk sakte frem. Det ferdige råvarefondet som ble sluttforhandlet i 1980 ble først iverksatt i 1989, i en meget beskjeden og avkortet utgave sammenlignet med hva målene på 1970-tallet hadde lagt til grunn.<sup>61</sup> Det var flere årsaker til at NØV-kravene aldri fikk særlig gjennomslag. I UNCTAD krevdes det støtte av de vestlige økonomiske stormaktene for å realisere tiltakene. De vestlige industrilandene var sterkt presset på 1970-tallet på grunn av mange problemer i verdensøkonomien.<sup>62</sup> Rolf Tamnes mener at ”NØV hvilte på en illusjon om at etablerte maktstrukturer kunne brytes opp gjennom relativt enkle politiske håndgrep, samtidig som forutsetningene endret seg til det verre”<sup>63</sup> Han sikter til at det ikke ble noen råvarekrise som kunne gi G77 makt i forhandlingene, og at de kraftige økningene i oljeprisen i 1973 og 1979 særlig skadet mange u-land. Ruud og Kjerland påpeker i likhet med Tamnes at utviklingslandene som gruppe heller ikke var en samlet enhet som sto bak råvarekravene i NØV. Forestillingen om at verden var inndelt i råvareproduserende utviklingsland og foredlende industriland var en kraftig overforenkling.<sup>64</sup> Mange utviklingsland var i sterk utvikling, og interessene blant disse landene var sprikende.

Utviklingshjelp og bistandspolitikk ble i løpet av 1970-tallet nye og viktigere felt i norsk politikk for alle stortingspartier, ledet an av et radikalt Arbeiderparti. I Norge støttet nesten samtlige partier på stortinget en aktiv norsk NØV-politikk, medregnet råvareprogrammene under UNCTAD. Flere AP-politikere mente også at en støtte til NØV var klokt av maktpolitiske hensyn, herunder Reiulf Steen og utenriksminister Knut Frydenlund.<sup>65</sup>

### **De internasjonale tinnavtalene 1956-1985**

Den første avtalen om tinnsamarbeid ble inngått før 1920 mellom myndighetene i nederlandske øst-India (Indonesia) og Britisk Malaya (dagens Malaysia). I mellomkrigstiden inngikk Nederlandsk Ost-India, Malaya, Bolivia og Siam (dagens Thailand) en tinnavtale med mål om å hindre store prissvingninger. Landene sto for 90 prosent av den tidens produksjonskapasitet.<sup>66</sup> Avtalen var rimelig vellykket i å opprettholde tinnprisen, og ble fornyet i 1938.<sup>67</sup>

Den internasjonale tinnavtalen begynte i 1956, og kan sees i sammenheng med de

---

<sup>61</sup> Tamnes 1995: 414

<sup>62</sup> Ruud, Kjerland 2003: 29

<sup>63</sup> Tamnes 1995: 414

<sup>64</sup> Ruud, Kjerland 2003: 29

<sup>65</sup> Tamnes 1995: 415

<sup>66</sup> Kestenbaum 1991: 9

<sup>67</sup> ibid

øvrige råvareavtalene som ble inngått etter andre verdenskrig. Disse skulle sikre utviklingsland i den tredje verden rettferdige priser for råvarene de eksporterte og sørge for stabile og forutsigbare leveranser til kjøperland av råvarer som kakao og sukker.<sup>68</sup> Det internasjonale Tinnråd var en organisasjon med formål om å regulere verdens tinnpriser, og å sørge for stabil tilgang på denne råvaren. ITC forvaltet den internasjonale tinnavtalen på vegne av dens medlemsland. Den første internasjonale tinnavtalen (ITA1) ble inngått i 1956, og avtalen ble fornyet hvert sjette år. Den sjette tinnavtalen trådte i kraft i 1982. Hovedsetet for det internasjonale tinnrådet var i London. Tinnrådets daglige handel foregikk på Londons metallbørs, (London Metal Exchange), og da Tinnrådet gikk konkurs, valgte børsen å stenge handelen med tinn.

Medlemslandene i avtalen dekket 90 prosent av verdens tinnproduksjon, utenom Sovjetunionen og Kina.<sup>69</sup> USA valgte å stå utenfor disse avtalene, foruten den femte, men spilte en viktig rolle i tinnmarkedets utvikling, i kraft av å være verdens største tinnkonsument, og å besitte et stort strategisk råvarelager. De har ingen store tinnforekomster selv, og valgte å bygge opp strategiske tinnlager som følge av Koreakrigen. USAs strategi med å bygge opp lager for råvarer de selv ikke hadde, må sees i sammenheng med den kalde krigen.

Under hele perioden de internasjonale tinnavtalene eksisterte, var frislipp fra USAs råvarelager, eller mulighetene for at det ble sluppet tinn fra dette lageret, en faktor som sørget for opprettholdelsen av pristaket, dog med enkelte unntak.<sup>70</sup> Til tross for kriser og vanskeligheter på 1950 og 1960-tall viste tinnkartellet seg å være levedyktig. Tinn-avtalene var den lengstlevende av de fem internasjonale råvareavtalene (ICAs) som ble inngått i etterkrigstiden. De andre avtalene gjaldt kakao, kaffe, rågummi og sukker. Tinn skilte seg ut ved å både ha bindende avtaler om eksportkontroll og ved å anvende råvareputelager.<sup>71</sup> Disse to virkemidlene innebar at de tinnproduserende medlemslandene kunne pålegges å begrense utvinningen av tinn på tidspunkt når etterspørselen var synkende. Råvareputelageret, på engelsk Buffer Stock, var Tinnrådets oppkjøp av tinn til lager. Tinnrådets Lagerdirektør, på engelsk Buffer Stock manager, sørget for å kjøpe og selge tinn på markedet på vegne av Tinnrådet.

Medlemslandene i tinnavtalene godtok at Tinnrådet regulerte tinnprisene, og satte

---

<sup>68</sup> Thoburn 1994: 174

<sup>69</sup> Thoburn 1994: 91

<sup>70</sup> Thoburn 1994: 174

<sup>71</sup> ibid

prisnivået med en nedre prisbunn og et øvre pristak. I avtalene forpliktet medlemmene seg til å bidra til råvareputelager, enten i form av penger eller tinnmetall.<sup>72</sup> I dette systemet fikk Lagerdirektøren en viktig rolle som oppkjøper og forvalter på vegne av ITC i markedet. Medlemslandene betalte inn kreditt som denne personen disponerte, for å handle og selge tinn for å holde prisene i henhold til et pristak og en prisbunn, og sørge for at forsyningene av tinn var stabil. Den andre, tredje og fjerde avtalen hadde alle et råvareputelager på 20 000 tonn.<sup>73</sup> En av de store svakhetene ved den femte internasjonale tinnavtalen (ITA5), var at den skapte et etterslep av råvareputelager utover de ressurser Lagerdirektøren kunne holde unna markedet.<sup>74</sup> Dette førte til at den sjette internasjonale tinnavtalen (ITA6) arvet 49 000 tonn fra den femte avtalen. Thoburn mente at ytterligere eksportkontroll overfor produserende land ville ha gitt problemer for gruveselskap i produserende land.<sup>75</sup>

---

<sup>72</sup> Thoburn 1994: 90

<sup>73</sup> ibid

<sup>74</sup> Thoburn 1994: 170

<sup>75</sup> Thoburn 1994: 153

### **Kapittel 3: Tinnavtalen som del av Norges NØV-politikk på 1970- og 1980 tall, og Norges rolle i tinnrådet 1982-1985**

I dette kapittelet vil jeg se på hvorfor Norge ble medlem i den internasjonale tinnavtalen, og hvordan Norge opptrådte som medlemsstat i Tinnrådet fra 1982 til tinnkrisens utbrudd i oktober 1985. Jeg vil begynne med å se hvordan Norges engasjement for ny økonomisk verdensorden preget argumentene i Stortinget for at Norge skulle være medlem av den femte og den sjette tinnavtalen. Problemstillingene for den første delen av kapittelet er følgende:

*Hvorfor valgte Norge å bli medlem i den femte og den sjette internasjonale tinnavtalen?  
Hvordan påvirket NØV-engasjementet i Norge stortingsdebatten da Norge vedtok medlemskap i den sjette tinnavtalen?*

I den andre delen av kapittelet vil jeg undersøke hvilken Norges rolle utøvet som medlemsland i den sjette internasjonale tinnavtalen fra 1982-juni 1985. Jeg vil se på hvordan det norske Utenriksdepartementet samarbeidet Norge med Sverige og Finland i denne perioden, og diskutere hvordan de nordiske landene forholdt seg til problemet i Tinnrådet med manglende finansiering av avtalen. Siden avtalen kollapset i oktober 1985, vil jeg undersøke spesielt hvorvidt Norge kjente til problemene i Tinnrådet. Min problemstilling for den denne delen av kapittelet er: *Hva var Norges rolle i Tinnrådet fra 1982-1985, og hvordan samarbeidet Norge med de tinnproduserende og de tinnforbrukende medlemsstatene i ITC i denne perioden?* For å forstå Norge rolle under tinnkrisen er det nyttig å beskrive og analysere hva som skjedde i Tinnrådet forut for krisen.

#### **Stortingsdebatten om den femte internasjonale tinnavtalen i 1978**

Norge var med i Tinnrådet fra og med den femte internasjonale tinnavtalen. Arbeiderpartiets Reiulf Steen ledet Utenriks- og konstitusjonskomiteen på Stortinget, en komité som var enstemmig, da de den 14 desember 1978 gikk inn for at Norge skulle gå inn i Den femte internasjonale tinnavtalen. På 1970- og 1980-tallet var Steen en av Aps fremste ideologer, med et sterkt engasjement for internasjonal politikk og solidaritetsspørsmål med den tredje verden. Da Reiulf Steen argumenterte for at Norge skulle bli medlem i tinnavtalen, veide de idealistiske motivene sterkt. Formålet med den internasjonale tinnavtalen, slik det presentert i innstillingen, var å hindre altfor store svingninger i tinnprisen, og å bidra til å øke eksportinntektene for tinnhandelen. Dette gjaldt spesielt for utviklingslandene som man ønsket å sikre midler til ”raskere økonomisk vekst og utvikling”.<sup>76</sup> Steen argumenterte også

---

<sup>76</sup> St. prp. 11 innst. S. 85, S.tid 1790-1791 (1978)



for at det norske medlemskapet i tinnavtalen ville være i tråd med Norges prinsipielle holdning til internasjonale råvareavtaler, og aktive støtte til UNCTADs arbeid for et integrert råvareprogram. Tinnavtalen kunne dessuten regnes som den mest vellykkede av råvareavtalene. Den var enestående ved at den hadde et internasjonalt støtputelager i drift, og at den hadde vært aktiv siden 1956. Tinnavtalen kunne” tjene som mønster for råvarepolitikken fremover.”<sup>77</sup>

Tinnavtalen var én av flere råvareavtaler som man håpet skulle bli en del av det ambisiøse internasjonale råvareprogrammet, i regi av UNCTAD. Programmet skulle bestå av 18 råvarer i et felles finansiert fond, hvor støtputelager skulle være et av de viktigste stabiliseringstiltakene.<sup>78</sup> Nå som Norge sluttet seg til tinnavtalen, og den reforhandlede sukkeravtalen, ville landet være tilsluttet alle de eksisterende råvareavtalene som da inngikk i UNCTADs program.<sup>79</sup> Norges innsats for råvareprogrammet ville stille landet i en foregangsposisjon som industriland i de neste forhandlingsrunden i UNCTAD, mente Steen.

Arbeiderpartiets argument for Norges medlemskap i tinnavtalen var drevet av hensyn til idealistiske og bistandspolitiske motiv. Tinn var ikke en strategisk eller sentral råvare for norsk industri. Det fantes riktignok noen bedrifter som handlet med tinn i Norge, men hensynet til den norske tinnindustrien var ikke vektlagt i denne innstillingen. Industridepartementet, Handelsdepartementet og Utenriksdepartementet støttet alle norsk tilslutning til tinnavtalen.<sup>80</sup> Både tinnavtalen og sukkeravtalen ble enstemmig bifalt under voteringen.<sup>81</sup> I tilslutningen til avtalen gikk Norge med på et frivillig bidrag på 3.mill kroner til Tinnavtalens støtputelager. Reiseutgifter til deltakelse i to rådssesjoner og til Tinnavtalens administrasjonsbudsjett for regnskapsåret 1978/1979 ble beregnet på til sammen 61 000 kr.<sup>82</sup>

### **Regjeringen og Utenriksdepartementets syn på det internasjonale råvaresamarbeid, tinnavtalen og NØV-politikken i 1982**

Da Stortinget gikk inn for norsk medlemskap i den sjette tinnavtalen, var Høyres Kåre Willoch Norges statsminister. Han ledet en mindretallsregjering som tiltrådte i oktober 1981. Kristelig folkeparti var medlem i Regjeringen, og KrFs Kåre Kristiansen overtok lederskapet i Utenriks- og konstitusjonskomiteen etter Arbeiderpartiet. Til tross for regjeringsskiftet, videreførte den borgerlige regjeringen støtten til NØV, i det minste gjennom medlemskapet i

---

<sup>77</sup> ibid

<sup>78</sup> ibid

<sup>79</sup> Reiuulf Steen i Stortinget, 14.des 1978 S. Tid 1790

<sup>80</sup> St. prp. 11 innst. S. 85 (1978-1979)

<sup>81</sup> St. prp. 11 innst. S. 85, S.tid 1790-1791 (1978)

<sup>82</sup> St. prp. 11 innst. S. 85, S.tid 1790-1791 (1978): 2

en avtale som hadde vært stabil og med få omkostninger for norsk økonomi eller industri. Det var kun Fremskrittspartiet som stemte imot norsk medlemskap i den sjette tinnavtalen.

Noen måneder før Norge fornyet sitt medlemskap i tinnavtalen i 1982, fikk Regjeringen og Utenriksdepartementet besøk av det Internasjonale Tinnrådets formann, Peter S. Lai. Han reiste til Oslo i februar for å møte norske politikere og diplomater, og snakke om internasjonalt råvaresamarbeid. Dit kom han etter invitasjon fra Utenriksdepartementet.<sup>83</sup> Et av punktene på programmet til Lai, var å holde foredraget «The North-South Dialogue A crisis of confidence», for UD og norske politikere.<sup>84</sup> Lai var på dette tidspunkt en erfaren diplomat som hadde arbeidet i mange fremstående stillinger i diplomatiet og FN-systemet. Før han ble Tinnrådets eksekutivformann, var han ambassadør for Malaysia i Genève og Brussel. Da han jobbet i UNCTAD ledet han forhandlinger med råvareavtaler for kakao, tinn og naturgummi.<sup>85</sup> Det var altså en embetsmann med bred internasjonal erfaring, som hadde vært en sentral aktør i arbeidet for å gjennomføre tiltakene i NØV-handlingsprogrammet. UD beskrev Peter Lai for Utenriksminister Stray som “en av verdens fremste personligheter når det gjelder internasjonal råvaresamarbeid”, og (...) ”Med sin nåværende stilling rangerer herr Lai på nivå med visegeneralsekretær i FN.”<sup>86</sup> For Norge var det fortsatt et mål å støtte internasjonale råvareavtaler og tinnavtalen inngikk i et større prosjekt. Selv om de internasjonale forhandlingene om NØV på dette tidspunktet gikk trått, var det et håp blant norske politikere om at det kunne skje endringer.

Tinnavtalens mål endret seg på 1970-tallet gjennom UNCTAD, og på grunn av den pågående kampen for ny økonomisk verdensorden. Avtalen, som i utgangspunktet skulle jobbe for stabilitet i tinnmarkedet, dreide nå mer over til å støtte tinnprisen til fortjeneste for produsentlandene i u-land.<sup>87</sup> Ian O. Mallory argumenterer for at denne omleggingen fullstendig endret tinnavtalens forutsetning, som var et likeverdig partnerskap for felles fortjeneste for forbrukere og produsenter. Tinnavtalen ble sterkt avhengig av at de tinnforbrukende medlemslandene finansierte avtalen.

UDs NØV-enhet, en egen gruppe som arbeidet med saker tilknyttet ny økonomisk verdensorden, kjente også til at det var enkelte problemer med den nye tinnavtalen. Et av de var problemene USAs strategiske lager av tinn kunne medføre for markedet. Lageret utgjorde

---

<sup>83</sup> Notat til Utenriksministeren, 11.feb.1982. UD 44.2/52 Tinn, Bind 10, jnr. 01887.

<sup>84</sup> Foredrag holdt i Oslo av Eksekutivformann Peter Lai 15.02.1982. UD 44.2/52 Tinn Bind 10. journalnummer 01887

<sup>85</sup> Notat til Utenriksministeren, 11.feb.1982. UD 44.2/52 Tinn, Bind 10, jnr. 01887.

<sup>86</sup> *ibid*

<sup>87</sup> Mallory 1991: 878

i 1982 om lag ett års verdensforbruk. Dette lageret representerte en trussel for de tinnproduserende land, og denne trusselen var blitt forsterket nå som USA gjorde det klart at de ønsket å redusere lagrene betraktelig.<sup>88</sup> Utenriksdepartementet kjente til utfordringene og problemene for den kommende sjette tinnavtalen før Stortinget skulle stemme over hvorvidt Norge skulle bli med i avtalen.

### **Storingsdebatt om Den sjette internasjonale tinnavtalen i 1982**

Utenriks- og konstitusjonskomiteén på Stortinget behandlet den 26 mai 1982 innstillingene om ratifikasjon av medlemskap i Den sjette internasjonale tinnavtalen, og til ratifikasjon av den internasjonale kakaoavtalen. Argumentene for at Norge skulle videreføre medlemskapet i tinnavtalen var like de som ble lagt fram da Stortinget skulle ta stilling til medlemskapet i den femte avtalen. Komiteén understreket betydningen av internasjonale tiltak i regi av UNCTAD, for å stabilisere og regulere de internasjonale råvaremarkeder.<sup>89</sup> Komiteen la også til en merknad om at fra og med den femte tinnavtalen (ITA5) ble konsumentlandenes bidrag til støtputelagrene gjort obligatoriske. Denne forpliktelsen var etter komiteens syn ”en naturlig utvikling fra prinsippene i Det integrerte råvareprogram”. Obligatoriske bidrag støttet opp under en bedret prisstabilitet via markedsoperasjoner, hvilket var i felles interesse for både konsumenter og produsenter.<sup>90</sup>

Innstillingen fra komiteen om ratifikasjon av Den sjette internasjonale tinnavtalen var enstemmig. Ett parti stilte seg imidlertid imot under avstemmingen, og det var Fremskrittspartiet. FRPs representant Bjørn Erling Ytterhorn forklarte partiets motstand med FRPs markedsliberalistiske grunnsyn. De var av en ideologisk overbevisning om at frie marked, med fri prisdannelse, ga varetilgang og de beste prisene for forbrukere.<sup>91</sup> Ytterhorn brakte i innlegget sitt også opp de problematiske sidene ved ITA6: et stort antall land valgte å stå utenfor avtalen, og han hevdet at de strenge bestemmelsene til råvareavtalen i praksis førte til overproduksjon.<sup>92</sup> Partiet var likevel i klart mindretall da resten av Stortingets partier stemte for at norsk medlemskap i den sjette internasjonale tinnavtalen. Den norske Utenriks-

---

<sup>88</sup>Notat H.J Bjørn Lian, UD, 5. økonomiske kontor (NØV-enheten) Det internasjonale råvaresamarbeid og Nord/syd-dialogen, 27. januar 1982. side 5. Jnr. 01587. UD 44.2/52 Tinn, Bind 7

<sup>89</sup> Innst. S. Nr 221 (1981-1982): 2

<sup>90</sup> (St. prp. nr. 104) Innstilling fra utenriks- og konstitusjonskomiteen om samtykke til ratifikasjon av Den sjette internasjonale tinnavtale. vedtatt i Geneve 26 juni 1981:2

<sup>91</sup> S.tid 3494 (19 mai 1982)

<sup>92</sup> Bjørn Erling Ytterhorn, S.tid 3494 (19 mai 1982)

og konstitusjonskomitéen ratifiserte Den sjette internasjonale tinnavtalen 26. mai 1982.<sup>93</sup> FRPs bekymringer skulle vise seg å være berettiget.

### **Det internasjonale Tinnrådet under den sjette tinnavtalen: 1983- medio 1985**

Norge var en småstat i det Internasjonale Tinnråd, som et medlem av gruppen med tinnforbrukende landene med et lavt årlig konsum. De øvrige nordiske medlemslandene i den sjette tinnavtalen, Finland, Sverige og Danmark var også små tinnforbrukende land i verdenssammenheng. De nordiske landenes lave prosentvise andel av verdens tinnforbruk betød at de fikk få stemmeandeler i ITC. I ITA6 var prosentandelen av tinnforbruk for de enkelte land og grupper av land, beregnet utfra tallene for tinnforbruk fra 1978 og 1980.<sup>94</sup> Norges andel var 0,26 prosent, Sverige 0,24, Finland 0,11, og Danmark 0,10 prosent av verdens samlede tinnforbruk.<sup>95</sup> Danmark var medlem av det Europeiske Fellesskap (EF) siden 1973, og inngikk i gruppen av EF-land, som til sammen hadde 27,15 prosent av verdens samlede tinnforbruk.<sup>96</sup> Den sjette tinnavtalen hadde langt færre medlemmer enn den femte avtalen. USA, Sovjetunionen, Østerrike, Bolivia, Bulgaria, Tsjekkoslovakia, Ungarn, Romania, Rwanda, Spania Tyrkia og Jugoslavia var alle land som valgte å ikke fortsette medlemskapet i tinnavtalen.<sup>97</sup> Finland, Sverige og Sveits var alle nykommere i tinnavtalen til den sjette avtalen.

Disse nordiske landene betalte beskjedne kontantbidrag til ITCs administrasjonskostnader og til råvarelageroperasjonene, i sammenligning med de største tinnforbrukende land. Japan og Vest-Tyskland var de to største tinnforbrukende landene i ITA6. Noen av landene i de europeiske felleskapene (EF), slik som Nederland og Storbritannia hadde tidligere historiske bånd til de store tinnproduserende landene Indonesia og Malaysia som tidligere kolonimakter. Det kan synes som om de nordiske landenes marginale rolle som kolonimakt i disse landene, gjorde det lettere for de nordiske land å forsøke å gå inn i rollen som megler og ”brobygger” mellom konsumentene og forbrukerne da krisen var i anmarsj fra september 1985.

Jeg vil i denne oppgaven bruke betegnelsen de ”nordiske landene” når jeg omtaler Norge, Sverige og Finland som en gruppe i tinnrådet. Danmark er dermed ikke inkludert i uttrykket Norden i denne sammenheng, siden de tilhørte gruppen av land i det Europeiske

---

<sup>93</sup> Innst. S. Nr 221. (1981-82) Innstilling fra utenriks- og konstitusjonskomitéen om samtykke til ratifikasjon av Den sjette internasjonale tinnavtale, vedtatt i Genève 26. Juni 1981.

<sup>94</sup> Sixth International Tin Agreement 1982, annex B: 328

<sup>95</sup> Sixth International Tin Agreement 1982, annex B: 328

<sup>96</sup> ibid

<sup>97</sup> Ralph Kestenbaum, *The Tin Men*, 1991: 36

Felleskap. Som småstat i EF opererte Danmark med andre forutsetninger og problemer som EF-land, enn Norge Sverige og Finland i Tinnrådet. Jeg vil likevel trekke inn noe av samarbeidet mellom de nordiske landene og småstatene i EF, for å drøfte hvordan de sto sammen og samarbeidet om felles interesser i sluttforhandlingene som i førte til at saken ble avsluttet i 1990.

Vest-Tyskland var det største tinnforbrukende landet (7,75) blant landene i EF, fulgt av Storbritannia (5,81) og Frankrike (5,54).<sup>98</sup> I den femte tinnavtalen hadde USA vært det desidert største tinnforbrukende landet, med 26,91 prosent av verdens tinnforbruk.<sup>99</sup> De valgte å stå utenfor den sjette tinnavtalen, i likhet med Sovjetunionen. De nordiske landene betalte relativt små beløp for å være med i tinnavtalen. De statlige kontantbidragene i tinnavtalen gikk til å dekke ITCs administrasjonskostnader (lønn av ansatte, leie av lokaler) og til råvarelageroperasjonene.

### **Det internasjonale Tinnrådets handel og daglige drift**

Medlemslandene i det internasjonale tinnrådet møttes til Tinnrådets sesjoner 3-4 ganger årlig i normalår, og reiste da med delegasjoner til London. Under disse sesjonene diskuterte medlemslandene situasjonen på tinnmarkedet, og bruk av de to virkemidlene i tinnavtalen: eksportkontroll, og oppkjøp og salg fra råvareputelageret. Den norske ambassaden var vanligvis til stede med én representant, og den samme praksis var vanlig for de andre nordiske landene. Det innebar at mye av arbeidet med Tinnrådet og informasjonsflyt både ble utført av, og gikk gjennom ansatte ved de respektive ambassadene i London. Eksekutivdirektør Peter S. Lai ledet møtene i Tinnrådet.

Et av de faste innslagene under sesjonsmøtene i Tinnrådet var Lagerdirektørens rapport om markedets utvikling, og orientering om tilstanden og størrelsen på lageret av tinn. Tinnrådets Lagerdirektør under den sjette tinnavtalen var nederlandske Pieter W. De Koning. Han hadde ansvaret for Tinnrådets lageroperasjoner, og den daglige handel med tinn på Londons Metallbørs. Sammen med flere andre ansatte i ITC utførte De Koning Tinnrådets markedsoperasjoner.

På 1980-tallet var verdens fremste markeds plass for omsetting av tinn og en lang rekke andre metaller London Metal Exchange, grunnlagt i 1877. Kjøpere og selgere over hele verden gjorde forretninger og utførte transaksjoner ved LME gjennom meklere, som var medlemmer

---

<sup>98</sup> Sixth International Tin Agreement 1982, annex B: 328

<sup>99</sup> Sixth International Tin Agreement 1982, annex B: 329

av børsen.<sup>100</sup> I 1985 omsatte LME syv metall: aluminium, kobber, bly, nikkel, sølv, tinn og sink.<sup>101</sup>

Ved LME ble tinn kjøpt og solgt for leveranse omgående, eller for levering i fremtiden. Avleveringene som skjedde prompte eller omgående, innebar at metallet måtte være tilgjengelig i et av LME sine lager innen to dager handelen ble utført. Leveranser for fremtiden omfattet flere muligheter inntil 90 dager etter at kjøpet ble foretatt.<sup>102</sup> Dette blir kalt forward-kjøp. ITCs lagerdirektør foretok en rekke ”spesiellån” i årene under den sjette tinnavtalen. Ved å manipulere markedet for eksempel ved å foreta uprisede salg av tinn til levering i fremtiden, klarte han å holde Tinnrådets lageroperasjon gående.<sup>103</sup>

Under hele den sjette tinnavtalen hadde De Koning en svært vanskelig jobb med å forsvare en høy tinnpris på markedet. Én av hovedårsakene til problemet, var at den sjette tinnavtalen helt fra starten av hadde problemer med manglende finansiering. Den sjette tinnavtalen trådte aldri endelig i kraft. En annen vesentlig faktor var at det samlede forbruket av tinn var nedadgående i den elleve år lange perioden under den femte og den sjette internasjonale tinnavtalen.<sup>104</sup> I løpet av perioden på fem år fra 1981-1985 var tinnforbruket i gjennomsnitt 14 prosent lavere enn det hadde vært de fem foregående årene.<sup>105</sup> For Tinnrådet var perioden fra 1982-1985 preget av et kraftig overskudd av tinn på markedet. Fra 1983 til 1986 var eksporten til tinnprodusentene i ITA begrenset til 64% av deres basisnivå og Christopher Gilbert mener det ville blitt vanskelig å innføre ytterligere restriksjoner for produsentene.<sup>106</sup> Det ville heller ikke nødvendigvis vært suksessfullt, fordi smugling av tinn var et stort problem i denne perioden. I tillegg til problemet med smugling, og en synkende etterspørsel etter tinn, led den sjette tinnavtalen hele dens levetid av manglende finansiering fra medlemmene i ITC. Lagerdirektør De Koning ba gjentatte ganger i Tinnrådets møter fra 1982-1985 medlemslandene om å bidra med kontantoverføring for å drifte tinnrådets lageroperasjoner. Han advarte tydelig og klart flere ganger i disse sesjonene om hvilke konsekvenser det ville få for Tinnrådet, hvis han ble tvunget til å drive markedsoperasjonen med råvareputelageret uten tilstrekkelig finansiering. De Koning vant ikke frem med sine gjentatte oppfordringer og advarsler. La oss se på hvordan samarbeidsklimaet var i tinnrådet

---

<sup>100</sup> Kestenbaum 1991: 22

<sup>101</sup> Anderson & Gilbert, 1988: 4

<sup>102</sup> Kestenbaum 1991:22

<sup>103</sup> Kestenbaum 1991: 40

<sup>104</sup> Anderson Gilbert 1988:5

<sup>105</sup> ibid

<sup>106</sup> Gilbert, 1987: 611

årene før ITC kollapset, og hvilken rolle Norge og de nordiske landene spilte i Tinnrådet i denne perioden.

### **Manglende finansiering av Tinnrådet**

Tinnrådet slet som sagt under hele den sjette tinnavtalen med at medlemslandene ikke betalte inn nok penger til organisasjonen, slik at lagersjefen kunne finansiere oppkjøp av tinn på markedet, for å holde oppe prisen. Allerede i juli 1983, advarte Lagerdirektør De Koning Norge og de øvrige medlemsland om hva som kunne skje hvis Tinnrådet ikke fikk tilført mer penger.<sup>107</sup> Avtalen hadde da vært gjeldende i omtrent et år. Nå ønsket Lagerdirektøren å få tillatelse til å øke råvareputelagerets kapasitet med 10 000 tonn, for å ha mer fleksibilitet til kjøp av tinn med leveringsdato i fremtiden (forward-kjøp) Det fikk han ikke, fordi de fleste tinnforbrukende land i Tinnrådet, med EF-landene i spissen, stilte seg imot. Dette kravet foreslo Lagerdirektøren ved flere anledninger, men han fikk ikke gjennomslag for det først våren 1985.

Lagerdirektør De Koning argumenterte for å øke ressursene til råvareputelageret fordi det ville gi en større fleksibilitet, som dermed ville føre til et lavere etterslep av lageret, og et mindre fysisk lager. De Koning mente nye pengebidrag betydde forskjellen mellom en kollaps og overlevelse for ITC, verdt over 200 millioner pund.<sup>108</sup> De Koning sa også at de nye bestemmelsene under den sjette avtalen, allerede hadde kostet ITC 50 millioner pund.<sup>109</sup>

Medlemslandene måtte bidra til å finansiere Tinnrådet, hvis ikke kunne det hele kollapse. Det viste seg likevel å være vanskelig for De Koning i få medlemslandene i ITA6 til å finansiere Tinnrådet. Det var sterke motsetninger mellom produsentene og forbrukerne av tinn i Tinnrådet. Produsentlandene Malaysia, Indonesia, Thailand og Australia støttet forslaget om å øke råvareputelagerets kapasitet med 10.000 tonn. Konsumentlandene var på deres side imot å utvide råvareputelagerets fleksibilitet, og nedstemte forslaget. Dette mønsteret gjentok seg også senere under tinnsesjoner i 1983 og 1984. Mange av konsumentene stilte spørsmål ved om ikke lagersjefens forslag om å øke kapasiteten til råvareputelageret var i strid med tinnavtalen. Samtlige EF-land som var til stede på sesjonen i juli 1983, foruten Nederland, forklarte at rettslige instanser i hjemlandet anså forslaget som ulovlig.<sup>110</sup> Norden var positive til å øke fleksibiliteten til Tinnrådets støtputelager. Det var

---

<sup>107</sup> Fax fra Belfrage ved Den svenske ambassaden i London til ambassadesekretær Ole Lundby, den norske ambassaden i London, 18.juli 1983. UD 44.2.52, 03020. Bind 9. jnr 2479/83

<sup>108</sup> Fax fra Belfrage (Den svenske ambassaden i London) til ambassadesekretær Ole Lundby, den norske ambassaden i London, 18.juli 1983. UD 44.2.52, 03020. Bind 9. jnr 2479/83. Side 2

<sup>109</sup> ibid

<sup>110</sup> ibid

imidlertid ikke villige til å forplikte seg til å betale statlige bidrag til ITC. Dette forklarte de med at budsjettprosedyrer i hjemlandene, begrenset støtten deres seg til tiltak som ikke medførte økte statlige utgifter.<sup>111</sup> De nordiske landene og Canada støttet Lagerdirektørens ønske om videre fullmakter, men var ikke villige til å bidra med mer penger til å finansiere tinnrådets lageroppkjøp. Denne linjen fortsatte de å holde, helt til Tinnrådets gjeld vokste seg så stor at Lagerdirektøren måtte kaste kortene og stanse handelen i oktober 1985.

Selv om Norge, Sverige og Finland opererte med et visst handlingsrom i tinnrådet, la også realpolitiske føringer for hvile forslag de kunne støtte og ikke kunne støtte under møtene. De måtte balansere sin støtte til produsentlandene, mot hensyn til forbrukerlandene, som besto av nære handelspartnere i EF og EFTA. Dette kom for eksempel til uttrykk da Norge, Sverige og Finland ikke ønsket å gi statlige garantier for å finansiere ITC. Samtidig vil argumentere for at denne uviljen innimellom forente både innenrikspolitiske hensyn, og de hensyn som de nordiske landene var bundet til å vise overfor de øvrige produsentlandene. Da de nordiske landene ikke ville påta seg økte utgifter til Tinnrådet, unngikk de å påføre seg selv en økonomisk byrde som kunne vært vanskelig å forsvare overfor hjemlige regjeringer. Samtidig lot de være å komme med lovnader om å bidra mer finansielt til ITC, som kunne skape press mot de andre produsentlandene. De nordiske landene opptrådte som en egen blokk i tinnrådet. Tidvis handlet de som en slags brobygger overfor produsentlandene, da de avvek i avstemmingene fra de andre produsentlandene, slik som ved dette møtet i 1983.

Av denne grunn vil jeg hevde at Norge og de nordiske landenes handlingsrom i Tinnrådet var begrenset i perioden 1982-1985. Norge, Sverige og Finlands reelle manøvreringsrom og påvirkningskraft i tinnrådet var også begrenset av et steilt og fastlåst forhandlingsklima som hersket under hele den sjette tinnavtalen. Tinnrådet var i tillegg organisert i en problematisk struktur, og maktfordelingen i tinnrådet kan også tillegges kraft som en årsak i seg selv til hvorfor tinnavtalen kollapset. Ian A. Mallory mener det er tilfellet, ved at strukturen hindret rådet fra å komme til en løsning i tide for vanskelige avgjørelser.<sup>112</sup> De fleste avgjørelser krevde to tredjedels flertall av stemmene i hver av blokkene (produsent- og konsumentgruppen), og denne strukturen ga i praksis de store medlemmene vetomakt i spørsmål om endringer.<sup>113</sup>

Selv om stemmetallene til de nordiske landene ikke kunne utgjøre særlig forskjell i

---

<sup>111</sup> Innlegg fra den finske representant i Tinnrådets Buffer Stock Finance Committee 15. juli 1983 gjengitt i Fax fra Belfrage (Den svenske ambassaden i London) til ambassadesekretær Ole Lundby, den norske ambassaden i London, 18. juli 1983. UD 44.2.52, 03020. Bd 9. jnr 2479/83

<sup>112</sup> Mallory 1990: 880

<sup>113</sup> ibid



avstemminger, sendte deres valg signaler til de øvrige medlemmene i ITC. Det betød ikke at Norge eller Sverige alene kunne komme med soloutspill eller støtte til forslag som gikk helt på tvers av politikken til de største tinnforbrukende landene. Til tross for det idealistiske” skallet” og den sympati de nordiske land utviste for produsentland som Thailand og Indonesia i ITC, var Norge, Finland og Sverige først og fremst medlemmer i produsentgruppen. Dersom Norden kom med utspill som gikk på tvers av EF og Storbritannia, kunne det skape diplomatiske misnøye som kunne slå over på andre områder. Alle de tre nordiske landene sto også utenfor EF på begynnelsen på 1980-tallet. De kunne derimot foreta sonderinger før og etter møter, for å forsøke å få produsenter og konsumenter til å nærme seg hverandre. Jeg vil argumentere for at de nordiske statenes mellomposisjon overfor forbrukerlandene og produsentlandene ga statene tillit i begge leirer, både før og etter Tinnrådets kollaps i 1985.

Den manglende finansieringen av Tinnrådets lageroperasjon, og den begrensede forward-kapasiteten han kunne handle med, fortsatte å gjøre De Koenings jobb vanskelig. Høsten 1983 under tinnrådets 6. sesjon, fulgte de nordiske landene opp deres støtte til Lagerdirektør forslag om å utvide kapasiteten for ITC til å drive forward-kjøp av tinn.<sup>114</sup> Likevel forble forward-kapasiteten låst til 10 000 tonn tinn, da andre forbrukerland stemte imot.

Sommeren 1984 var finansieringen av tinnrådets råvareputelager nok en gang tema, da Tinnrådets møttes igjen. Sekretariatet i ITC fremmet i forkant av Tinnrådets 9.sesjon to mulige forslag til avstemming, med mål om å styrke de markedsregulerende virkemidlene i tinnavtalen.<sup>115</sup> Sekretariatet ønsket at medlemslandene kunne gå inn for et alternativ som ga ITC ny pengetilførsel.<sup>116</sup> Det var liten vilje i norsk UD til å bidra med økte pengebidrag til ITC, også i 1984.<sup>117</sup> I praksis ville alternativ II-forslaget blitt svært dyrt for Norge, med et anslått bidrag til Tinnavtalen på ca 230 000 pund.<sup>118</sup> Ingen av Tinnrådets forslag til finansiering fikk støtte av Norge. I tinnrådet hadde de norske representantene tidligere uttrykt en negativ holdning til forslag som innebar å øke de statsfinansielle forpliktelsene for medlemslandene. Norge videreførte den holdningen. Førstekonsulent Bjørndal i UD vurderte at markedet per juni 1984 var i en situasjon hvor tinnrådet kunne drive sin markedsoperasjon,

---

<sup>114</sup> ibid

<sup>115</sup> Instruks til 9. sesjon i det internasjonale tinnråd, 27-29-juni 1984 25.juni 1984, jnr. 006847. UD i 44.2/52 Tinn. Mappe 9.

<sup>116</sup> Instruks til 9. sesjon i det internasjonale tinnråd, 27-29-juni 1984 25.juni 1984, side 2. jnr. 006847 i 44.2/52 Tinn. Mappe 9

<sup>117</sup> Instruks til 9. sesjon i det internasjonale tinnråd, 27-29-juni 1984 25.juni 1984, jnr. 006847 i UD 44.2/52 Tinn. mappe 9.

<sup>118</sup> ibid

selv uten nye pengebidrag fra medlemslandene. Dette med bakgrunn i at verdens synlige tinnlagre var redusert med ca 16 prosent i løpet av ett år, og at underskuddet i produksjon i forhold til tinn konsum sannsynligvis ville øke i 1984.<sup>119</sup> I tillegg minnet Bjørndal om at et lignende forslag tidligere hadde møtt sterk motstand fra alle større konsumentland. Det var derfor tilrådelig at Norge burde følge linjen til de øvrige konsumentene, og ”verken støtte eller engasjere seg i løsninger som innebærer økte statsfinansielle forpliktelser.”<sup>120</sup>

Et av de største problemene med den sjette tinnavtalen, var at kontantbidragene til avtalen ikke var store nok eller forpliktende for medlemslandene. Medlemslandene som nøt best av de høye tinnprisene som ble fastsatt og forsvart på markedet gjennom dyre oppkjøp av ITC, betalte lite for å være medlem. Samtidig nøt de godt av rekordhøye tinnpriser. En av de store feilene som ble begått da den sjette tinnavtalen ble undertegnet, var i artiklene som omhandlet hvordan Tinrådet skulle finansieres. En av avtalens underartikler ga de store tinnproduserende medlemslandene mulighet til å betale langt mindre enn hva fortjenesten de nøt av høye tinnpriser skulle tilsi.

Artikkel 22.3 i Tinnavtalen fastsatte at pengebidragene til Tinrådet skulle beregnes i overenstemmelse med de prosentvise andeler produksjon eller forbruk av tinn blant medlemslandene.<sup>121</sup> Videre var det spesifisert i Artikkel 22.7 at så lenge avtalen var iverksatt *midlertidig*, skulle ingen bidrag fra ett medlemsland, fordelt av Tinrådet, overgå 125 prosent av det landets bidrag, basert på dets prosentandel av medlemslandets produksjon eller forbruk.. Den sjette tinnavtalen trådte aldri fullt i kraft, men ble kun iverksatt midlertidig. Slik fikk de største medlemslandene mulighet til å fraskrive seg de statlige forpliktelsene til å bidra med store pengebidrag, ved å henvise til det forbehold om finansiering som artikkel 22.7 i tinnavtalen la til grunn. Disse paragrafene i avtalen beredte grunnen for den katastrofale underfinansieringen av den sjette tinnavtalen.

Høsten 1984 var tinnmarkedet preget av rekordhøye priser på London Metal Exchange. Lagerdirektør foretok støtteoppkjøp for å forsvare golvprisen, men lyktes ikke i å bringe prisene på LME og Penang til samme nivå.<sup>122</sup> Årsaken var de begrensede ressursene ITC fikk i henhold til tinnavtalen. Målene i avtalen ble vanskelige å etterkomme når få av medlemslandene, særlig produsentene, ikke var villige til å betale inn frivillige bidrag til

---

<sup>119</sup> Instruks til 9. sesjon i det internasjonale tinråd, 27-29-juni 1984 25.juni 1984, side 2. jnr. 006847 i UD 44.2/52 Tinn. Mappe 9

<sup>120</sup> *ibid*

<sup>121</sup> United Nations, Sixth International Tin Agreement, 1982: 306

<sup>122</sup> Notat, *det internasjonale tinråd. 10 sesjon*, London, 25.-28. september 1984. Rapport. 31.oktober 1984, Jnr 011209. UD 44.2.52, Mappe 9.

Tinnrådet. Dette problemet vedvarte da tinnprisene fortsatte å holde et rekordhøyt nivå høsten og vinteren 1984 og 1985. Våren 1985 var tinnmarkedet fortsatt preget av rekordhøye priser på London Metal Exchange. ITCs markedsoperasjon var naturlig nok et av hovedpunktene som ble drøftet og diskutert når Tinnrådet møttes til dens 12 sesjon. En annen viktig hendelse var at Lagerdirektøren nå endelig hadde fått tillatelse og mulighet til å begynne å kjøpe og selge tinn under tinnavtalens tinnpris. Medlemslandene hadde kommet til enighet om å gi Lagerdirektøren større fleksibilitet, etter ”utstrakte underhåndskonsultasjoner”.<sup>123</sup> EF hadde til slutt snudd. De store tinnforbrukende landene stemte nå sammen med produsentlandene og de nordiske land. Fra UD's side innrømmet man at det var ”på det rene at den juridiske hjemmelen for slike utvidelser av Støputelageret er uklar”.<sup>124</sup> Det var altså uklart om dette tiltaket ga Lagerdirektøren fullmakt til å handle på måter som stred med tinnavtalens bestemmelser. Det var de praktiske sidene ved forslaget som ble vektlagt fra norsk side, da de i 1984 begrunnet hvorfor de gikk inn for å støtte en utvidelse av Lagerdirektørens fleksibilitet.<sup>125</sup>

### **Høye tinnpriser og bekymringer for ITCs fremtid**

Da Tinnrådet var samlet i mars 1985 utdypet Lagerdirektør De Koning hvordan han opererte på tinnmarkedet i den langvarige situasjonen med svært høye priser. Han fremhevet hvordan den amerikanske dollarkursens innvirkning på markedet: Den malaysiske ringgit (M\$) fulgte den amerikanske dollaren, og svekkelsen i dollarkursen i forhold til det engelske pundet hadde ført til at prisforskjellen mellom LME og markedet ikke var blitt redusert.<sup>126</sup>

Situasjonen på tinnmarkedet våren 1985 var også vanskelig av andre grunner. Smugling, for lave kontantbidrag til 6. avtale, og salg av tinn fra USAs beredskapslagre (GSA) var faktorer som bidro til en vanskelig situasjon. ITCs synlige lagre var heller ikke blitt redusert siden det forrige rådsmøtet i desember 1984. Tvert imot hadde de synlige lagre økt, til omkring 70.000 tonn i mars 1985.<sup>127</sup> Årsaken til at denne utviklingen forklarte han med at det globale tinnforbruket var mindre enn tidligere antatt.<sup>128</sup> Den statistiske komité kunne samtidig

---

<sup>123</sup> Notat, *det internasjonale Tinnråd, 12. sesjon*, London 27-29- mars 1985. Jnr 004459. i UD 44.2.52 Tinn. Mappe 9.

<sup>124</sup> Instruks til 9. sesjon i det internasjonale tinnråd, 27-29-juni 1984 25.juni 1984, side 2. jnr. 006847 i 44.2/52 Tinn. UD 44.2.52, Mappe 9.

<sup>125</sup> *ibid*

<sup>126</sup> *ibid*

<sup>127</sup> *ibid*

<sup>128</sup> Vedlegg 1 i brev fra den norske ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement Oslo 22. mai 1985. Jnr. 006038. Granqvist, 17. mai 1985, Sveriges ambassade i London ‘Rapport i den forberedende komité for en ny tinnavtale 13 mai’, Jnr. 006038. UD 44.2/52 tinn Mappe 9.

informere om at det per mars 1985 var en økende produksjon av tinn i land som Brasil og Peru. Begge landene sto utenfor tinnavtalen, og kunne ikke pålegges eksportkvoter. I tillegg planla konsumentlandene Storbritannia og Canada begge å sette i gang en beskjeden produksjon av tinn i løpet av høsten 1985.<sup>129</sup> De rekordhøye tinnprisene ga insentiver for tinnprodusenter over hele verden til å utvinne- og gjenvinne metallet. Lagerdirektøren oppsummerte strengt i dette møtet de fleste faktorer som førte til at Tinnrådet til slutt gikk konkurs. Likevel skulle han klare å holde tinnhandelen på vegne av ITC gående i nesten et halvt år til før det tok slutt.

### **Problemer i planleggingen av en sjuende tinnavtale**

Til tross for de dystre framtidsutsiktene, forberedte ITC en ny avtale. Under den 12 sesjonen til Tinnrådet i mars 1985 vedtok Tinnrådet å opprette en forberedende komité til å arbeide med utkast til en 7. tinnavtale. Alle medlemslandene i den 6. avtalen var med i komiteen. I tillegg ble mange ikke-medlemsland med interesser i tinn, samt noen internasjonale organisasjoner, invitert til å delta i arbeidet.<sup>130</sup> Det ble også fattet et vedtak om å etablere en underkomité med ansvar for å utarbeide tekstforslag, og i den undergruppen ville både konsument og produsentgruppen ha 4-5 medlemmer hver.<sup>131</sup> Den 7.tinnavtalen ble selvfølgelig ikke noe av, men krisen som skulle ramme Tinnrådet var fremdeles ikke kjent, selv om det ikke hadde manglet advarsler. Sverige holdt Norge oppdatert om arbeidet som ble gjort i den forberedende komité for en ny tinnavtale. Ambassadene i London snakket sammen etter det første møte i forberedende komité 13. mai Sveriges utsendte til møtet, Lindstrøm oversendte en rapport fra møtet til Norge, hvor han stilte en rekke kritiske spørsmål ved implementeringen og gjennomføringen av en 7.tinnavtale. Han konstaterte de harde fakta og på pekte vanskelige betingelsene for en ny tinnavtale: Verdens samlede produksjon av tinn var også langt høyere enn etterspørselen, og lagerets lån var oppgitt til 400 millioner pund.<sup>132</sup> I tillegg var det flere andre problemer og ubesvarte spørsmål ved en ny avtale, som for eksempel hvordan eksportkontroll skulle kunne opprettholdes, med smugling på 12000 tonn per år. Et annet problem var økende tinnproduksjon hos konsumentmedlemmer

---

<sup>129</sup> Notat, det internasjonale Tinnråd, 12. sesjon, London 27-29- mars 1985, side 2. Jnr 004459. UD 44.2/52 tinn Mappe 9.

<sup>130</sup> ibid

<sup>131</sup> ibid

<sup>132</sup> Vedlegg i brev fra den norske ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement Oslo 22. mai 1985. Jnr. 006038. Granqvist, 17. mai 1985, Sveriges ambassade i London 'Rapport i den forberedende komité for en ny tinnavtale 13 mai', side 1, Jnr. 006038 i UD 44.2/52 Tinn Mappe 9.

som Storbritannia og Canada, og ikke-medlemmer som Brasil.<sup>133</sup>

Våren og sommeren 1985 var det flere enn Tinnrådets Lagerdirektør som var oppriktig bekymret for tinnavtalens fremtid. Det var mange uavklarte spørsmål om hvordan en ny tinnavtale skulle utarbeides. Det var ikke nok at De Koening hadde fått tillatelse til å operere under gulvprisen i Kuala Lumpur, under den 12. sesjonen i mars, noen uker tidligere.<sup>134</sup> Tinnrådet trengte desperat penger, og disse var det først og fremst tinnprodusentene som burde fremskaffe. Lagerdirektør De Koening hadde, i privat samtale med Lindstrøm, uttalt at produsentene godt kunne koste på seg større bidrag til bufferlageret. De tjente 500 mill. pund på en prisoppgang på 500 pund.<sup>135</sup> Produsentene hadde betalt 37 millioner i frivillige bidrag til ITC, men Lagerdirektøren oppga at han fra de ansvarlige ministerne i Indonesia, Malaysia og Thailand hadde begjært å få 200 millioner pund.<sup>136</sup> De fleste tinnproduserende land tjente svært godt på eksport av tinn løpet av den sjette tinnavtalen.

### **Tinnrådets vei mot sammenbruddet: Tinnrådet og tinnmarkedet sommer og høst 1985**

Sommeren 1985 fortsatte Tinnrådets møter å handle om de samme presserende sakene, som avtalens markedsregulerende virkemidler, smugling og eksportregulering av tinnprodusentene. I tillegg var et av hovedpunktene for Tinnrådets 13. sesjon forberedelsene til forhandlinger om en ny tinnavtale, som skulle videreføre ITA6.<sup>137</sup> ITC's Lagerdirektør P.W De Koening var bekymret for utviklingen på tinnmarkedet. De synlige lagrene til ITC hadde ikke blitt redusert siden det forrige rådsmøtet, i mars samme år (1985). Disse lagrene utgjorde per juni 1985 omkring 70 000 tonn.<sup>138</sup> De Koening mente at både smugling av tinn via Singapore, samt at land som Brasil og Storbritannia økte deres produksjon var bekymringsverdig. Kinas inntreden på tinnmarkedet var også en utfordring for ITC. Kina sto utenfor tinnavtalen, og hadde økt sin årlige eksport til ca 5000 tonn årlig. Deres produksjon utgjorde en betydelig andel av tinnen på markedet utenfor ITCs eksportkontroll.<sup>139</sup> Outsidere, produsenter utenfor avtalen, var ikke bundet av restriksjonene med eksportkontroll. I 1984

---

<sup>133</sup> ibid

<sup>134</sup> ibid

<sup>135</sup> Vedlegg i brev fra den norske ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement Oslo 22. mai 1985. Jnr. 006038. Granqvist, 17. mai 1985, Sveriges ambassade i London 'Rapport i den forberedende komité for en ny tinnavtale 13 mai', side 2. Jnr. 006038 i UD 44.2/52 Tinn Mappe 9.

<sup>136</sup> ibid

<sup>137</sup> Telegram fra Hans Brattskar, UD 2. Nord/Sør-kontor til Ambassaden i London, 'Det internasjonale tinnråd. 13. Sesjon, London 12-14 juni 1985.' 11. Juni 1985. Jnr.006755 i UD 44.2.52 Tinn. Mappe 10.

<sup>138</sup> Notat. 'Det internasjonale tinnråd. 13. Sesjon London 12.-13. Juni 1985'. 25.oktober 1985. UD 44.2.52 Tinn. Mappe 10

<sup>139</sup> ibid

hadde disse andre tinnprodusentene 32% av markedet.<sup>140</sup> Nok en gang ba Lagerdirektør de Koening om ytterligere kontantbidrag til den 6. avtalen, og han appellerte særlig fra de landene som nøt godt av det relativt høye prisnivået på tinn. Han siktet da til produsentlandene av tinn.

Tinnrådet befant seg per juni 1985 i en situasjon hvor Lagerdirektøren skulle lede en markedsoperasjon med et råvarelager som hadde vokst seg større for hvert år, samtidig som verdens globale tinnforbruk gikk ned. På vegne av ITC hadde han gjentatte ganger bedt om tilføringer av kontantbidrag fra medlemslandene, for å kunne holde markedsoperasjon gående. Like ofte hadde han advart mot konsekvensene av manglende tilføring av kreditt fra medlemslandene til ITC. Som vi har sett, ønsket ikke de nordiske landene, som de øvrige forbrukerlandene i tinnrådet, å tilføre Rådet mer penger. I tillegg var den bekymringsfulle størrelsen på støtputelageret til ITC per 1985 (70 000 tonn) kun et av flere store problemer for ITC. Lagerdirektør sto ovenfor en umulig oppgave med den markedsutviklingen og de manglende forutsetningene han fikk fra Tinnrådets medlemsland. Han ble nødt til å drive oppkjøp av overflødig tinn på markedet fra produsentene Kina og Brasil, for å kunne forsvare pristaket som medlemslandene hadde fastsatt. Å høyne eksportkvoten internt i ITC blant medlemslandene var et kontroversielt virkemiddel, fordi det ville ramme gruveindustrien i de landene det gjaldt. De store tinnprodusentene i ITC, Malaysia, Indonesia og Thailand, var lite villige til å betale mye mer for å finansiere tinnavtalen. Dette til tross for at industrien i landene nøt svært godt av høye priser på tinn.

### **Tinnrådet stanser handelen på London Metal Exchange**

Innen utgangen av september var det klart for UD at tinnavtalen hang i en tynn tråd. Lagerdirektøren opplyste under Tinnrådets 14. sesjon om at tinnavtalen nå levde på nåde.<sup>141</sup> Situasjonen på tinnmarkedet var blitt vanskeligere, og en nedgang i dollarkursen, samt en sterk vekst i tinneksport fra Kina gjorde problemet større. Den 24. oktober var det slutt, og Lagerdirektør De Koening valgte å innstille Tinnrådet sin virksomhet på London Metalbørs. Lagerdirektørens operasjoner hadde i mangel på kontantbidrag fra medlemslandene den siste tiden finansier handelen ved lån fra banker og meglere ved børsen, mot lagerbevis for støtputelageret.<sup>142</sup> Nå sto organisasjonen med en gjeld på ca. £ 350. millioner. Tinnmarkedet

---

<sup>140</sup>Bakgrunnsnotat *Sjette internasjonale tinnavtale- problemer og muligheter* av Inga Magistad, UD 2 Nord/Sør-kontor 24. oktober 1985. side 3. Jnr. 012603. i UD 44.2.52. Mappe 10.

<sup>141</sup>Brev fra Guttorm Vik, den norske ambassaden i London, til UD, 3. oktober 1985. Det internasjonale tinnråd. 14. sesjon, London 23-27. September 1985. Jnr. 011302. i UD 44.2.52. Tinn,Mappe 10.

<sup>142</sup>Notat av Inga Magistad, UD, 2. Nord/Sør-kontor 28. oktober 1985. Den internasjonale tinnavtale i krise. Ekstraordinært rådsmøte i London 29.-30 oktober 1985. Jnr 012603. i UD 44.2.52. Tinn. Mappe 10.

på Londons metallbørs ble stengt samme dag, og nyheten kom som et gedigent sjokk på meglere og selskapene involvert på børsen.

Da Tinnrådet hadde innstilt handelen, og sto igjen med en gigantisk gjeld, mente Norge at tinnavtalen måtte reddes fra konkurs. Det var både av økonomiske grunner, men også ”ut fra hensynet til Nord/Sør-samarbeidet og forholdet til viktige produsentland som Malaysia, Thailand og Indonesia.”<sup>143</sup> Da Tinnrådet på dette tidlige tidspunkt, i oktober 1985, drøftet ulike løsninger for å betale gjelden, lå det an til at Norge skulle betale 0,5 % av konsumentgruppens andel. Det beløpet ville være mellom 5-7. millioner. En annen løsning med regjeringsgarantier innebar at Norge kunne bli nødt til å betale så mye som 10 millioner NOK. Norges vilje til å redde Tinnrådet begrunnet Inga Magistad, fra UDs NØV-enhet med engasjementet for råvareavtaler. Hun mente av Norge, sammen med Norden og EF burde ”arbeide for en pakkeløsning som bringer Tinnavtalen ut av dagens krise samt gjenoppretter markedets og bankenes tillit til Tinnavtalen”<sup>144</sup> Dessuten anså Magistad det som svært viktig at man sikret bankene fra store tap. Det var viktig for å ”sikre internasjonale råvareavtalers troverdighet og fremtidige forhold til banker og brokеры”.<sup>145</sup> Norges interesser i å redde Tinnrådet var både å opprettholde internasjonale organisasjoners tillit, og i størst mulig grad unngå høye utgifter.

Tinnrådet møttes til en ekstraordinært rådsmøte 29-30. oktober, for å forsøke å få en oversikt over situasjonen og status i saken. Underdirektør i UD, Kåre Bryn, kunne konstatere at det ikke var lett, siden operasjonene var kompliserte, ”selv for eksperter med inngående kjennskap til hvordan råvaremarkedene fungerer”.<sup>146</sup> Tinnrådets gjeld til private banker var 340 millioner pund. Disse lånene var tatt opp mot garanti på 61.000 tonn tinn. Tinnrådets nettogjeld til bankene kom til å avhenge av hvilken pris lageret kunne omsettes for.

Når det kom til tinnprodusentene og tinnkonsumentenes posisjoner, var det liten vilje til å vurdere hva man skulle gjøre videre. EF inntok en hard holdning, og utelukket muligheten for tilførsel av nye finansielle bidrag. Vest-Tyskland og Frankrike var svært skeptiske til fortsatte støtputeoperasjoner, og en redningsaksjon forventet man at til å bli svært dyr.<sup>147</sup>

---

<sup>143</sup> Notat av Inga Magistad, UD, 2. Nord/Sør-kontor 28. oktober 1985. Jnr 012603. Den internasjonale tinnavtale i krise. *Ekstraordinært rådsmøte i London 29.-30 oktober 1985*. side 2 i UD 44.2.52 Tinn. Mappe 10.

<sup>144</sup> ibid

<sup>145</sup> ibid

<sup>146</sup> Kåre Bryn, Notat, UD, Nord/Sør-enheten, 1. november 1985. *Tinnavtalens fremtid*. Jnr 013120. i UD 44.2.52 Tinn. Mappe 10.

<sup>147</sup> Kåre Bryn, Notat, UD. *Tinnavtalens fremtid*. side 2. 1. november 1985. Jnr 013120. i UD 44.2.52 Tinn. Mappe 10.

Tinnrådet endte opp med å bli enige om var i følge Bryn en ”vente og se holdning”, som særlig EF støttet. De mente at bankene og meglerne måtte forvente å bidra med forslag, da de med åpne øyne hadde tatt kommersielle risiki. Norge og Norden arbeidet for at Sekretariatet sammen med banker og London Metal Exchange (LME), skulle få jobben med å legge frem et forslag til neste rådsmøte den 12. november. Bryn mente det var formannen for LME som sto for det mest dramatiske innslaget på møtet. Han advarte mot at LMEs fremtidige eksistens sto i fare, dersom ITC ikke løste sine problemer.<sup>148</sup>

### **Avslutning**

I dette kapitlet har jeg beskrevet og analysert hvorfor Norge valgte å bli medlem i den femte og den sjette internasjonale tinnavtalen. Vi har sett at i både innstillingen til medlemskap av tinnavtalen, og i Stortingsdebattene om ITA5 og ITA6, la stortingspolitikerne vekt på idealistiske motiv for å gå inn i avtalen. Norges medlemskap i tinnavtalen var i tråd med det sterke NØV-engasjementet. Medlemskapet i avtalen var støttet både av involverte departement, og alle parti på Stortinget, utenom FRP. Jeg har også analysert hva slags rolle Norge påtok seg innad i Tinnrådet under den sjette tinnavtalen i årene 1982-1985. Småstaten Norge var mer velvillig innstilt til de tinnproduserende utviklingslandene enn de store konsumentene i EF. Samtidig måtte Norge og Norden ta hensyn til disse landenes interesser, og Norges makt i organisasjon reduserte statens handlingsrom. Under hele den sjette tinnavtalen perioden slet ITC med manglende finansiering fra medlemslandene. Norge visste om dette, men ønsket ikke å bidra til å redde Tinnrådet med ytterligere finansielle bidrag, hvilket heller ikke var forventet av andre land. Vi har sett hvordan Tinnrådet var preget av motsetninger i interesser mellom de tinnproduserende og de tinnforbrukende landene, og at disse kom til overflaten i 1985. Da ITC måtte stanse sin tinnhandel på London Metal Exchange, ønsket Norge å redde avtalen, av hensyn til Norges forhold til de store sørøstasiatiske tinnprodusenter, og av hensyn til arbeidet med internasjonale råvareavtaler.

---

<sup>148</sup> Kåre Bryn, Notat, *Tinnavtalens fremtid*, UD, Nord/Sør-enheten, 1. november 1985, side 3. Jnr 013120 i UD 44.2.52 Tinn. Mappe 10.



## **Kapittel 4: Tinnrådet i krise, november 1985 - mars 1986**

I dette kapittelet vil jeg analysere hvordan det norske Utenriksdepartementet arbeidet i de første månedene etter at ITCs gigantiske gjeldsproblemer var et faktum den 24. oktober 1985. Markedet reagerte med sjokk da nyheten om Tinnrådets tilstand ble kjent. Månedene fra oktober 1985 til mars 1986 var preget av stor usikkerhet og frykt hos alle involverte parter. Det gjaldt både bankene som hadde lånt penger til ITC, og meglerselskapene på London Metal Exchange som hadde lånt penger til Tinnrådet, eller var involvert i handel med ITC. Metallbørsen innstilte all handel med tinn 25. oktober, og håpte i det lengste på at Tinnrådets medlemsland skulle komme organisasjonen til unnsetning. Etter måneder med forhandlinger, brøt disse sammen i mars 1986, og kreditorene gikk til søksmål mot ITC og etter hvert også de 22 medlemslandene i organisasjonen. Som vi har sett i det foregående kapittelet, var representerte Utenriksdepartementet Norge i Tinnrådet. I andre land, som for eksempel Vest-Tyskland, var industriministeren representant i ITC, og de politiske myndigheter var genrelt mer involvert i de øvrige medlemsland med store tinninteresser på produsent- eller forbrukersiden.

Jeg ønsker å undersøke hvordan Utenriksdepartementets NØV-enhet og Nord/Sør-kontor, samt UDs jurister i saken håndterte Tinnrådets sammenbrudd i 1985. Jeg vil se på hva slags reaksjoner saken frembragte i UD, og hvordan det norske embetsverket håndterte press fra Storbritannia og Tinnrådets kreditorer om å stille seg ansvarlig for ITCs gjeld. I den første fasen av tinnkrisen la både bankene og meglerne et sterkt press på Tinnrådets medlemsland for å få de til å garantere for å betale Tinnrådets gjeld. Storbritannias regjering fryktet for konsekvensene av en krise ved Londons metallbørs, og at denne kunne skade andre selskap tilknyttet børsen. Jeg vil først se på hvordan Norge stilte seg til forslagene fra bankene og meglerne om en løsning utenfor retten. I denne fasen av tinnkrisen var det stor usikkerhet blant aktørene om omfanget og utfallet av situasjonen. Jeg vil derfor analysere hvordan de involverte aktørene forberedte seg på ulike scenario, herunder også langvarige rettsaker. De spørsmål jeg ønsker å undersøke i dette kapittelet er *hva var Norges strategi i Tinnrådet fra november 1985 til mars 1986?* I tillegg vil jeg analysere følgende: *Hvilke idealpolitiske og realpolitiske interesser styrte Norges behandling av tinnkrisen i dens første fase?* Hvordan stilte Norge seg til forhandlingene med Tinnrådets kreditorer i 1986, og *hva gjorde UD i Tinnrådet for å ivareta norske interesser disse forhandlingene?*

## Det internasjonale tinnrådet i gjeldskrise

Den 24 oktober 1985 innstilte Tinnrådet sine støtputelagerets operasjoner. Ukene i etterkant var preget av stor uro blant de involverte aktørene i tinnkrisen, og hektisk møteaktivitet mellom de berørte partene i London. London Metal Exchange holdt stengt i både november og desember måned. Usikkerheten i markedet på denne tiden var svært stor. Tinnmarkedet i Kuala Lumpur suspenderte i likhet med LME tinnhandelen fra 1985, og åpnet igjen først tidlig i 1986.

I løpet av november holdt Tinnrådet møter med både bankene og meglernes som var berørt av krisen. Tinnrådet hadde lånt omtrent 340 millioner pund fra 14 banker og to finanshus. I tillegg hadde Tinnrådet inngått kontrakter med 14 meglerselskap tilknyttet LME, om å kjøpe rundt 62.000 tonn tinn. For å få en oversikt over de totale bestilte ITC en revisjonsrapport om Tinnrådets tilstand.<sup>149</sup> Tinnrådets eksekutivformann Peter Lai informerte medlemslandene ved slutten av november 1985 at de hadde tre muligheter foran seg i denne vanskelige situasjonen. Den første var simpelthen at medlemslandene frasa seg Tinnrådets gjeld til banker og meglernes. Den andre muligheten innebar å søke en løsning der ITC kunne betale en akseptabel andel av residualgjelden, og gjennomføre en styrt avvikling av lageroperasjonene. Til sist var en tredje mulig løsning at man fortsatte lageroperasjonene, men på en begrenset basis, og med salg av tinn til en lavere pris.<sup>150</sup>

Hvis medlemslandene i ITC valgte å gå fra gjelden til kreditorene, kunne de argumentere med at Tinnrådet var en internasjonal organisasjon, og var underlagt dertil hørende jurisdiksjon. Medlemsland som hadde betalt inn sin andel til den 6. internasjonale tinnavtalen, kunne hevde at de ikke sto ansvarlige for Tinnrådets ytterligere gjeld.<sup>151</sup> Peter Lai frarådet medlemmene fra å velge en slik løsning. Hvis medlemslandene valgte å frasi seg ansvaret for gjelden, ville bankene og meglernes komme til å bestride avgjørelsen, og å gå rettens vei mot ITC. Lai mente det var umulig å spå utfallet av mulige fremtidige rettsprosedyrer, men var tydelig på at de kom til å bli ”long, acrimonius and expensive”.<sup>152</sup> I rettssammenheng forutså Lai at det kom til å bli stilt spørsmål ved om medlemmene av Tinnrådet hadde hatt den samme oppfatning av gjeldsansvaret til ITC i lang tid, eller om synet

---

<sup>149</sup> Brev fra Tinnrådets formann Peter Lai til delegasjonsledere i Tinnrådet (Heads of Delegation) (HOD) No. 31, ‘Cessation of buffer stock operation-’ *Options Statement by Executive Chairman*. side 1, sendt 26. November 1985. Vedlegg 1 i Telefax fra Ambassaden i London til Det kgl. Utenriksdepartement, 27. November 1985. Jnr. 013779. I UD 44.2.52 Tinn. Mappe 11.

<sup>150</sup> *ibid*

<sup>151</sup> *ibid*

<sup>152</sup> Sitat, Peter Lai, i (HOD) No. 31 ‘*Options Statement by Executive Chairman*. sendt 26. November 1985. Jnr. 013779. I UD 44.2.52 Tinn. Mappe 11.

på gjelden endret seg på grunn av krisen de nå befant seg i.<sup>153</sup> Som vi har sett overfor (kapittel 3) advarte både Lai og Lagerdirektør De Koning gjentatte ganger om at en krisesituasjon kunne oppstå hvis ikke medlemslandene økte pengebidragene til organisasjonen. Nå som krisen var et faktum, poengterte eksekutivdirektør Lai at det i potensielle rettsaker ville bli stilt spørsmål ved hvorfor og hvordan ITCs medlemsland kunne la denne varslede katastrofen skje, på samme tid som de hadde godtatt å øke organisasjonens lån til bankene.<sup>154</sup>

Lai mente at Tinnrådets medlemsland åpenbart burde ha forutsett problemet, men han arbeidet desto mer intensivt for at ITC skulle finne en løsning med bankene og meglerne. De to gjenstående mulighetene for Tinnrådets fremtid var i følge Lai i praksis ganske like: ITC kunne enten velge å gå inn for en styrt avvikling, eller for å omstrukturere Tinnrådets lageroperasjoner, med en lavere pris i tinnsalget.<sup>155</sup> Begge de to forslagene ville kreve at medlemslandene i ITC tok ansvar for å betale ned ITCs gjeld, og til å finansiere videre lagerdrift. Både bankene og London Metal Exchange var forberedt og villig til å samarbeide med Tinnrådet for å minimere residualgjelden og bidra til en byrdefordeling. I denne forhandlingssituasjonen var bankene villige til å godta tinn, statlige garantier, kontant betaling eller andre løsninger. Bankene sa samtidig på det tidspunktet svært tydelig fra om de ikke var villige til å dele tapene med ITC og meglerne. De fryktet at det kunne sette en presedens som bankene ikke ønsket.<sup>156</sup>

### **London Metal Exchanges syn på krisen**

Som vi har sett, stanset LME omsetningen av tinn den 25 oktober i 1985, da det ble kjent at Tinnrådet hadde en enorm gjeld, og ikke var i stand til å møte sine betalingsforpliktelser. I ukene i etterkant bestemte styret ved LME seg for å holde tinnmarkedet stengt. Det gjorde de i et forsøk på å hindre et uunngåelig priskrakk, som kom til å inntreffe dersom markedet ble gjenåpnet, uten at ITC hadde tatt et retningsvalg.<sup>157</sup> Suspensjonen av tinnomsetningen på LME, skapte usikkerhet i markedet også for andre metaller. LME var inne på tanken om å sette en innløsningskurs på tinn, for å fastsette forskjellene på de utestående kontraktene til ITC, slik at de kunne avvikles. Juristene til LME advarte på sin side mot at et slikt oppgjør. Hvis de gikk inn for et oppgjør med en fastsatt pris, ville det innebære en risiko for at de

---

<sup>153</sup> Brev fra Tinnrådets formann Peter Lai til delegasjonsledere i Tinnrådet HOD No. 31, 'Cessation of buffer stock operation-' *Options Statement by Executive Chairman*. sendt 26. November 1985. Vedlegg 1 i Telefax fra Ambassaden i London til Det kgl. Utenriksdepartement, 27. November 1985. Jnr. 013779. I UD 44.2.52 Tinn. Mappe 11.

<sup>154</sup> ibid

<sup>155</sup> ibid

<sup>156</sup> ibid

<sup>157</sup> ibid

kunne bli saksøkt av én eller begge parter.<sup>158</sup> Tinnprisen ved et slikt oppgjør ville sannsynligvis bli ansett som enten for høy eller for lav, av den ene eller den andre parten.<sup>159</sup> Peter Lai kunne informere ITCs medlemsland at LME ville møte store vanskeligheter ved å forhandle frem et oppgjør. Samtidig var det slik at hvis Tinnrådet var i stand til å betale meglerfirmaene de hadde utestående kontrakter med, var LME villig til å delta i en byrdedeling. De sa seg villige til å åpne opp for salg av tinn på pengemarkedet, og begrense salg av tinn på markedet for å hjelpe Tinnrådet til å møte dets forpliktelser.

ITC fikk juridiske synspunkter om tinnsaken forelagt av professor Rosalynn Higgins fra London School of Economics. Higgins analyserte både de juridiske spørsmålene som omhandlet Tinnrådet, og medlemslandenes enkeltvis juridiske ansvar i tinnkrisen.<sup>160</sup> Hun presiserte at ITC var en internasjonal organisasjon ansvarlig for sin gjeld, og ikke et begrenset privat selskap. Slik Higgins så det, var medlemslandenes juridiske ansvar for gjelden å regne som en adskilt sak. Den involverte egne separate juridiske betraktninger.<sup>161</sup> Det skulle vise seg å være et åpent spørsmål hvordan gjeldsspørsmålet kom til å bli løst i eventuelle rettsaker.

### **Kreditorbankenes første forslag til gjeldsløsning**

Peter. A. Graham, formann i Standard Chartered Bank, representerte gruppen av 16 banker som hadde lånt penger til Tinnrådet. Han arbeidet høsten 1985 med Peter Lai for å finne en løsning mellom partene. Som talsmann for kreditorene, fremmet Graham et forslag til en betalingsløsning til Tinnrådets medlemmer. Han foreslo at medlemslandene i ITC til sammen skulle betale 552 millioner pund. Da Graham skrev til ITCs direktør Lai i slutten av november 1985, og sa at de var i ferd med å gå tom for tid i arbeidet for å gjenopprette et ordnet tinnmarked. Graham var klar på at den kritiske avgjørelsen for å få dette, til lå hos Tinnrådets medlemmer.<sup>162</sup> Medlemslandene var nødt til å bidra til at ITC kunne møte sine betalingsforpliktelser til medlemmene av LME. Disse ble kalt ringmedlemmer, fordi handelen på LME foregikk på et område formet som en ring. Det endelige og fullstendige beløpet som Tinnrådets medlemmer måtte betale i en slik løsning, var avhengig av hvilken

---

<sup>158</sup> Brev fra Tinnrådets formann Peter Lai til delegasjonsledere i Tinnrådet HOD No. 31, 'Cessation of buffer stock operation-*Options Statement by Executive Chairman*. sendt 26. November 1985. Vedlegg 1 i Telefax fra Ambassaden i London til Det kgl. Utenriksdepartement, 27. November 1985. Jnr. 013779. I UD 44.2.52 Tinn. Mappe 11.

<sup>159</sup> *ibid*

<sup>160</sup> Notat til Rettsavdelingen, UD, Nord-Sør-enheten, 6. desember 1985. Jnr 14065 II/85. i UD 44.2.52 Tinn. Mappe 11.

<sup>161</sup> HOD (Sixth. No 35. Cessation of buffer stock operation- Transcript of legal opinion, 2. desember 1985. Jnr 14065 II/85, side 2. i UD 44.2.52 Tinn. Mappe 11.

<sup>162</sup> Kopi av brev fra P.A. Graham til Peter Lai 26. november 1985 Jnr. 013779. side 7/9 i vedlegg Telefax fra Ambassaden i London til Det kgl. Utenriksdepartement, 27. November 1985. i UD 44.2.52 Tinn. Mappe 11.

pris pr. tonn tinn som ITC kunne få for de utestående kontraktene de hadde med flere ulike meglerfirma ved LME.<sup>163</sup> P. A Graham og bankgruppen opererte med £ 552 millioner som beløpet de ville ha fra ITC og dets medlemsland. Det var en pris de mente kunne reduseres betydelig, hvis ITC fikk solgt det tinn de hadde i utestående i forward-kontrakter, med meglerfirma ved LME til en god pris. Forward-kontrakter var kontrakter med leveringsdato for varer fremover i tid, vanligvis 60 eller 90 dager. Beløpet 552 millioner £ var en pris utregnet med utgangspunkt i at prisen pr. tonn tinn var satt til £ 8900 da tinnmarkedet ble stengt i oktober 1985.<sup>164</sup> Bankgruppen foreslo 31 januar som dato for innbetaling av de statlige bidragene.<sup>165</sup> Svarene lot vente på seg fra medlemsstatene i Tinnrådet. UD kom heller ikke med noen svar.

### **Bankgruppens krav til Norge om gjeldsbetaling**

Peter Graham tok også kontakt med de politiske myndigheter i Tinnrådets medlemsland, for å presse de til å forplikte seg til å betale ITCs gjeld. Han kontaktet Norges finansminister Rolf Presthus 5. desember pr. telegram. I dette telegrammet oppfordret han Norge til å bidra med å betale inn statlige garantier for Tinnrådets gjeld.<sup>166</sup> Graham minnet om at bankene hadde finansiert Det internasjonale tinnrådets aktivitet over flere år, og at Tinnrådet på daværende tidspunkt skyldte de 16 bankene og finansinstitusjonene til sammen 342 millioner pund. Dersom partene ikke kom til en avtale, advarte Graham mot vidtgående følger for både Norge og andre land. Bankgruppen var av en klar oppfatning om at medlemslandene i ITC sto ansvarlige for gjelden. Selv om medlemslandenes økonomiske ansvar for ITC var uklart i internasjonal lovgiving, mente han at medlemslandenes *moralske ansvar* for å betale for ITCs gjeld var udiskutabel. Når det kom til spørsmålet om byrdedeling, sto Bankgruppen og medlemsstatene langt fra hverandre per november 1985. Graham avviste overfor finansminister Presthus noen form for pakkeløsning, der bankene bidro med penger for å løse problemene både ITC, bankene og meglerne sto ovenfor. I tillegg minnet han om at bankene hadde utvist full tillit til ITCs medlemsland, når de hadde ytet kreditt og lån til Tinnrådet

---

<sup>163</sup> Kopi av brev fra P.A Graham til Peter Lai 26. november 1985 Jnr. 013779 side 7/9 i vedlegg Telefax fra Ambassaden i London til Det kgl. Utenriksdepartement, 27. November 1985. i UD 44.2.52 Tinn. Mappe 11.

<sup>164</sup> *ibid*

<sup>165</sup> *ibid*

<sup>166</sup> Telegram fra Peter Graham, Standard Chartered Bank London til finansminister R. Presthus, 5 des. 1985 Jnr 014438. i UD 44.2.52, Tinn. Mappe 11.

<sup>166</sup> *ibid*

under den sjette tinnavtalen.<sup>167</sup> Norge avvettet kravene i utspillet fra Graham og bankgruppen, i likhet med de øvrige medlemslandene i ITC.

### **EFs syn på en forhandlingsløsning med kreditorene**

UD arbeidet i samme periode med å koordinere politikk og synspunkt i Tinrådet med EF, sammen med Sverige og Finland. Som nevnt tidligere sto alle de tre landene i 1985 utenfor det europeiske felleskapet. I Brussel samordnet Sverige, Finland og Norges ambassader et møte med EF-kommisjonen i en felles henvendelse 29 november, for å få oversikt over deres forslag til løsning på saken. EF-kommisjonen var tydelig på at partene måtte dele på kostnadene for tinnmarkedet, og konsekvensene av ITCs sammenbrudd. Bankene og meglernes måtte også bidra.<sup>168</sup> EF-kommisjonen støttet en plan hvor ITC avsluttet de pågående markedsoperasjonene, avvirket ITA på en ordnet måte, og gradvis solgte unna tinnlageret. Kommisjonen foreslo en finansiell løsning hvor bankene og meglernes bidro med £ 150 millioner hver, og hvor medlemslandene bidro med £ 120 millioner (60 mil fra produsentene, £ 30 mill. fra EF og £ 30 mill. fra konsumentene). Ingen av medlemslandene i EF utenom Storbritannia mente de var juridisk ansvarlige for ITCs gjeld, især ikke overfor meglernes. Det var mer spredte meninger hva angikk EF-kommisjonens forslag til betalingsløsning. De fleste medlemstatene var negative til å fremme et forslag til løsning på et kommende Tinrådsmøtet i London i desember.<sup>169</sup> Norge og de øvrige medlemslandene i ITC stod i fare for å bli stilt for retten av bankene og meglernes dersom de ikke kom til enighet med bankene, selv om forhandlingene pågikk utover desember, og med en frist til 31. januar.

### **Hemmelighold av tinrådets dokumenter**

Advokatene til bankgruppen arbeidet for å få innsyn i dokumentene til ITC, selv om forhandlingene med medlemslandene fortsatt pågikk. Det var høyst usikkert hva utfallet av potensielle fremtidige rettsaker kunne ende med, slik som Tinrådets ekspert professor Wiggins vurderte saken. For ITCs kreditorer inneholdt dokumentene til ITC viktig informasjon. Der fantes mulige bevis som kunne felle medlemslandene i flere skyldspørsmål. Det gjaldt blant annet hvorvidt medlemslandene visste om, og tillot ITCs Lagerdirektøren å inngå spesiallån med bankene, og foreta forward-kjøp av tinn for å manipulere markedet. UD

---

<sup>167</sup> P.A Graham til Peter Lai 26. november 1985 Jnr. 013779 side 7/9 i vedlegg Telefax fra Ambassaden i London til Det kgl. Utenriksdepartement, 27. November 1985. i UD 44.2.52 Tinn. Mappe 11.

<sup>168</sup> Telefax fra ambassaden i Brussel til UD 29 november 1985. "Den internasjonale tinnavtale. Nordisk henvendelse overfor EF-Kommisjonen, side 1. Jnr. 013846. UD 44.2.52 Tinn. Mappe 11.

<sup>169</sup> Telefax fra ambassaden i Brussel til UD 29 november 1985. "Den internasjonale tinnavtale. Nordisk henvendelse overfor EF-Kommisjonen, side 1- 3. Jnr. 013846. UD 44.2.52 Tinn. Mappe 11.

mottok 29 november en forespørsel om dokumentinnsyn i tinnsaken fra advokatfirmaet Wiersholm, Bahcke & Helliesen. Advokatfirmaet anmodet UD om innsyn i dokumenter fra det internasjonale tinnrådet, og opplyste at de jobbet på vegne av advokatfirmaet Slaughter & May i London, som representerte finansinstitusjonene i bankgruppen.<sup>170</sup> Advokatene fikk ikke innsyn i dokumentene, og UDs viste til lov om offentlighet i forvaltningen.<sup>171</sup> Denne forespørselen vekket oppmerksomheten og skjerpet rutinene innad i UD blant de som arbeidet med saken, og at også videresendte kopier av korrespondanse fra tinnsaken utenfor UD ble merket med ”unntatt offentlighet”.<sup>172</sup> Disse problemstillingene kom også til å gjelde innad i Tinnrådet, hvor medlemslandene måtte være forsiktige med de dokumentene som ble sirkulert blant medlemslandene. Det var en frykt i Tinnrådet for at sensitive dokumenter kunne havne på avveie og bli brukt av motparten i rettsakene, og rutinene ble skjerpet sommeren 1986 i UD.<sup>173</sup>

### **Storbritannias interesser og posisjon i Tinnkrisen (1985-86)**

I Tinnrådet var Storbritannia det medlemslandet som arbeidet mest iherdig for å finne en rask løsning mellom medlemslandene, bankene og meglere ved LME. Storbritannias motiver og handlinger i Tinnkrisen var formet av at landet både var ett av to sentra for verdens tinnhandel med London Metal Exchange. Tre av bankene og én finansinstitusjonene som var innblandet i tinnsaken, var britiske. Disse bankene var Standard Chartered Bank, Hambros Bank, og Central Trustee Savings Bank Ltd, samt finansinstitusjonen Arbuthnot Latham Bank Ltd. Britiske aviser rapporterte dessuten om tinnkrisen med dramatiske forsider, og tidvis svært god innsideinformasjon. Mediepresset fra Financial Times, Daily Telegraph og andre aviser bidro til å sette Storbritannia under ytterligere press, for å få Tinnrådet til å bli enige med bankene og meglere.

### **Britisk press mot Norge**

Storbritannia sto forholdsvis alene i Tinnrådet som en samarbeidsvillig stat overfor bankenes forslag til betalingsløsning. For få Tinnrådets medlemsland til å inngå forhandlinger, la britene ned en betydelig diplomatisk og politisk mobilisering. Margaret Thatchers regjering gjorde også sitt for å påvirke Norge til å gå med på bankenes forslag. Handels- og

---

<sup>170</sup> Brev fra Erling Lind, Advokatfirmaet Wiersholm Backe & Helliesen, til UD, Nord-Sør Enheten, 29. November 1985. Jnr. 014035. i UD 44.2/52 Tinn, Mappe 11.

<sup>171</sup> Brev fra Oddmund Graham, UD til Advokatfirmaet Wiersholm Backe & Helliesen 4. desember 1985. Jnr 014035. UD. 44.2/52 Tinn. Mappe 11.

<sup>172</sup> ibid

<sup>173</sup> Brev fra Øystein Steiro Jr. ved den Norske ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement 18. november 1986 ”Tinnrådsmøte, 17.11.86”, 18 november 1986. Jnr. 012575. Mappe 15.

industriminister Leon Brittan i Storbritannia kontaktet utenriksminister Sverre Stray i brev form den 11 november med det formål. Storbritannia hadde i november i Tinnrådet lagt frem et forslag om at alle medlemslandene i ITC skulle bekrefte at de var villige til å bidra til å betale sin andel av ITCs gjeld de var juridisk forpliktet til. Ingen av medlemslandene vært villige til å godta forslaget.<sup>174</sup> Storbritannias Handels- og Industriminister Brittan advarte Stray om konsekvensene av å la Tinnrådet gå konkurs. Det ville få alvorlige skadevirkninger på det internasjonale handelssystemet, og komplisere internasjonale gjeldsproblemer.<sup>175</sup> I tillegg advarte han om at hvert enkelt medlemsland kom til å bli funnet ansvarlig for alle kontraktene ITC hadde inngått under den sjette internasjonale tinnavtalen. Det ansvaret lå hos medlemslandene fordi de hadde tillatt Lagerdirektøren å handle utenom de vilkårene han var gitt i ITA6.<sup>176</sup>

### **UDs vurdering av Norges juridiske ansvar i Tinnkrisen**

Forhandlingene mellom Tinnrådet kreditorene gikk utover desember måned, og tinn fortsatte å være tatt av London Metal Exchange som handelsvare. Den 17. desember 1985 møttes flere av lederne og konsulentene i UD, Finansdepartementet byråsjef Klakeg og en konsulent fra Industridepartement for å diskutere siste nytt og planlegge hvordan Norge skulle håndtere Tinnkrisen. Underdirektør Kåre Bryn i UD sa at det så ut som det forelå tre taktiske valg for Tinnrådet: det første var å fortsette den linjen som Tinnrådet hadde fulgt til da, som innebar å avvente nye utspill fra bankene og/ eller meglerne. Det andre valget var å gå inn i forhandlingene med bankene og meglerne, med deres forslag som grunnlag. Det tredje alternativet var å selv skissere et motforslag fra Tinnrådet, som innebar en fordeling av kostnadene/ byrdedeling mellom ITC, bankene og meglerne.<sup>177</sup> Bryn anbefalte å jobbe for en byrdefordeling mellom partene, noe som krevde et motforslag fra Tinnrådet.

Finansdepartements byråsjef Klakeg sa under møtet at i hans departement vurderte de Norges ansvar for tinnrådets gjeld som politisk, og ikke juridisk. Siden han anså det viktig å opprettholde internasjonale organisasjoner som Tinnrådet, burde Norge delta med sin andel i en betalingsløsning.

---

<sup>174</sup> Brev fra den Britiske Ambassade ved D.B.C. Longan, Chargé d'Affaires a.i til Utenriksminister Sverre Stray, 11. November 1985. Jnr. 013995 i 44.2.52 Tinn. Mappe 11.

<sup>175</sup> Brev fra den Britiske Ambassade ved D.B.C. Longan, Chargé d'Affaires a.i til Utenriksminister Sverre Stray, 11. November 1985. side 2. Jnr. 013995 i 44.2.52 Tinn. Mappe 11

<sup>176</sup> ibid

<sup>177</sup> Oddmund Graham, Notat til UD, Nord/Sør-enheten, 18. desember 1985. side 2. Jnr 014707. i UD 44.2.52 Tinn. Mappe 11



### **Betalingsforslag fra banker og meglere: Newco**

I slutten av desember 1985 kom et nytt og meget omfattende forslag til en løsning mellom partene opp. dukket opp ført i pennen av lederne for meglergruppen og bankgruppen. Ralph Kestenbaum fra meglerselskapet Gerald Metals Ltd, og Peter Graham fra Standard Chartered Bank. De sendte 23. desember ut et forslag til løsning mellom ITCs medlemsland, bankene og meglerne involvert i krisen. Forslaget la til grunn at det ble opprettet et nytt privat begrenset selskap med navn Newco, for å overta Tinnrådets gjeld og tinnlager. Navnet Newco var en forkortelse for "New Company". Forslaget ble sendt til alle partene i saken, ITC og medlemsstatene, bankene, meglerne og LME. Newco-forslaget la opp til at regjeringene i ITCs medlemsland betalte inn til sammen 200 millioner pund i egenkapital til selskapet, innen slutten av juni 1986. Bankene og meglerne betalte 70 £ millioner kontanter. Bankene skulle opprettholde deres eksisterende fasiliteter, og Standard Chartered Bank skaffe ny bankfinansiering på 200 millioner pund. Av disse kom Storbritannias regjering til å garantere 50 millioner pund. For å løse problemet med de utestående tinnkontraktene, som sto på vent siden London Metal Exchange fortsatte å suspendere tinnhandel, foreslo Kestenbaum og Graham at det nye selskapet Newco skulle ta over ITCs utestående kjøp fra LME, og overta lånene og tinnnet som ble som sikkerhet til de 14 bankene.<sup>178</sup> I forslaget la de til grunn i deres utregninger at tinn kunne selges til 6000 £ per tonn, og at tinnlageret på anslagsvis 85.000 tonn kunne selges ned i løpet av tre år.<sup>179</sup> Standard Chartered Bank tilbød å gå inn med overgangslån for 6 måneder, opp til 200 millioner pund.

Juleferien ga medlemslandene tid til å tenke over Newco- forslaget innen de møttes igjen i London, til nytt møte i Tinnrådet 8. januar 1986. Medlemslandene diskuterte forslaget fra Kestenbaum og Graham, og de problemene og utfordringene forslaget innebar både praktisk og konstitusjonelt. Eksekutivformann Lai, som fortsatte å delta i møtene og samtalene med motparten, redegjorde for hvordan motparten stilte seg til forslaget. Under møtet kom det frem at ingen av meglerne fra LME hadde gitt noen negative reaksjoner, men at det riktignok ikke betydde at alle hadde godtatt forslaget. Én bank ville ikke gå med på forslaget. Storbritannia presiserte i møtet at forslaget ikke var å regne som et britisk regjeringsforslag. Da Tinnrådet begynte å diskutere hvordan Newco skulle organiseres, ble det stilt spørsmål ved om ITC-medlemmene skulle representeres i styret, og hvilke fullmakter de skulle inneha. Det ble også stilt spørsmål ved hvordan man kunne omdanne en

---

<sup>178</sup> Ralph Kestenbaum, Peter Graham, *Tin Crisis* videresendt fra ITC i HOD (Sixth) No 48. *Proposal by banks and brokers* 23. desember 1985. Jnr. 014822. i UD, 44.2.52 Tinn. Mappe 11.

<sup>179</sup> *ibid*

internasjonal organisasjon til et privat begrenset selskap. Flere av medlemslandene meldte at de konstitusjonelle sidene ved en slik endring ville bli problematisk. Kestenbaum, meglernes talsmann, kunne opplyse ITC om at de så for seg et styre for Newco bestående av to representanter fra ITC, to fra meglerne og to fra bankene. De seks representantene skulle igjen utpeke en formann og en administrerende direktør til å lede selskapets daglige drift.

### **Tinnrådets diskusjoner vinter 1986 om en forhandlingsløsning**

Ansvaret for ITCs gjeld kom nå opp som et eget diskusjonstema i Tinnrådets møter i januar. Japan, Frankrike og den Vest-tyske Forbundsrepublikken gjorde det klart at de fortsatt mente at medlemmene i ITC ikke sto ansvarlige for gjelden. Representanten fra Vest-Tyskland mente at Newco-forslaget var det beste forslaget hittil, men at bankenes bidrag ikke var godt nok. Det fantes riktignok også noen land som stilte seg mer positive til Newco-forslaget. Sveits og Canada var to av disse.<sup>180</sup> Nederland var klart negative, og mente at prisen for avtalen var for høy. EF-talsmannen i Tinnrådet uttalte privat til Norge at forslaget var gunstig for bankene og meglerne, og at de to gruppene kom til å tjene store penger på den foreslåtte løsningen.<sup>181</sup>

Norsk UD hadde også sine innsigelser og spørsmål om de juridiske sidene ved Newco-forslaget. Konsulent Elbjørg Arnesen i UD mente at det var vanskelig å forstå at et selskap etablert av banker og meglere kunne være i tråd med den sjette tinnavtalen. Når det kom til betalingen for Newco, var Arnesen tydelig på at det måtte forhandles om byrdefordelingen mellom medlemmene i ITC og de to andre partene.<sup>182</sup> I disse forhandlingene møttes diplomatiet og byråkratene hos medlemslandene i ITC med meglere og forretningsbanker fra næringslivet. Både Graham og Kestenbaum hadde sagt tydelig i forhandlingene med Tinnrådet at Newco- utspillet måtte anses som ”take it or leave it”, og at det kunne ikke regnes med noe nytt og bedre tilbud. Både bankene og meglerne var oppgitt over Tinnrådets sene reaksjoner og mangel på respons.<sup>183</sup> Konsulent Arnesen i UD var tydelig på at man måtte oppfatte uttalelsene som et forhandlingsutspill, og at vilkårene kunne endres for avtalen.

I januar 1986 forelå det innad i UD et gjennomarbeidet notat, ført i pennen av UDs, 2. rettskontor, om det økonomiske ansvaret til Norge i forbindelse med det internasjonale

---

<sup>180</sup> Telefax fra ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement 8. januar 1986. Det internasjonale Tinnrådet. Jnr. 000167. i UD, 44.2.52 Tinn. Mappe 11.

<sup>181</sup> Telefax fra ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement 8. januar 1986. Det internasjonale Tinnrådet. Jnr. 000167. Side 4. UD, 44.2.52 Tinn. Mappe 11.

<sup>182</sup> Elbjørg Arnesen, kommentar til Telefax fra ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement 8. januar 1986. Det internasjonale Tinnrådet. Jnr. 000167. Side 2. UD, 44.2.52 Tinn. Mappe 11.

<sup>183</sup> Telefax fra ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement 8. januar 1986. Det internasjonale Tinnrådet. Jnr. 000167. Side 4. UD 44.2.52 Tinn. Mappe 11.

tinnrådets gjeldsforpliktelser.<sup>184</sup> UD's jurister konstaterte at materien var innfløkt, og at tinnsakens mangler på klare regler betød at de måtte arbeide med saken i tråd med alminnelige rettsprinsipper.<sup>185</sup>

Newco-forslaget ble diskutert videre innad i Tinrrådet, og nye spesifikasjoner til avtalen ble utarbeidet i et "memorandum of understanding" (MOU). Dokumentet var et memo som tok utgangspunkt i og spilte videre på Kestenbaum og Grahams forhandlingsforslag. Memoet var et resultat av forhandlinger mellom ITC og bankene og meglere. Eksekutivdirektør Peter Lai deltok i disse forhandlingene, sammen med representanter fra Thailand, Japan og Nederland. Da Tinrrådet diskuterte denne saken slutten av februar, var en av pådriverne for å få godtatt memoet Canada. Finland opplyste også om at de kom til å anbefale at det skulle godtas.<sup>186</sup> Flertallet av de øvrige medlemslandene var skeptiske til arbeidet med en forhandlingsløsning.

Arbeidet i Tinrrådet fortsatte i nye møter. Ved et nytt møte i Tinrrådet 3. mars, forelå det et 15-sider langt utkast til juridisk dokumentasjon for Tinco, utarbeidet av bankenes advokatfirma Slaughter & May. Dokumentene reflekterte de rettslige kravene ved dannelsen av det nye selskapet. Memorandum of Understanding (MoU) var et første utkast, ikke fullt ut reflektert, og det omfattet også ITCs synspunkter. De juridiske rådgiverne til ITC skulle møte motparten i løpet av den forekommende helgen, for å jobbe med nye utkast til neste Tinrrådsmøte. Nederland og Malaysias delegater kom begge to med meget harde utspill til MOU i dette Tinrrådsmøtet. Den nederlandske delegaten, som ankom direkte fra Brussel med instruks, fremsatte krav om at 115 millioner måtte være eneste og endelige bidrag fra ITC til Tinco-selskapet. I tillegg sa han at Memorandum of Understanding måtte utformes slik at det ikke kunne være noen risiko for rettslig forfølgelse mot ITC. Malaysias innlegg kom også etter klar instruks fra hjemlandet, som Malaysia advarte flere delegasjoner om på forhånd, siden den kom fra en statsråd som etter sigende ikke forsto seg på tinnsaken. Mest drastisk i forslaget var at Storbritannia måtte øke sitt bidrag til 100 millioner pund (dobling fra 50 millioner!), og at meglere måtte heve bidraget fra 75 til 100 millioner pund.<sup>187</sup> Storbritannia svarte til Malaysias krav, og opplyste om at britiske ambassadøren hadde avvist kravet blankt

---

<sup>184</sup> Notat til UD 21 januar 1986, side 1, *Den 6. Internasjonale tinnavtale- økonomisk ansvar i forbindelse med tinnorganisasjonens gjeldsforpliktelser*" Jnr. 001031 mappe 11 i 44.2.52 Tinn

<sup>185</sup> *ibid*

<sup>186</sup> Telefax fra den norske ambassaden i London til Utenriksdepartementet i Oslo 27. februar 1986 Jnr. 002307. Side 1-2. UD. 44.2.52 Tinn. Mappe 12

<sup>187</sup> Melding fra ambassaden i London til UD, 3. mars 1986. Tinrrådsmøtet 28.2. 86 Jnr. 002445. UD 44.2/52 Tinn. mappe 12.

samme morgen. Elbjørg Arnesen i UD som var på møtet, mente at kravene fra Malaysia illustrerte hvilke problemer de store produsentlandene slet med.<sup>188</sup>

### **Mot en betalingsløsning for Tinnrådet**

I løpet av februar måned gikk arbeidet fremover i Tinnrådet med å få medlemslandene til å godta Newco- forslaget. Forslaget innebar at et uavhengig selskap skulle overta Tinnrådets aktiva og passiva, og avvikle støtputelageret over en treårsperiode.<sup>189</sup> For å finansiere dette ble det foreslått at det skulle betales 115 millioner pund fra medlemslandene som et engangsbeløp, 75 mill. pund fra megler og 25. mill. fra bankene. Norge mente denne løsningen var gunstig, og var på linje med Canada, Finland Sveits og Sverige i dette standpunkt. Det tok likevel tid å få de store medlemslandene i ITC med på laget, og prosessen var utfordrende for de som ønsket å få gjennomført en betalingsløsning. UD mente i ettertid at EF var den vanskeligste partner gjennom hele forhandlingsfasen, i anstrengelsene for å finne en konstruktiv løsning.<sup>190</sup> 3. mars var det klart at få av medlemslandene som så langt hadde skriftlig akseptert vilkårene i Memorandum of Understanding. Storbritannia oppfattet seg som i prinsippet å ha akseptert MOU, og Peter Lai sa også at han oppfattet Sverige, Finland og Norge var med. De hadde gitt en tidligere gitt en prinsipiell akseptering.<sup>191</sup> Peter Lai kunne ellers meddele at i samtaler med banker og meglere, hadde bankene nå stilt seg villige til å gå med på en pakkelsøsning. Bankgruppens leder, Graham, måtte jobbe for å få alle bankene med på Newco-avtalen. I tillegg arbeidet Ralph Kestenbaum, meglernes talsmann med å få meglere til å holde sammen.

Produsentlandene i Tinnrådet viste seg nå også å være på gli mot en betalingsløsning. Australia ga under møtet 3. mars en prinsipiell aksept av MOU. Thailand hadde ennå ikke mottatt instruksjoner om MOU, og fikk innvilget en pause for å diskutere med de andre produsentlandene. Japan hadde også et innlegg hvor de prinsipielt godtok MOU, men stilte som Australia, visse betingelser. EF kunne ikke komme med en felles uttalelse om at de godtok MOU prinsipielt

Bankene og meglere i samarbeid med ITC utarbeidet en ny utgave av MOU, som

---

<sup>188</sup> Melding fra ambassaden i London til UD, 3. mars 1986. Tinnrådsmøtet 28.2. 86 Jnr. 002445. UD 44.2/52 Tinn. mappe 12.

<sup>189</sup> Elbjørg Arnesen, UD, 2. Nord/Sør-kontor, *Notat til personlig Rådgiver*, 25.juni.86, J.nr 6977 II/86 i UD 44.2/52 Tinn. Mappe 14.

<sup>190</sup> ibid

<sup>191</sup> Telegram fra den norske ambassaden i London til UD 4. Mars 1986. *Tinnrådsmøte 3 mars. 1986* Jnr 002753. i UD 44.2/52 Tinn. Mappe 12.

Tinnrådets medlemmer fikk til vurdering på et nytt møte den 5.mars. Første punkt i avtaleutkastet ble at ITC og medlemslandene ikke frasa seg deres respektive immunitet i Memorandumet. Bidragene fra de ulike partene ble foreslått til 115 millioner fra ITC, £ 55 millioner av Storbritannia, og £ 25 millioner av kreditorbankene, i Sum: £ 270 millioner. I tillegg kom rentebærende lån på £ 175 millioner. Tinnkrisen var nå svært nær med å få en løsning. Kreditorne hadde forhandlet og gitt Tinnrådets medlemmer et godt tilbud, og alle kravene var innvilge.

### **Newco-forslaget havarerer**

Den 6. mars ringte Kåre Bryn, underdirektør i UD, fra London og fortalte at forhandlingene om en ordnet løsning av problemene i Tinnmarkedet var brutt sammen.<sup>192</sup> Den indonesiske delegasjonen hadde noe uventet fått instruks om at den foreslåtte planen i Memorandum of Understanding ikke var akseptabelt. Nå var tålmodigheten til bankene og meglerne oppbrukt. Nyheten om Indonesias manglende vilje til å godta MOU, kom overraskende på de øvrige medlemslandene også. Slik Bryn så det, hadde forhandlingene frambrakt et resultat som det virket som alle konsumentene kunne slutte seg til. Den største bekymringen for at forhandlingene skulle lykkes, var produsentlandet Thailand. De var det landet i Tinnrådet som hadde gitt inntrykk av å ha størst problemer med Newco. Den Thailandske delegasjonen hadde derimot ikke mottatt instruks da Indonesia gikk ut og la fram sitt standpunkt om MOU. Nå raknet hele avtalen.

Bryn trodde nå at bankenes tålmodighet nå var oppbrukt, etter ”4 måneders forhandlinger” og ”tallrike utsettelse av ulike deadlines”.<sup>193</sup> Tinnrådet hadde fått ivaretatt de fleste og viktigste innvendingene sine i Memorandum of Understanding, likevel klarte ikke de 22 medlemslandene å bli enige om å godta dets vilkår. Indonesia hadde ødelagt muligheten for en avtale utenfor retten. Tinnrådet fortsatte videre å drøfte hva de landene nå skulle foreta seg, men hvis sammenbruddet viste seg definitivt, måtte medlemslandene forberede seg på rettsaker fra kreditorenes side.<sup>194</sup> Konsensus om MOU innad i Tinnrådet var en forutsetning for at Tinco-planen skulle kunne gjennomføres. Da Indonesia ikke ville delta i forhandlingene, drøyde Thailand, India og Nigeria alle med å gi støtte til forslaget. Nå forventet UD at man sannsynligvis sto foran et omfattende rettsoppgjør, hvor bankene og

---

<sup>192</sup> Notat til UD av Guttorm Vik 6 mars. *Tinnrådet- sammenbrudd i forhandlingene om en ”soft landing*. Jnr. 002756. UD 44.2/52 Tinn. Mappe 12.

<sup>193</sup> Notat for UD av Kåre Bryn, 10. Mars 1986. *Tinnrådet (ITC). Møter 6.-7. Mars 1986*. Jnr. 003039. i UD 44.2/52 Tinn. Mappe 12.

<sup>194</sup> *ibid*

meglerne kom til å reise en rekke rettsaker mot ITC. Bryn utelukket heller ikke at det kunne bli reist rettsaker mot individuelle medlemsland.<sup>195</sup>

### **London Metal Exchange's gjenåpning: ring-out**

London Metallbørs (LME) gjennomførte en "ring-out" for alle utestående kontrakter for tinn umiddelbart etter at forhandlingene strandet mellom Tinnrådet og kreditorene. Børsen hadde holdt tinnmarkedet stengt i 18 uker, i påvente av en mulig løsning mellom Tinnrådet, meglerne og bankene. Nå som partene ikke kom til enighet om en løsning, ble LME nødt til å ta stilling til hva de skulle gjøre med de mange suspenderte kontrakter og transaksjoner for tinn mellom ITC og andre selskap, og metallmeglere og selskap seg i mellom.

Styret i LME valgte å gjenåpne markedet for tinn med en ring-out den 8. mars 1986. Det innebar at markedet ikke gjenåpnet med normale handler til fri markedspris, med transaksjoner av tinn fra selger til kjøper.<sup>196</sup> Det ring-out medførte at LME bestemte en kunstig pris for tinn, og alle åpne kontrakter ble avvirket til den prisen. Ralph Kestenbaum, metallmeglernes talsmann, og forfatteren av "The Tin Men" forklarer hvordan dette forløp seg i praksis. I ring-outen ble ingen ny handel utført, og tinn byttet heller ikke eier, men mengden som ble overført fra én part til en annen, fant sted mellom kontrakter med ulik leveringstid. Det beløpet som ble overført mellom partene, var prisdifferansen mellom den opprinnelige kontrakten for tinnhandelen, og den kunstige prisen. Disse kontraktene ble gjort opp i en pris til £ 6250 pr. tonn.<sup>197</sup> De selskapene ved LMEs ring som hadde kjøpt fra markedet, og solgt til ITC, behøvde ikke å ta opp tinn de hadde betalt for, men måtte betale for prisforskjellen. Å den andre siden måtte de som hadde solgt til markedet få prisforskjellen til sin fordel, men endte opp med å eie tinn til en ny pris.<sup>198</sup>

Det var 14 tradingselskaper i ringhandelen på LME som hadde kontrakter med tinnrådet da tinnkrisen brøt ut. Disse selskapene handlet og gjorde avtaler med hverandre som oppdragsgiver (prinsipal) i alle metaller.<sup>199</sup> Dersom et av selskapene gikk konkurs, kunne det rive med seg flere i en dominoeffekt, også de selskapene som ikke handlet tinn.<sup>200</sup>

---

<sup>195</sup> *ibid*

<sup>196</sup> Kestenbaum, 1991: 121

<sup>197</sup> Elbjørg Arnesen, Notat til Personlig Rådgiver 25. juni 1986 av Jnr 6077 II/86. i UD 44.2/52 Tinn. Mappe 14.

<sup>198</sup> Kestenbaum 1991: 121-122

<sup>199</sup> Wolff's Guide to London Metal Exchange, 1987:104

<sup>200</sup> *ibid*

## Medieomtale om tinnkrisens konsekvenser

Tinnprisene raste nedover på børsene da det siste forslaget til en løsning mellom ITC og kreditorene strandet. Aftenpostens London-korrespondent Ulf Andenæs skrev om tinnkrisen den 12. mars. Under overskriften ”Ny krise i City: Konkurs truer etter tinnkrakk”. Han forklarte hvordan Tinnrådet hadde skapt krise blant Londons metallmeglere og forretningsbanker.<sup>201</sup> I dagene etter at det ble kjent at Newco-forslaget ikke ble godkjent av Tinnrådet, raste tinnprisen nedover, fra 8000 pund pr. tonn til noe over 5000 pund pr. tonn. Krisen skapte frykt blant meglerne ved LME, som sto i reel risiko for å gå konkurs i den rådende situasjon. Mange av meglerne med interesser i omsetning av tinn var ute av stand til å møte sine forpliktelser ved et sammenbrudd i tinnkrisen. Journalist Andenæs skulle få rett i den dystre spådommen om at mange andre enn kun de som handler i tinn ble rammet av krisen, siden meglernes og bankenes transaksjoner var så innvevet i hverandre.

Til leserne av Aftenposten rapporterte også Andenæs om at det var en reel frykt London for at tinnkrisen kunne innebære slutten for London som sentrum for det internasjonale metallmarkedet. Skylden og ansvaret for den pågående krisen lå hos Tinnrådets medlemmer. Tinnkrisen skadet også arbeidet for internasjonale råvareavtaler, i følge Andenæs: ”*Tinnsammenbruddet setter alle gjenværende råvarekarteller i vanry. Regjeringene i tinnkartellets medlemsland har i prinsippet bundet seg til å garantere for tinnprisen.*” Som vi har sett klarte ikke medlemslandene i ITC å komme til enighet om en betaling med kreditorene, og brøt således denne garantien. Andenæs skrev at regjeringene løp ”*fra sine forpliktelser så snart avsetningen sviktet og Tinnrådet slapp opp for penger.*” Tinnkrisen ødela også tilliten hos forretningsfolk til internasjonale råvareavtaler, mente Andenæs, og avsluttet saken fra London med følgende utsagn: *Ingen kan stole på et råvarekartell etter dette, lyder den vanlige kommentar i City.*<sup>202</sup> Vi ser hvordan Aftenposten i Norge la seg på en linje som lignet mye på hvordan mediene i Storbritannia og London dekket tinnkrisen. Ansvaret lå hos Tinnrådets medlemsland, det var de som var skyldig for at krisen hadde inntruffet.

## Avslutning

I dette kapittelet har vi sett hvordan det norske Utenriksdepartementet forholdt seg til presset fra Storbritannia og Tinnrådets kreditorer i november og desember måned i 1985. UD valgte å avvende utspillene og kravene fra både britene og bankene, og orienterte seg om hva de store

---

<sup>201</sup> *Ny krise i City: Konkurs truer etter tinnkrakk*, Ulf Andenæs, Aftenposten morgen 13. mars 1986, side 47.

<sup>202</sup> *ibid*

tinnforbrukende land i EF ønsket å gjøre. Tinnsaken kom opp på høyeste politiske nivå, men det var UD som behandlet saken og la strategien for hva Norge skulle foreta seg. De øvrige store statene i Tinrådet gjorde det samme, så Norge holdt seg aktiv og avventende i denne fasen av saken. Arbeidet i UD innebar å samordne politikken med de andre nordiske statene, og se ann forhandlingsutspillene fra motparten. Da Newco-forslaget kom på bordet, stilte Norge seg positive til å bidra i en felles forhandlingsløsning. De var på linje med Finland, Sverige, Sveits og Canada i dette spørsmålet. Norge var våren 1986 klar over at de som medlemsland risikerte å bli saksøkt av kreditorene til Tinrådet. Finansdepartementet og Industridepartementet ble også holdt orientert om saken.



## **Kapittel 5: En myriade av rettsaker. Tinnrådet og dets medlemsland for retten, 1986-1990**

I dette kapitlet kommer jeg til å redegjøre for hvordan Tinnrådet og dets medlemmer forsvarte seg i en rekke søksmål fra både banker og meglere i årene fra 1986 til 1988. Våren 1986 ble det klart at Tinnrådet ikke klarte å komme til enighet med kreditorene om en betalingsløsning for organisasjonens gjeld. Da forhandlingene brøt sammen, gikk både meglere og banker til søksmål mot ITC. Det ble starten på langvarige, kostbare og komplekse rettssaker.

I disse årene førte engelske domstoler flestparten av rettsakene hvor Tinnrådet, og de enkelte medlemsland måtte forsvare seg mot kreditorene til ITC. De første rettsakene ble ført mot Tinnrådet våren 1986, kort tid etter at forhandlingene mellom partene ikke førte fram, og LME gjennomførte en ring-out. Tinnrådets gjenstående verdier etter at de suspenderte handelen i 1985, ble tilkjent de bankene og selskapene som var raskest ute med å saksøke ITC: Standard Chartered Bank, Maclaine Watson, Transworld og Lazmet. Etter at disse fire hadde fått noe tilbake av verdier fra Tinnrådet, var ITC nå en organisasjon tom for penger. Medlemslandene hadde strittet imot å betale kreditorene i en løsning utenfor retten. Nå gikk kreditorene til sak mot ITCs 22 medlemsland, for å forsøke å få statene til å betale. Rettsakene og ankesakene ble hovedsakelig ført i britisk rett.

Både banker og meglerselskap gikk i løpet av høsten 1986 til rettsak mot både ITC og medlemslandene. Det innebar det en ny fase i Tinnkrisen. Nå risikerte medlemslandene å måtte betale beløpene som Tinnrådet skyldte til banker og meglere. Norge og de andre medlemsland i ITC engasjerte egne advokater for å forsvare seg. I Tinnrådets medlemsland var det penger å hente, når Tinnrådet nå var så godt som ribbet for verdier. Norge samarbeidet med Sveits, Sverige og Finland som de delte advokat med i tinnsakene. Det praktiske samarbeid mellom disse landene innebar jevnlig møter i London, informasjonsdeling og sondering om hvordan de øvrige statene i ITC stilte seg til forhandlinger med kreditorene. Sveits inviterte Norge, Sverige og Finland til å delta i et advokatfelleskap for å dele på utgiftene. Advokat Peter Summerfield i selskapet Oppenheimers arbeidet for de fire landene i firelandsgruppen under hele tinnkrisen, frem til 1990. Problemstillingene for dette kapitlet er: *Hvilke interesser la Norge vekt på da de gikk inn i advokatfelleskap med Sverige, Finland og Sveits? Hva var Norges rolle i arbeidet for en forhandlingsløsning mellom partene, og hvilke interesser var Norge drevet av i dette arbeidet? Hva var Norges strategi i tinnsaken, og hvem utøvet den?*

## **Standard Chartered Bank til sak mot Tinnrådet**

Da forhandlingene mellom Tinnrådet og kreditorene strandet i mars 1986, var Standard Chartered Bank (SCB) den første banken som gikk rettens vei mot Tinnrådet. Banken tok ut et rettslig pålegg i britisk High Court mot ITC, som gikk ut på å fryse ITCs eiendeler. Domstolen bifalt ikke pålegget, ettersom SCB ikke hadde gitt ITC muligheten til å fryse midlene sine i et frivillig engasjement. SCB fulgte domstolens anmodning, og sendte en henvendelse til Peter Lai om dette. Peter Lai tok avgjørelsen på egenhånd, 11. mars, under sterkt tidspress. Tinnrådet ble ikke konsultert. I følge svenske jurister var en av fordelene med et slikt frivillig engasjement, at ITC ikke behøvde å stille i domstol. I tillegg fikk man banken til å godta betaling av løpende administrative kostnader, som personallønninger.<sup>203</sup>

I Tinnrådet diskuterte de nå hvordan medlemmene skulle forberede seg på de juridiske skritt som ble tatt overfor ITC.<sup>204</sup> Norge, Finland og Sverige hadde stått sammen i støtten til forhandlingene om Newco og Tinco. Det gjorde også Canada. Det var usikkert for den norske ambassaden i London hva utgiftene til advokat kom til å beløpe på, men man var klar på at det kom til å dreie seg om betydelig summer. Norge hadde likevel litt tid på seg. State Immunity Act- kjennelsen hadde 2 måneder svarfrist for fremmede stater. Søksmål mot den norske stat kom i første omgang til å bli stilt for britisk domstol, til tross for at Norge hadde immunitet mot rettslig forfølgelse ved andre staters domstoler. Av den grunn var alle de andre medlemmene av ITA i ferd med å skaffe seg juridisk bistand.<sup>205</sup>

## **Juridiske forberedelser til rettsaker mot Tinnrådet**

Nå som ITC sto foran flere rettssaker, mobiliserte medlemslandene sin juridiske ekspertise for å forberede saken. Norge deltok på et møte i Tinnrådets juridiske arbeidsgruppe i London 13. og 14. mars (1986) sammen med jurister fra EF, Canada, Frankrike, Vest-Tyskland, Nederland, Storbritannia, Finland, India, Japan, Sverige og Sveits.<sup>206</sup> Fra Norge deltok Karin Hvidsten fra UD. Tinnrådets daværende situasjon var at tre banker hadde anlagt søksmål, og fire meglere/brokers hadde anlagt voldgiftssaker mot Tinnrådet. Meglerne som hadde anlagt voldgiftssaker var Amalgamated Metal Trading Ltd, MacLaine Watson and Co Ltd, J.H.

---

<sup>203</sup> Det internasjonale tinnrådet- Svensk referat fra juristgruppens møte 13-14. mars 1986 vedlegg i Telefax fra Ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement, 21. Mars 1986 jnr. 003597. i UD 44.2/52 Tinn. Mappe 13

<sup>204</sup> Telefax fra Ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement, 13. Mars 1986 Jnr. 003054. i UD 44.2/52 Tinn mappe 12.

<sup>205</sup> Elbjørg Arnesen, kommentar til Telefax fra Ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement, 13. Mars 1986 Jnr. 003054. UD 44.2/52 Tinn Mappe 12

<sup>206</sup> Notat til UD, 17. Mars *Rapport fra den juridiske arbeidsgruppe vedrørende tinnkrisen*. J.nr 003535 I UD 44 2/52 Tinn. Mappe 13.

Rayner (Mincing Lane) Ltd, og Rudolf Wolff and Co. Ltd.<sup>207</sup> Arab Banking Corporation, én av bankene, hadde fått tapt i en dom mot Tinnrådet, men den kunne ikke tvangsfullbyrdes, på grunn av at saken ble ført for feil instans. Banque Indosuez var også en av bankene som var tidlig ute med å inngå søksmål. Standard Chartered Bank, den engelske banken hvor Peter Graham var formann, rettet søksmål mot Tinnrådet den 14. mars. De inngikk også søksmål mot samtlige medlemsland i Tinnrådet, og disse ble innsendt via britisk UD til Utenriksdepartementet i Oslo og til de øvrige hovedsteder i medlemslandene. SCB hadde en klausul i låneavtalen deres med Tinnrådet, som gjorde at banken ville få en dom mot Tinnrådet som kunne tvangsfullbyrdes.

Tinnrådet hadde noe gjenværende aktiva på dette tidspunktet våren 1986, de besto av 2000 tonn ubeheftet tinn, kontorer og en administrativ konto med penger på. Det var klart at det ikke kom ikke til å være noen midler igjen i Tinnrådet når SCB fikk fullbyrdesdom mot Rådet. Kun meglernes satt med kontrakter med voldgiftsklausuler. Dette fikk betydning for hvordan retts sakene mot Tinnrådet og medlemslandene ble ført i de kommende årene. Bankenes lån og meglernes utestående kontrakter måtte derfor behandles ulikt, selv om det i begge tilfeller var snakk om at Tinnrådet hadde forårsaket store potensielle tap. Tinnrådets juridiske arbeidsgruppe diskuterte naturlig nok hvordan Tinnrådet og medlemslandene skulle forsvare seg mot disse søksmålene. Kreditorerne til Tinnrådet var mange, og besto av 14 banker og 22 meglerselskap. Juristene fra tinnrådets medlemsland fremhevet at medlemslandene måtte regne med å bli saksøkt enkeltvis av kreditorerne, når det ikke var mer verdier å hente i Tinnrådet. Advokatene til Tinnrådet gjorde det klart at det var et skille mellom advokatbistand for Tinnrådet på den ene siden, og for medlemslandene på den annen. De sa tydelig fra om at medlemslandene i ITC måtte selv vurdere spørsmålet om advokatbistand. Advokatene for Tinnrådet handlet kun på ITCs vegne, og av den grunn var det nødvendig for medlemslandene å ha sine egne advokater.”<sup>208</sup>

Siden Tinnrådet var en internasjonal organisasjon, kom store deler av retts sakene under tinnkrisen til å dreie seg om hvorvidt Tinnrådet (og medlemslandene) kunne hevde immunitet fra søksmål. Et annet sentralt spørsmål var om medlemslandene sto ansvarlige for den gjelden ITC pådro seg under den sjette tinnavtalen. Tinnrådets jurister mente at ITCs kreditorer antagelig kom til å anlegge sak mot de enkelte medlemsland, for retten i Storbritannia. For Norges del, og andre etternølere av land som var sent ute med å gå til anskaffelse av advokat,

---

<sup>207</sup> Report of the Legal Working Group, 14 mars 1986. J.nr 003435 i UD 44 2/52 Tinn. Mappe 13.

<sup>208</sup> Notat til UD, 17. Mars *Rapport fra den juridiske arbeidsgruppe vedrørende tinnkrisen*. Side 2. J.nr 003535 i UD 44 2/52 Tinn. Mappe 13.

viste det seg vanskelig å finne et godt advokatselskap i London. Karin Hvidtsten fra UD's 2. Rettskontor konstaterte at ”På grunn av tinnkrisen er nesten alle gode advokatfirmaer i London opptatt, enten for kreditorene eller for Tinnrådet”.<sup>209</sup> Sverige uttrykte at de var interessert i å ha en felles advokat med Norge og Finland, for å kunne redusere de høye advokatutgiftene. Slik ble det også, etter at også Sveits inviterte landene til å dele advokat i september 1986.<sup>210</sup>

### **Utenriksdepartementets syn på norsk advokatbistand**

I samme tidsrom, i mars 1986 ga Rettsavdelingen i UD instruks til Ambassaden i London om hvordan de ville at Norge skulle behandle spørsmålet om juridisk bistand i tinnsaken. Advokatutgiftene til ITC burde begrenses mest mulig, men det var ansett som nødvendig å ha advokatbistand. Det var nødvendig å engasjere advokat blant annet for å kontrollere at kreditorene opererte med korrekt beløp. Norge skulle heller ikke betale mer enn andelen på 0,5 prosent. Det måtte man kontrollere.<sup>211</sup> Når det kom til søksmålene mot Norge i England, mente UD's jurister at de burde avvise, og henvises til ITC. Norge burde derfor ikke engasjere advokat. Norge burde fremheve overfor Storbritannia at ”ITC ikke var noen vanlig kommersiell bedrift, men en internasjonal organisasjon dannet på politisk grunnlag, hvor formålet ikke var å tjene penger”. Kåre Bryn, Underdirektør i UD var enig i denne linjen, og ønsket å avvente Norges stilling i saken, og ikke gjøre noen utspill som kunne prejudisere Norges posisjon. Han understreket også at, i ITC, burde Norge jobbe for å holde medlemmene samlet.<sup>212</sup>

### **Uenigheter om tinnrådets forsvar i retten**

Nye møter ble i Tinnrådet ble avholdt 19-20. mars. Medlemslandene fortsatte å diskutere hva ITC skulle gjøre i møte med voldgiftssakene og søksmålet fra SCB. Vest-Tyskland fremmet sitt syn på forsvaret mot voldgiftsdommene og saken med Standard Chartered Bank, og mente at det var tilbøyelig at SCB ble tilkjent de aktiva som var igjen i råvareputelageret. Flere land stilte seg bak dette. Sverige og Norge uttalte også sin støtte til dette. Dette var i tråd med prinsippet om ”First come first serve”; at den første parten som saksøkte ”konkursboet” ITC

---

<sup>209</sup> Notat til UD, 17. Mars *Rapport fra den juridiske arbeidsgruppe vedrørende tinnkrisen.*(J.nr 003535 i UD 44 2/52 Tinn. Mappe 13.

<sup>210</sup> Notat til Rettsavdelingen 8. oktober 1986. *Tinnkrisen. Spørsmålet om engasjement av advokat i London.* Jnr. 010664 UD 44 2/52 Tinn Mappe 15.

<sup>211</sup> Telegram (blå kopi) fra UD til Ambassaden i London 21. Mars 1986. 3064 II/86 i UD 44.2/52 Tinn. Mappe 13.

<sup>212</sup> Kåre Bryn, kommentar 21.2.1986 til Telegram (blå kopi) fra UD til Ambassaden i London 21. Mars 1986. 3064 II/86 i UD 44.2/52 Tinn. Mappe 13.

fikk tilkjent det som var igjen av verdier/aktiva i Tinnrådet.<sup>213</sup>

De høye advokatutgiftene for ITC var også et tema som skapte uenighet innad mellom enkelte medlemsland og ITCs ledelse. På Tinnrådets møte 24. mars presset Belgia på for at ITCs medlemsland ikke skulle betale for advokatbistand til Tinnrådet, i de sakene de anså som tapt.<sup>214</sup> Det ble konkludert med at i voldgiftssakene kom ITCs sekretariat til å møte, men uten juridisk bistand. Peter Lai fikk også refs fra Frankrikes delegat, med støtte fra flere andre land, for å ha sendt ut et brev som vedlegg til SCB, uten at Tinnrådet var konsultert. Til forsvar for seg selv svarte Lai at han kun hadde noen timer til å svare for seg til og å treffe en beslutning, og han hadde satt opp brevet sammen med Tinnrådets advokater.

Rådet kom til enighet om rettstrategi i de kommende sakene. Planene var som følger: i voldgiftsdommene med meglere som kom *før* -ring-out, skulle ITC følge med på de summene som motpartene krevde av Tinnrådet, og dersom det var ønskelig være representert med advokat.<sup>215</sup> Dette var de sakene som juristene til ITC anså som på forhånd tapt. I voldgiftsdommene med meglere som kom *etter* ring-out, skulle Tinnrådet fortsette å være representert av advokater, og hvis det var nødvendig, anke sakene. I Standard Chartered-saken skulle ITC anerkjenne å ha mottatt stevning, med intensjon om å forsvare saken i retten. Når det ble tydeligere hva SCB krevde av Tinnrådet, skulle de komme tilbake til saken.

MacLaine-Watson and Co. Ltd vant voldgiftssaken mot ITC og firmaet ble tilkjent 3.248.000 pund.<sup>216</sup> Siste nytt angående Kleinworth Benson var at rettsakene ikke hadde begynt. Hvis de søkte voldgiftsdom, skulle ITC forsvare seg om nødvendig. Dersom selskapet forsøkte å forbigå voldgiftsdom for å gå rett til rettsak, skulle ITC motsette seg dette ved å hevde immunitet. I sakene med de øvrige bankene, som hadde delvis eller ingen avtale om oppgivelse av immunitet, skulle Tinnrådet forsvare seg med sin immunitet som internasjonal organisasjon. Tinnrådets forsvar med immunitet hadde vært suksessfull i saken mot Arab Banking. Hvis Tinnrådet vant saker mot flere banker uten en slik klausul, forventet man at disse søksmålene kom til å ta slutt. I disse sakene skulle juristene også følge tett med på utviklingen. Tinnrådets strategi i rettsakene utviklet seg mot å legge ressurser og advokatbistand i de sakene hvor ITC hadde størst forventet sjanse til å vinne frem i retten.

---

<sup>213</sup> Telefax fra ambassaden i London til Det. Kgl. Utenriksdepartementet 21. Mars 1986. J.nr 003425. i UD 44.2/52 Tinn. Mappe 13.

<sup>214</sup> Telefax fra ambassaden i London til Det. Kgl. Utenriksdepartementet 24. Mars 1986 J.nr 003497. UD 44.2/52 Tinn Mappe 13.

<sup>215</sup> Summary of Decisions, vedlegg 4 i Telefax fra ambassaden i London til det Kgl. Utenriksdepartementet 26. Mars 1986. Jnr 003642. i UD 44.2/52 Tinn. Mappe 13.

<sup>216</sup> Telefax fra ambassaden i London til det Kgl. Utenriksdepartementet 26. Mars 1986. Jnr 003642 UD. 44.2/52 Tinn. Mappe 13

Samtidig var immunitetsspørsmålet helt sentralt i forsvaret i rettsakene, både for ITC som part, men óg for de enkelte land, da de ble saksøkt fra og med høsten 1986.

### **Spesifiserte krav fra Standard Chartered Bank i saken mot ITC**

Standard Chartered kom med nye og tydeligere krav til ITC den 26 mars. Dersom ikke ITC dekket bankenes tilgodehavende på 10.621.672.96 pund, kom banken til å iverksette rettsaker overfor medlemslandene i ITC, inkludert Norge.<sup>217</sup> Advokatfirmaet til Standard Chartered Bank, Slaughter May sendte et brev til den norske ambassadøren i London med et forhåndsvarsel om det mulige søksmålet.<sup>218</sup>

Etter Tinnrådsmøte 7-8. april rapporterte Bjørn Syvertsen at de hadde drøftet voldgiftssaken med MacLaine Watson & Co Ltd. Tinnrådets advokater mente ITCs sjanser for et positivt resultat i retten var 5 prosent.<sup>219</sup> Det var ikke interesse for en pari passu ordning fra MacLaine Watsons side, og de ønsket at ITCs administrative budsjett skulle inkluderes i aktiva de gjorde krav på. Tinnrådet satt fortsatt på ubeheftet tinn under støtputelagerets aktiva, og det var tilstrekkelig til å dekke kravet til firmaet. På møtet 8.april besluttet Rådet at de ikke skulle appellere saken, men heller ta kontakt med selskapet for å forhandle seg frem til en pris.<sup>220</sup> Igjen ser vi hvordan Tinnrådet valgte å forhandle med et av de selskapene som var først ute med å opprette sak, fremfor å kjempe en tapt 5 (prosent)-kamp i retten.

Flere medlemsland begynte nå å skaffe seg juridisk bistand. Nederland, Belgia, Canada, Storbritannia, Frankrike og Tyskland var i ferd med eller hadde skaffet seg advokat. Danmarks holdning til eventuelle søksmål fra Tinnrådets kreditorer var preget av en hvis bekymring, siden Danmark, som Norge, ikke hadde ratifisert den europeiske konvensjon ”Om Staters Immunitet”.<sup>221</sup> Jytte Vostrup i det danske Industridepartement opplyste til Elbjørg Arnesen at de Danmark uansett kom til å forsvare seg med immunitet i retten. Vostrup opplyste også til norsk UD at Danmark var forbitret over at de store konsumentlandene innen EF, (Vest-Tyskland, Frankrike og Nederland) engasjerte felle advokat, og ikke ville gå sammen med de små EF-konsumentene for å samordne interessene.

---

<sup>217</sup> Telefax fra ambassaden i London til det Kgl. Utenriksdepartementet 26. Mars 1986. Jnr 003642 UD. 44.2/52 Tinn. Mappe 13

<sup>218</sup> Brev fra advokatfirmaet Slaughter & May 26. Mars 1986 til den norske ambassadøren i London, vedlegg i Telefax fra ambassaden i London til Det. Kgl. Utenriksdepartementet 26. Mars 1986 J.nr 003643 i 44.2/52 Tinn. Mappe 13.

<sup>219</sup> Brev fra Bjørn Syvertsen den norske ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartementet, 9.april 1986. Jnr. 004385. i UD 44.2/52 Tinn. Mappe 13.

<sup>220</sup> ibid

<sup>221</sup> Notat til UD, Elbjørg Arnesen 15. April 1986 (Danmarks holdning til eventuelle søksmål fra Tinnrådets kreditorer- Budsjettspørsmål. J.nr 004393. UD 44.2/52 Tinn. Mappe 13.

Under Rådsmøtet 18. april våren 1986 besluttet medlemmene enstemmig at SCB-saken ikke skulle ankes. Japan beklaget sterkt at ITC, ved Peter Lai, hadde oppgitt Tinnrådets immunitet i et brev til SCB, da det ikke var godkjent av Tinnrådet.<sup>222</sup> Lais svar til dette var at ingen hadde tenkt seg den situasjon som Tinnrådet befant seg i, og hans hensikt hele tiden hadde vært å sørge for å dekke organisasjonens gjeldsforpliktelser. På møtet kom det etter lengre diskusjoner frem til at Tinnrådet skulle jobbe for å oppnå avtaler både med MacClane Watson og i SCB-saken. Lai fikk jobben med å lede forhandlingene. Etter fire dager med forhandlinger, fra 18.april-22.april, kom Lai fram til en avtale med SCB, MacLaine Watson, samt med Transworld og Lazmet, Singapore. Den norske ambassaden var av oppfatning om at forhandlingsresultatet var tilfredsstillende. Tinnrådet hadde fått til en ordning med de to viktigste kreditorer.<sup>223</sup>

### **Bankene og kreditorenes nye krav**

De andre bankene og selskapene som ikke var like raskt ute med å saksøke Tinnrådet som de fire første, og som og heller ikke hadde spesialklausuler i kontraktene sine med ITC, sto fortsatt uten noen som helst erstatning fra Tinnrådet. De brukte våren og sommeren 1986 til å forberede rettsaker mot Tinnrådets medlemsland. Tinnrådet fikk i mai 1986 to nye henvendelser fra både bank- og meglergruppen, hvor begge grupper sa seg villige til å inngå forhandlinger med Tinnrådet. Samtidig gjorde bankgruppen det klart at de rettslige forfølgningene kom til å fortsette hvis ikke ITC godtok nye forhandlinger.

Meglergruppen gjenopptok kontakt med Tinnrådet i mai, og sendt et brev 12. mai med spørsmål om forhandlinger.<sup>224</sup> Disse selskapene var Amalgamated Metal, Henry Bath & Son, Boustded Davis Ltd, Gerald Metals, Gill and Duffus Ltd, Holco Trading Ltd, Metallgesellschaft Ltd, Moccatta Commercial Ltd, J.H. Rayner (Mincing Lane) Ltd, og Rudolf Wolff & co. Ltd. Meglerne skrev i brevet at Tinnrådet ikke hadde tatt noe initiativ til å løse sine enorme gjeldsproblemer. Newco-forslaget var blitt avvist av visse medlemsland i ITC. Formann for LME-meglerne, Andrew Green, understreket at meglergruppen var villig til å lytte til eventuelle forslag fra ITC og medlemslandene, rettet mot å løse problemene. De

---

<sup>222</sup> Telefax fra Ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement 22. April 1986 J.nr 004617 i UD 44. 2/52 Tinn. Mappe 13.

<sup>223</sup> Telefax fra Ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement 22. April 1986 J.nr 004617. Side 3. i UD 44. 2/52 Tinn. Mappe 13

<sup>224</sup> Kopi av brev fra Andrew W.N Green, formann for LME Brokers ITC Litigation Committee til Eksekutivformannen i ITC 12.mai 1986, vedlegg 1 til HOD (Sixth) No. 117 Cessation of buffer stock operations LME Brokers ITC Litigation Committee 12.mai 1986, i Notat til UD 20 .mai 1986. Jnr. 005956. UD 44. 2/52 Tinn. Mappe 14

ventet på et nytt forslag fra ITCs medlemsland.

På omtrent samme tidspunkt, sendte også bankene et brev til ITC, hvor de foreslo nye forhandlinger. Sir Adam Ridley, skrev brevet til Peter Lai på vegne av en del av kreditorbankene i et konsortium, og stilte seg villig til forhandlinger.<sup>225</sup> Ridley gjentok mye av det bankene hadde sagt tidligere. Nå som ITC hadde mislyktes i å få i stand en styrt avvikling og en ordning med kreditorene utenfor retten, så de ingen annen løsning enn å fortsette med å ta sakene for retten for å få tilbake de summene de hadde tapt. Foruten å kreve tilbakebetaling fra medlemslandene til ITC, var også bank-konsortium av 11 banker villig til å gå inn i nye forhandlinger.

Medlemslandene i ITC diskuterte bankene- og meglernes brev under spesialsesjon i Tinnrådet 14. mai. De var samstemte om å ikke snakke med meglerne.<sup>226</sup> Til bankenes utspill var diskusjonen litt annerledes stilt. Bankenes utspill var også rettet mot medlemslandene, ikke kun ITC, og det ble reist spørsmål ved om de burde ta opp uformell kontakt med bankene. Norges representant, 2. ambassadesekretær Harald Neple fastslo at Norge fortsatt ønsket kontakt og forhandlinger. Men selv om Norge ville gjenoppta samtaler for å komme til et forlik med kreditorene, ble konklusjonen at medlemslandene skulle avvente situasjonen, og ikke gjøre noe foreløpig. Rettsakene var nå i emning, men nye problemer dukket til stadighet opp for Tinnrådet.

### **Tinnrådets fremtid etter tinnavtalens utløp**

Sommeren 1986 måtte Tinnrådets medlemmer ta stilling til hvordan de ville erstatte den sjette tinnavtalen, når den gikk ut 30 juni 1987. Spørsmålet om Tinnrådet og tinnavtalens fremtid var nært knyttet til de kommende rettsakene og den vanskelige situasjonen som pågikk. Sekretariatet i Tinnrådet foreslå flere ulike forslag til råvaresamarbeid. En ny avtale med økonomiske virkemidler var utelukket av både sekretariatet og medlemmene i den situasjonen de befant seg i, med pågående søksmål og voldgiftsdommer, og press fra kreditorene om tilbakebetaling av ITCs gjeld.<sup>227</sup> Enkelte medlemsland ønsket å avvikle Tinnrådet, og ikke erstatte det med noe som helst. Problemet med å velge en slik løsning, slik Norge og enkelte andre land så det, var at man brått avsluttet Tinnrådets langvarige arbeid med statistikk om

---

<sup>225</sup> Kopi av fra brev 6.mai fra A.N Ridley, Hambros Bank til Peter Lai ITC i Telex fra ambassaden i London til UD 12. Mai 1986 Jnr. 005269. UD 44. 2/52 Tinn. Mappe 14

<sup>226</sup> Notat til UD 20.mai av Karin Hvidsten, UD 2. rettskontor. Rapport fra International Tin Council-Resumption of special session London, 14.mai 1986. Jnr 005956. UD 44. 2/52 Tinn. Mappe 14

<sup>227</sup> Notat til UD av Guttorm Vik 23 mai 1986. Tinnavtalen og tinnrådets fremtid. Jnr. 005985. UD 44. 2/52 Tinn. Mappe 14.



tinn, og utredninger om produksjon, konsum og handel. Norge, ved Utenriksdepartementet ønsket å fortsette med en prisstabiliserende råvareavtale, og i det minste legge til rette for at tinnavtalen ved et senere tidspunkt kunne gjenopprettes i det omfang og format den var i før sammenbruddet i 1985.

Én mulig løsning var å forlenge den sjette tinnavtalen, men da med suspenderte økonomiske virkemidler. Fordelen med en slik løsning, slik Norge så det, var at Tinnrådet kunne fortsette med utredning og informasjonsinnhenting, samtidig som et nytt organ ble opprettet. En annen mulighet for framtidig tinnsamarbeid var å opprette en studiegruppe for tinn. Fortrinnet UDs Nord/sør-avdeling så ved en slik løsning, var at samarbeidet mellom konsumenter og produsenter kunne fortsette, i form av innsamling og bearbeiding av informasjon om tinnproduksjon, -konsum og handel. Det som derimot var ulempen med en studiegruppe, var at man svekket ”mulighetene for et fremtidig mer ambisiøst samarbeid”. Norge anså likevel at en studiegruppe for tinn var den nest beste løsningen de kunne få, som erstatning for tinnavtalen. Det forslaget som Norge helst ønsket at Tinnrådet skulle gå inn for, var en administrativ avtale for tinn. Den skulle innehold klausuler som ga muligheter for å ta opp økonomiske virkemidler, og være adskilt fra en studiegruppe. De internasjonale avtalene for hvete, og for sukker, var eksempler på hvordan slike administrative avtaler kunne utføres i praksis. UD i Norge, anno 1986, ønsket fortsatt en ambisiøs og omfattende regulering av verdens råvarehandel, også for tinn, selv etter tinnavtalens kollaps.<sup>228</sup>

Selv om Norge var en småstat innad i Tinnrådet, var de et av medlemslandene som forsvarte og kjempet sterkest for at internasjonale råvareavtaler fortsatt skulle ha livets rett. Det var ganske få av Tinnrådets 22 medlemmer som hadde samme standpunkt etter tinnkrisen hadde pågått noen år. Norges NØV-politikk var tydelig forankret i UDs Nord/Sør-enhet, og de målsetninger som fantes for regulering av internasjonal råvarehandel var fortsatt gjeldende. Samtidig er det verdt å minne om at tinnavtalen i utgangspunktet kostet svært lite for Norge og de andre småstatene, sammenlignet med de store konsumentene som Japan og Tyskland. Norges andel for Tinnrådets budsjett i budsjettåret 1986/1987 var fastsatt til 8783 pund.<sup>229</sup> Disse utgiftene skulle øke betydelig fra og med 1986. Da måtte småstatene betale for advokat til forsvar i tinnrettsakene.

---

<sup>228</sup>Notat til UD av Guttorm Vik, 23 mai 1986. Jnr. 005985. UD 44. 2/52 Tinn. Mappe 14.

<sup>229</sup>Brev fra Ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement 11.juni 1986. J.nr 006540. UD 44. 2/52 Tinn. Mappe 14.

## **Firelandsgruppen hyrer advokat**

Som vi har sett tidligere, takket Norge ja til å gå sammen med Sveits, Sverige og Finland for å dele advokat høsten 1986. Norge kunne ha valgt å engasjere egne advokater, med sikte på minimal innsats. I følge Per Tresselt, Direktør i UDs rettskontor, ville en slik fremgangsmåte ha ”enkelte usmakelige trekk” og Norge ville fremstå som en ”gratispassasjer på andre staters innsats”.<sup>230</sup> Rettsavdelingen ville heller ikke ha hatt kapasitet til å gjøre alt oppfølgingsarbeidet som advokat Peter Summerfield fikk i oppdrag å sørge for. Tresselt i rettsavdelingen anbefalte at Norge gikk inn i advokatfelleskapet. Norges regjeringsadvokat Bjørn Haug kom i oktober og november måned også inn i saken. Han rådet Norge om å delta aktiv i det advokatfelleskapet i tinnsaken, og mente det var naturlig at han selv bisto i dette arbeidet.<sup>231</sup> Det kom Haug til å gjøre frem til saken endte i 1990.

Høsten 1986 gikk med til å forberede firelandsgruppen på fremtidige søksmål, og å finne ut av rammene for advokat Peter Summerfields arbeid. Avtalen mellom Finland, Norge, Sverige og Sveits, om å dele advokat, ble formalisert av Norge i 28 januar 1987, undertegnet ambassadørene i London for disse landene (Rolf T. Busch fra den norske ambassaden).<sup>232</sup> De godtok felles advokatrepresentasjon, og en kostnadsdeling som var regnet ut fra landenes andel som tinnprodusenter i ITC.<sup>233</sup> Norges andel medførte at de måtte betalte 26 prosent av advokatutgiftene. I Tinnmarkedet så man i 1986 effekten av ITCs kollaps. Tinnprisen lå i oktober måned på omtrent 3800 pund pr. tonn. Tinnprisen var mer enn halvert på ett år.<sup>234</sup>

## **Saken om tvangsoppløsning av Tinrrådet**

Den første store rettskjennelsen i tinnsaken fant sted i januar 1987, i saken mellom Amalgamated Metal Trading og ITC. Amalgamated hadde for engelsk rett begjært tvangsoppløsning av Tinrrådet som selskap. Begrunnelsen til selskapet for denne begjæringen, var at Tinrrådet som tinnhandlende aktør og organisasjon, ikke hadde vært i stand til å møte sine forpliktelser overfor kreditorene. Saken ble ført i engelsk High Court, og konklusjonen i dommen kom den 22. januar. Dommer Millett konkluderte med at engelsk rett

---

<sup>230</sup> Per Tresselt, notat, UD. rettsavdelingen 22. oktober 1986. Krisen i Det internasjonale tinrrådet (ITC). advokatbistand i Storbritannia. Side 2. Jnr. 011362. i UD 44. 2/52 Tinn. mappe 15.

<sup>231</sup> Brev fra regjeringsadvokat Bjørn Haug til det kongelige Utenriksdepartement 7. november 1986. Jnr. 011984. UD 44. 2/52 Tinn. Mappe 15.

<sup>232</sup> Brev fra Ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement 24. november 1988. Jnr 02550. UD 44. 2/52 Tinn.

<sup>233</sup> Andelene for advokatutgiftene var i følgende proporsjoner: Sveits 34%, Norge 26%, Sverige 24% og Finland 16%.

<sup>234</sup> Notat. UD 2. Nord/Sør-kontor. 8. oktober 1986. Tinrrådet 18. rådssesjon I London 29.9-3.10.86. Jnr. 011089. UD 44. 2/52 Tinn. Mappe 15.

ikke hadde myndighet til å beordre en tvangsoppløsning av det internasjonale Tinrådet.<sup>235</sup> Begjæringen til Amalgamated ble dermed avvist.<sup>236</sup> Likevel ga dommer Millett en hvis moralsk støtte til kreditorene. I sin konklusjon under domsavsigelsen, sa han at et slikt tilfelle, med en internasjonal organisasjons konkurs og manglende evne til å møte sine forpliktelser, var uten presedens. ITC hadde åpenbart ikke hadde sett for seg et slikt scenario, da tinnavtalen ble utarbeidet. Veien videre for partene burde nå være mot å søke forhandlinger, slik dommer Millett så det: ”The responsible course now would be for the member states, by diplomatic means, to negotiate suitable arrangements to meet the shortfall.”<sup>237</sup> Selv om første runde i retten ble en seier for ITCs medlemsland, oppfordret altså dommeren partene til å gjenoppta forhandlingene. Ambassaden i London fremhevet nettopp denne uttalelsen fra dommeren, da rapportere til UD i Oslo i etterkant av dommene. I London hadde ambassaden inntrykk av at flere av medlemslandene mente at tidspunktet kanskje nå var modent for å gjenoppta forhandlinger. Etter seieren i retten var ITC sin posisjon styrket. Ambassaden ba UD om tillatelse til å undersøke med partene om de var kommet nærmere dette, og om betingelsene for å nå fram til en felles forhandlingsløsning var til stede.<sup>238</sup>

Dommen i Amalgamated-saken var ”a good judgement” etter synet til Norge og firelandsgruppens advokat, Peter Summerfield. Han understreket også at det også var en fordel at dommeren ga en utførlig begrunnelse for dommen i ITCs favør.<sup>239</sup> Likevel var han og de øvrige juristene rådgiverne til ITCs medlemsland usikre på hvor mye dommen ville kunne si for de øvrige rettsakene de sto overfor. Dommerens argumentasjon med hensyn til immunitetsspørsmålet i amalgamet-saken, ga ikke nødvendigvis noen presedens for Maclane watson-saken. I denne saken sto de sto overfor en mulig voldgift. Første runde i retten var vunnet, men nye problemer og usikre utfall i rettsalen var allerede på trappene.

---

<sup>235</sup> Raymond Hughes, Financial Times 23. januar 1987

<sup>236</sup> Mr Justice Millett, Royal Courts of Justice, 22. januar 1987 before Mr. Justice in the Matter of the international Tin Council and in the matter of the companies act, 1985: s 46-47. Vedlegg I Telefax fra Ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement 22.januar 1987. Jnr 00732. UD 44. 2/52 Tinn. Mappe 17.

<sup>237</sup> *ibid*

<sup>238</sup> Telefax fra Ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement 22.januar 1987. Jnr 00732. ”Tinnrådssaken. Dom i High Court 22.1.87. UD 44. 2/52 Tinn. Mappe 17.

<sup>239</sup> Brev fra Ambassaden i London til UD, v. Lillerud, 26. Januar 1987.. ”Koordineringsmøte i 4-landsgruppen 23.1.87”: Jnr. 000855. UD 44. 2/52 Tinn. Mappe 17.

## **Frykt for tvangsbeslag av staters midler i Storbritannia**

Norge og firelandsgruppen var i etterkant av denne dommen bekymret for at kreditorbankene skulle ta beslag i medlemslandenes eiendom i Storbritannia, hvis de ikke vant fram mot ITCs medlemsland i retten. Det hersket en hvis frykt for at bankene kunne komme til å ta beslag fra nasjonalbanker eller andre statseide institusjoner eller foretak som hadde innskudd i kreditorbankene. Selv om risikoen var til stede, mente gruppens advokat Summerfield at det var liten grunn til å bekymre seg for noe slikt. Etter hans syn var det var lite trolig at noen av de etablerte bankene kom til å ”risikere sitt renommé ved å gå til et så drastisk skritt”, siden det ville innebære mye negativ publisitet. Likevel mente han at det forelå en mulighet for et mottiltak fra kreditorenes side. Sannsynligheten for at bankene kom til å ta beslag på denne måten, ville øke med en rettsprosess som gikk over lengre tid. Bankene kunne forsøke å få igjen noe av pengene på denne måten, dersom de ble frustrerte nok. Et slikt beslag ville være ulovlig. For å motsette seg et slikt beslag av aktiva, ville Tinnrådet medlemsland være nødt til å gå rettens vei for å kreve tilbake pengene. Dersom medlemslandene valgte å gå til rettsak, ville de være nødt til å gi avkall på sin immunitet. Uten immunitet i retten, kunne de ikke bygge forsvar og saken sin med støtte til State Immunity Act, og i et slikt verst tenkelig tilfelle var man usikre på hva en eventuell dom kom til å bli. Advokatene og de eksterne juridiske rådgiverne som Tinnrådets medlemsland hadde engasjert, diskuterte disse problemstillingene seg i mellom i egne møter. Advokat Summerfield mente at Norge og medlemmene i firelandsgruppen risikerte at andre land trakk ut innskudd fra kreditorbankene, og at dette kunne sette i gang et rush som kanskje kunne provosere motparten til tiltak. Denne frykten var ubegrunnet, og advokat Summerfield kunne ved neste møte i februar 1987, berolige firelandsgruppen om risikoen for beslag ikke var et tema blant de eksterne juridiske rådgiverne.<sup>240</sup> Sveits som hadde hatt konti i to av kreditorbankene, valgte i løpet av februar å trekke ut sine midler, og overføre de til andre banker.<sup>241</sup> Norge, og de andre medlemslandene, gjorde ingenting med sine innskudd i kreditorbankene.

## **Finansiering av Tinnrådets advokater**

Innad i Tinnrådet var det i løpet av høsten og vinteren 1986/1987 stor motvilje hos medlemslandene til å betale Tinnrådets advokatfirma Cameron Markby. Det kom til det skritt at advokatselskapet truet med å nedlegge sitt arbeid, dersom ikke medlemslandene klarte å

---

<sup>240</sup> Brev fra Øystein Steiro Jr. Ambassaden i London, til UD, konsulent Lillerud, 24.februar 1987. *Møte mellom 4-landsgruppen og Oppenheimers*. 24.2.87. Jnr 002517. UD 44. 2/52. Mappe 18

<sup>241</sup> Brev fra Ambassaden i London ti Det Kgl. Utenriksdepartement 25.mars 1987. *Koordineringsmøte i 4-landsgruppen* 24.3.87. Jnr. 003301. UD 44. 2/52 Mappe 18.

komme frem til en betalingsplan for advokatenes arbeid. I tolvte time klarte rådet i februar 1987 å komme til en enighet. Striden ble løst ved at de forskjellige medlemslandene hver for seg og i samråd med sine eksterne juridiske rådgivere utarbeidet garantiordninger overfor Cameron Markby.<sup>242</sup>

### **Søksmål fra seks kreditorbanker mot Norge**

Flere søksmål kom våren 1987 mot Norge og de øvrige medlemslandene. Den norske stat ble i februar stevnet for retten av i alt seks av Tinnrådets kreditorbanker. Disse bankene var Arbuthnotam Latham Bank Limited, TSB England & Wales plc, Kleinwort Benson Limited, Banque Indosuez, Hambros Bank og Australia and New Zealand Banking Group. Stevningen fra de seks bankene i Kleinwort-saken ble avlevert til Norge av Storbritannias ambassade 27. februar. Norge fikk i frist å svare på stevningen innen 2 måneder og 21 dager.<sup>243</sup>

Øystein Steiro Jr. ved den norske ambassaden i London skrev et notat 3. mars 1987 som oppsummerte Norges posisjon og de dilemma og utfordringer Norge sto ovenfor innad i Tinnrådet, og som part i de mange søksmålene fra banker og meglere mot den norske stat.<sup>244</sup> Steiro Jr. avveide interessene til Norge i saken. Nå som Norge, som medlemsland i ITC, ble stilt for retten, betydde det at Tinnsaken også påvirket Norges økonomiske interesser. Disse kom i tillegg til bistandspolitisk, og idealistiske motiver.

I UD så man nå at de økonomiske utgiftene for Norge ved å betale for advokatrepresentasjon, kom til å bli høye i tiden fremover. Norge måtte dekke sin andel av kostnadene til honorarer for ITCs advokatfirma Cameron Markby. Norge, som stat, betalte i tillegg advokatfirmaet Oppenheimers i felleskap med Finland, Sverige og Sveits. Den samlede utgiften for Norge i advokatutgifter for både Cameron Markby og Oppenheimers anslo Steiro til å ligge mellom 1.2 og 1.5 millioner NOK innen 2. kvartal 1988. Når honorarer til saker reist i andre land kom i tillegg kunne dette beløpet bli enda høyere. Hvis man la rene økonomiske betraktninger til grunne, kunne dette tilsi at det var i Norges interesse å komme fram til en forhandlingsløsning snarest mulig. Samtidig var tinnkrisen mye mer komplisert enn som så, og Steiro Jr. oppsummerte den slik:

---

<sup>242</sup> Brev fra den norske ambassaden i London til UD, konsulent K. Lillerud 23. februar 1987. "Spesialsesjon i Tinnrådet 20.2.1987" Jnr. 002280. UD 44. 2/52. Mappe 18.

<sup>243</sup> Blåkopi av telegram fra UD 3 Mars til Den Kgl. Ambassade London 3. mars 1987 "ITC. Stevninger mot Norge fra i alt 6 banker."

<sup>244</sup> Notat 3. mars 1987. Øystein Steiro Jr, Ambassaden i London *Tinnrådssaken. Muligheten for en forhandlingsløsning*. Kopi ambassadens notat av 3. mars 1987 i melding fra den norske ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement 4. mars Jnr. 2371 II/87 i UD 44.2/52 Tinn. mappe 18.

*”Det foreligger således en interessekonflikt mellom i-land, som bortsett fra Japan er relativt små i tinnsammenheng, hvis saksomkostninger for manges vedkommende er i ferd med å overskride deres relative andeler av ITCS samlede gjeld, og de store og mindre rike produsentland i den 3. verden som Malaysia, Indonesia og Thailand som svarer for en langt større del av de samlede forpliktelser og som har forholdsvis lite å tape på en langvarig rettsak.”<sup>245</sup>*

I motsetning til de store produsentlandene var Norge tjent med å søke en løsning med kreditorene. Likevel var ikke Norges interesser bare begrenset til rene økonomiske betraktninger. Steiro Jr mente at tinnsaken ble ytterligere komplisert av de bistandspolitiske aspektene ved denne interessekonflikten. Som vi har sett i stortingsdebattene om Norges medlemskap i tinnavtalen, var det først og fremst idealistiske motiv som lå til grunn for Norges støtte til internasjonale råvareavtaler. Steiro påpekte hvordan samarbeidet for å stabilisere råvareprisene ble etablert av vestlige i-land hovedsakelig for å hjelpe de mindre rike produsentland i den 3. verden. Det var først og fremst avtaler som ble utformet fra *bistandspolitiske motiver*. Det ironiske utfallet av tinnmarkedets sammenbrudd som følge av ITCs mislighold av sine forpliktelser i 1985, var at de landene ITC skulle bistå, endte opp med å bli hardest rammet av tinnkrisen.

I tillegg til de økonomiske interessene og de bistandspolitiske aspektene ved tinnsaken, førte rettsakene mot ITC og medlemslandene i organisasjonen til at saken fikk en ytterligere politisk dimensjon, slik Steiro Jr så det. Rettsakene førte med seg uheldig eksponering av internasjonale organisasjoner. Følgene av disse innebar ”uoversiktlige skadevirkninger for det multilaterale diplomati i sin alminnelighet og råvareavtalene i særdeleshet”. Medienes dekning av rettsakene mot ITC bidro også til denne negative utviklingen. Den sveitsisk-nordiske gruppen kom til å være særlig opptatt av den negative medieeksponeringen, og bruke det som en beveggrunn for å arbeide for at partene i tinnkrisen skulle komme til en forhandlingsløsning så tidlig som mulig. Tiden var ennå ikke helt moden for å gjenoppta forhandlingene med motparten.

ITCs sekretariat og de eksterne juridiske rådgiverne til medlemslandene mente at tidspunktet for å gjenoppta forhandlingene med kreditorene, burde skje etter MacLaine-Watson- og Rayner-saken ble ferdig. Forhåpentligvis gikk utfall i favør for ITC. Rettsakene, som først kom opp for High Court juni 1987, kunne forhåpentligvis gi en forsterket posisjon

---

<sup>245</sup> Notat 3. mars 1987. Øystein Steiro Jr, Ambassaden i London. *Tinnrådssaken. Muligheten for en forhandlingsløsning*. Kopi ambassadens notat av 3.mars 1987 i melding fra den norske ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement 4. mars Jnr. 2371 II/87 i UD 44.2/52 Tinn. mappe 18.

til de av Tinnrådets medlemmer som ville gjenoppta forhandlingene.

Det praktiske samarbeidet mellom Norge, Sverige, Finland og Sveits foregikk i stor grad i London, hvor representanter fra de fire landene møttes og diskuterte fremgangen og utviklingen i de mange søksmålene. Da søksmålene gikk over til å bli rettet mot medlemslandene, og Norge ble trukket for retten, ble også Norges Regjeringsadvokat Bjørn Haug involvert i Tinnsaken. Regjeringsadvokat Bjørn Haug støttet ambassaden i London og UDs bestrebelser på forhandlinger, fra 1987. Regjeringsadvokaten møtte advokat Peter Summerfield, i et første møte 4. mars, 1987, i London, for å bli mer informert om saken. I møtet understreket Haug at Norge som et lite land i ITC, var sterkt interessert i en forhandlingsløsning på et tidligst mulig tidspunkt.<sup>246</sup> En slik løsning var for Norge ønskelig både av økonomiske grunner, og ut fra behovet for å forsvare Norges internasjonale renommé, som et ansvarlig og pålitelig land som betalte sin gjeld.<sup>247</sup> Advokat Summerfield forsto firelandsgruppens interesser, men mente at tidspunktet for forhandlinger ennå ikke var riktig. Man håpet at Tinnrådet vant i sakene mot MacLane Watson og Rayner, før eventuelt nye forhandlinger ble tatt opp.

### **Utredninger om mulighetene for nye forhandlinger**

Våren 1987, arbeidet Norge for å kartlegge mulighetene for å komme til en forhandlingsløsning. firelandsgruppen tok initiativ til å kartlegge holdningene til de andre medlemsland i ITC, om en forhandlingsløsning utenfor retten.<sup>248</sup> Forslaget ble lagt frem i et møte i firelandsgruppen 27. mai. Bakgrunnen for utspillet kom fra ITCs sekretariat, som vurderte at det kunne være hensiktsmessig å begynne å forhandle med bankene og meglere igjen i oktober/november. Da ville det bli avlagt dom i to nye avgjørende saker. Steiro Jr., ved ambassaden i London, som skrev brevet, la også til at det diplomatiske utspillet kom på bakgrunn av en erkjennelse om at tinnkrisen bare kunne løses ved diplomati, og utenfor rettsapparatet. I tillegg gjentok Steiro flere av de grunnene han hadde skrevet om i notatet fra mars 1987. De juridiske kostnadene for flere av de mindre landene, som Norge og de andre medlemmene i firelandsgruppen, begynte å overskride de samme landenes andel av ITCs samlede forpliktelser. Det var også innenrikspolitiske grunner til å jobbe for en

---

<sup>246</sup> Notat, Tinnrådssaken. Møte mellom regjeringsadvokat Bjørn Haug og advokatfirmaet Oppenheimers, 4.3.87, vedlegg 1 i brev fra den norske ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement, 27. mars 1987. Jnr. 003559. i UD 44.2/52 Tinn. mappe 18.

<sup>247</sup> *ibid*

<sup>248</sup> Brev fra Øystein Steiro Jr, ved den norske ambassaden i London 15. juli 1987 til Det Kgl. Utenriksdepartement. Tinnrådsaken. Innhenting av informasjon om ITC medlemslandenes holdning til en eventuell forhandlingsløsning. Side 1. Jnr 007670. UD 44.2/52 Tinn. Mappe 20.

forhandlingsløsning. Steiro i UD fryktet for at det kunne bli vanskelig å forsvare de høye advokatutgiftene, med økende medieeksponering, hjemme i Norge. Bistandspolitisk fryktet han at problemene i tinnsamarbeidet ville kunne få konsekvenser for arbeidet i de andre råvareorganisasjonene. Han fryktet også at det multilaterale diplomati generelt kunne få skadevirkning som følge av saken.

Firelandsgruppen innhentet informasjon fra delegasjonene i de øvrige medlemslandene i ITC for å kartlegge hvordan landene stilte seg til å arbeide for en forhandlingsløsning. Det gjorde de for å kunne være forberedt til å lansere et initiativ for en forhandlingsløsning når muligheten var åpen og tiden moden. Informasjonsinnhenting var å betrakte som et første skritt i den retning.<sup>249</sup> Samtalene med de øvrige delegasjonene var uformelle og ikke-offisielle, og de ble ført i fortrolighet. Nettopp av den grunn understreket Steiro ved ambassaden i London at holdningene kunne avvike noe fra de offisielle synspunktene som var gjeldende i hovedstedene. UD i Oslo roste innsatsen og ga anerkjennelse for Steiros arbeid med å kartlegge synspunktene for en forhandlingsløsning.<sup>250</sup> Nigeria, Zaire, India, Thailand og Hellas ble utelatt fra undersøkelsen. Det ble gjort siden landene hadde bidratt med lite i Tinrådet, og man regnet med at de kom til å følge en flertallsbeslutning.

I et første steg som forberedelser til en forhandling, utarbeidet Steiro Jr. en oversikt over hvordan landene ble vurdert i grupper som positive, mindre positive, negative, og mest negative. I gruppen av land som var positive til å jobbe for en forhandlingsløsning, var Sverige, Finland, Norge, Sveits og Canada. De mindre positive landene var Australia, Storbritannia, Vest-Tyskland og Danmark. En tredje gruppe inneholdt de negative landene, og her var Malaysia, Italia og Frankrike. Til slutt ble Belgia, EF, Nederland Japan og Thailand ansett som de mest negative landene i Tinrådet til å jobbe for en forhandlingsløsning. EF-kommisjonen sa offisielt at det eneste som var relevant var å vinne de juridiske slagene mot kreditorene. Firelandsgruppen representerte de små konsumentlandenes interesser. Steiro mente at det innen EF virket som skillelinjen gikk mellom land med egne ITC-kreditorer som Frankrike, Vest-Tyskland og Nederland, og på den andre siden Italia, Belgia, Irland, Hellas og Danmark. De fem sistnevnte landene hadde en helt annen kostnadssituasjon, hvor de hadde ”gitt sin advokat et meget begrenset mandat.” Av de små konsumentlandene i Tinrådet var Firelandsgruppen forholdsvis alene om å både ha vilje og ressurser til å arbeide for en

---

<sup>249</sup> Brev fra Øystein Steiro Jr, ved den norske ambassaden i London 15. juli 1987 til Det Kgl. Utenriksdepartement. Tinrådsaken. *Innhenting av informasjon om ITC medlemslandenes holdning til en eventuell forhandlingsløsning*. Side 2. Jnr 007670. UD 44.2/52 Tinn. Mappe 20.

<sup>250</sup> Blåkopi (telegram) 26. august 1987 Tinrådsaken. Informasjon om eventuell forhandlingsløsning. UD 44.2/52 Tinn. Mappe 20



forhandlingsløsning. Til slutt mente Steiro at det ikke var noe klart mønster for hva de ulike land mente om forhandlinger. Posisjonene til de enkelte land var ”mer eller mindre individuelt betinget”.<sup>251</sup>

Konklusjonen var at det, slik situasjonen sto sommeren 1987, ikke fantes noe flertall for en forhandlingsløsning. Det virket også å være for tidlig med et initiativ samme høst, og heller ikke innen de kommende 12 månedene. Øystein Steiro ved Ambassaden London mente uansett at utspillet fra firelandsgruppen hadde fått spørsmålet opp på dagsorden, og de andre medlemsland nå var blitt tvunget til å vurdere alternative løsninger.

### **Forlengelse av den 6. internasjonale tinnavtalen**

De eksterne advokatene og juridiske rådgiverne til Tinrrådets medlemmer anbefalte klart at medlemmene forlenget den sjette tinnavtalen etter artikkel 59.2 i avtalen. Det viktigste argumentet for det var av juridisk art. Det kunne reise tvil om ITCs immunitet og karakter som internasjonal samarbeidsorganisasjon dersom medlemmene valgte å la ITC bli avvirket.<sup>252</sup> Det var konsensus i Tinrrådet om å fortsette, men uenighet om man burde forlenge avtalen et eller to år.

### **Bankgruppen og meglergruppens strategi i retten**

Etter Newco-kollapsen og London metallbørs Ring-out i mars 1986, bestemte meglergruppen, G13 seg for å gå inn for å søke voldgift i retten mot ITC, og deretter fortsette ytterligere rettsprosedyrer.<sup>253</sup> Gruppen ble to medlemmer færre da Lazmet, og moderselskapet Transworld Metals gikk inn i en avtale med ITC for å ordne gjelden. Selskapet Maclaine befant seg i en sammensatt rettsprosess som Shearson hadde igangsatt, og forlot også gruppen. Fra våren 1986 av var meglergruppen 11 selskap, derav G11. I løpet av de tre-og et halv årene fra 1986 til 1990 opprettholdt likevel G11-gruppen kontakt og en forbindelse med Maclaine og Drexel med felles mål i sikte. Meglernes talsmann i hele denne perioden, Ralph Kestenbaum, forklarer samholdet mellom kreditorene i disse årene på bakgrunn av at de alle hadde en felles forståelse om at enhver kjennelse vunnet av et skadelidt meglerfirma, eller bank, kom til å være til fordel for alle selskapene.<sup>254</sup>

---

<sup>251</sup> Brev fra Øystein Steiro Jr, ved den norske ambassaden i London 15. juli 1987 til Det Kgl. Utenriksdepartement. Tinrrådsaken. *Innhenting av informasjon om ITC medlemslandenes holdning til en eventuell forhandlingsløsning*. Side 2. Jnr 007670. UD 44.2/52 Tinn Mappe 20.

<sup>252</sup> Notat UD. Guttorm Vik 2 Nord/Sør-kontor. 14. april 1987. Det internasjonale Tinrråd (ITC) 20.rådsmøte I London 6.-10. april 1987. Referat og kommentarer. Jnr. 004373. UD 44.2/52 Tinn. Mappe 18.

<sup>253</sup> Kestenbaum, 132

<sup>254</sup> Kestenbaum, *ibid*

## **Drøftelser av en separat løsning for Firelandsgruppen**

Firelandsgruppen fortsatte sine jevnlige møter utover høsten 1987, og diskuterte de pågående rettsakene og aktiviteten innad i Tinnrådet. Under et av disse møtene, i oktober, tok Sverige opp muligheten for å få til en separat løsning for firelandsgruppen.<sup>255</sup> Den svenske ambassaden hadde fått instruks om å fortsette å sondere mulighetene for en separat løsning. Da Sverige tok ideen opp med de andre medlemmene av gruppen, advarte Sveits tydelig om konsekvensen av et slikt fremstøt. Det kunne bli ”en meget stor politisk belastning overfor Indonesia, Malaysia og Thailand, og ”til en viss grad overfor EF”.<sup>256</sup> Sveitserne hadde liten tro på en slik løsning. De var derimot innstilt på at gruppen forsiktig, og om mulig sammen med Canada, kunne lufte ideene om separat forhandlingsløsning, “for å presse de andre land til en mer snarlig løsning”. Alle fire land var enige om å opptre varsomt.<sup>257</sup> Vi ser her hvordan firelandsgruppen måtte balansere flere interesser opp mot hverandre, og at de måtte avveie og begrense sine utspill om forhandlinger, for å ikke skade diplomatiske forhold til produsentlandene. Handlingsrommet til de fire statene var begrenset, men kontakten med Canada skulle vise seg å bære frukter utover 1988.

## **Avslutning**

I dette kapittelet har jeg først analysert hvordan Tinnrådet opptrådte i møte med de første søksmålene i tinnsaken, som kom våren 1986. Vi har sett at de bankene og selskapene som hadde spesialklausuler i sine avtaler med ITC, og de som raskest gikk til sak, fikk tilkjent det som fantes av verdier i Tinnrådet. Da medlemslandene i ITC ble stilt for retten, valgte Norge å søke sammen med Sveits, Sverige og Finland. Regjeringsadvokaten og rettskontoret i UD ønsket at Norge skulle bruke tilstrekkelig med ressurser på advokat, også av hensyn til andre medlemsland med større økonomiske interesser i Tinnrådet.

Vi har sett at Norge var interessert i en forhandlingsløsning på et tidligst mulig tidspunkt. Dette var av hensyn til Norges interesser som en småstat, hvor omkostningene og utgiftene til rettsakene raskt ble så høye at oppgjør utenfor retten ville lønne seg. I tillegg opplevde UD tinnsaken som ødeleggende for renommeet til internasjonale organisasjoner, og arbeidet med råvareavtaler i særdeleshet. UD var også opptatt bistandspolitisk hensyn til u-landene blant produsentene, og hvordan de led under krisen. Norge gjorde en innsats i 1986 og 1987 for å drive forhandlingene forsiktig fremover, men forhandlingsklimaet var dominert av at utfallene

---

<sup>255</sup> Telefax fra ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement 22. oktober 1987. Tinnrådssaken. Møte i 4-landsgruppen 21. 10.87. Jnr. 010670. UD 44.2/52 Tinn. Mappe 20.

<sup>256</sup> ibid

<sup>257</sup> ibid

i rettsakene. Likevel kunne firelandsgruppen bidra mer enn de andre småstatene i Tinnrådet, som hadde begrenset sine advokatutgifter. Norge og firelandsgruppen tok sin andel av fellesbyrden for forsvaret av Tinnrådet, og arbeidet for en forhandlingsløsning kombinerte i Norges tilfelle både idealistiske og realpolitiske hensyn.

## **Kapittel 6: Arbeidet mot en løsning i Tinnrådet: 1988-1990**

I dette kapittelet vil jeg redegjøre for hva som skjedde i Tinnrådet i årene fra 1988-1990, med fokus på hvordan medlemslandene samarbeidet, og etter hvert klarte å komme frem til et forlik med sine kreditorer. Jeg vil av plasshensyn skrive lite om rettsakene som foregikk i disse årene. Problemstillingene for dette kapittelet er: *Hva var Norges rolle under forhandlingene om en løsning med kreditorene? Hvordan vurderte UD utviklingen og forhandlingene om Tinnrådets gjeldsoppgjør?*

### **Canadisk lederskap i forhandlingene fra 1988**

Rettsakene mot Tinnrådet kom opp for retten i den engelske Court of Appeal (ankedomstol) i begynnelsen av 1988. De mange ankesakene ble behandlet sammen, gitt deres felles tema, betydning og vansker.<sup>258</sup> I etterkant av Tinnrådets siste møte for 1988 mente UD at prosessen med å komme frem til en løsning utenfor retten nå var kommet ett skritt videre, etter møter i både Tinnrådet og den uformelle komité 13-14. desember.<sup>259</sup> UD vurderte at de pågående drøftingene med kreditorene sannsynligvis var den siste muligheten til å få til en løsning i Tinnsaken utenom retten.<sup>260</sup> Regjeringsadvokat Bjørn Haug og byråsjef Erik Bjørnebye deltok på disse møtene fra norsk side. Byråsjef Bjørnebye roste Canada for dyktig ledelse av arbeidet for å komme nærmere en enighet med kreditorene. Den *uformelle gruppen* var uavhengig av den sentrale ledelsen i ITC, og jobbet for en forhandlingsløsning med kreditorene. Den ble ledet av canadiske Brad Smith. Tinnrådet kom til enighet om å omgjøre status på den uformelle gruppen til en *uformell ITC-komité*.<sup>261</sup> Denne komitéen skulle bli betydningsfulle i å løse tinnkrisen. De ble ofte kalt Arbeidsgruppen, og jeg vil derfor benytte dette begrepet videre i oppgaven.

### **Forhandlinger mellom medlemslandene: fordelingsnøkler for gjeldoppgjør**

Nå som prosessen var kommet et steg videre, begynte medlemslandene også å diskutere det beløpet medlemslandene kunne akseptere i betaling til kreditorene. Det var likevel mange uavklarte spørsmål og usikkerhet rundt hvor mye medlemslandene skulle betale, og hvem som skulle betale mest. Storbritannia ga i 1986 et tilbud om å bidra med 50 millioner pund til betalingen, men de hadde på dette tidspunkt ikke fremmet noe formelt tilbud.

---

<sup>258</sup> Mallory, 1991: 871

<sup>259</sup> Notat, Erik Bjørnebye UD. 2. Nord/Sør-kontor 21.12.1988. Jnr. 02703. Tinnsaken. Møter i London 13.-14.12.1988. UD 44.2/52 Tinn. Mappe 25.

<sup>260</sup> Notat, Erik Bjørnebye UD. 2. Nord/Sør-kontor 21.12.1988. Jnr. 02703. Tinnsaken. Møter i London 13.-14.12.1988. Side 3. UD 44.2/52 Tinn. Mappe 25.

<sup>261</sup> Notat, Erik Bjørnebye UD. 2. Nord/Sør-kontor 21.12.1988. Jnr. 02703. Tinnsaken. Møter i London 13.-14.12.1988. Side 2. UD 44.2/52 Tinn. Mappe 25.

Thailand var det medlemslandet i Tinnrådet som var vanskeligst å få med i diskusjonene om forhandlinger. På dette tidspunktet var de det eneste landet som nektet å delta i de uformelle virksomhetene med kreditorene. Thailand valgte ikke å blokkere vedtaket om gjøre den uformelle medlemsland om til en uformell komité, og det medførte at alle medlemslandene ”på en eller annen måte” var assosiert med de pågående forhandlingene med kreditorene.<sup>262</sup> ITCs medlemsland opererte i desember 1988 med en totalsum anslått til mellom 80-150 millioner pund, som de var villige til å betale til kreditorene. Hverken summene eller fordelingsnøkkelen mellom landene var det ennå ikke enighet om, men UD forsøkte seg på et anslag, selv om de måtte anses som ”høyst spekulative”. I dette anslaget forventet man at Norges andel kom til å bli mellom 2.5-5 millioner kroner. Det som derimot var klart, var at UD allerede nå måtte begynne å tenke på hvordan de skulle sikre dekningen av dette beløpet. Alternativene var overskridelsesfullmakt, kongelig resolusjon eller ekstrabevilgning fra Stortinget.<sup>263</sup> Det skulle ta et helt år innen Norge måtte konsentrere seg om inndekning av sitt bidrag.

I januar 1989 sendte Formannen i Arbeidsgruppen ut en ny rapport, med anbefalinger til medlemslandene om det videre arbeidet fremover.<sup>264</sup> Arbeidsgruppen hadde fortsatt samtalene med kreditorene. De arbeidet både med å regne ut, og utarbeide, et så komplett oppgjør som mulig for alle involverte parter. Den 5. og 6. januar, i New York, møtte representanter fra arbeidsgruppen kreditorenes representanter. Fra Arbeidsgruppen var i tillegg til Brad Smith fire andre representanter fra medlemsland av arbeidsgruppen, deriblant den vest-tyske representant Behrendt, som hadde kritisert Tinnavtalen offentlig i august 1985, like før ITC kollapset. Fra kreditorsiden var bankene representert ved Sir Adam Ridley og Malcolm Nicholson, meglerne i Tinco Brokers ved Ralph Kestenbaum og Michael Metcalfe. Drexel Burnham og Shearson Lehman var også til stede ved møtet mellom partene. I UD mente Erik Bjørnebye at det var positivt at kontakten med kreditorene hadde utviklet seg til et stadium hvor partene kom inn på konkrete tall i samtalene om en utenomrettslig løsning.<sup>265</sup> Diskusjonen mente han nå kom inn i en kritisk fase, og dette var siste sjans til å få til en løsning. Norge var villige til å godta at arbeidsgruppen forhandlet med en skala fra 115-250 millioner pund som totalbeløp ITC kunne gå med på å betale kreditorene. Kreditorene gikk ut

---

<sup>262</sup> Notat, Erik Bjørnebye UD. 2. Nord/Sør-kontor 21.12.1988. Jnr. 02703. Tinnsaken. Møter i London 13.-14.12.1988. Side 3. UD 44.2/52 Tinn. Mappe 25.

<sup>263</sup> ibid

<sup>264</sup> T. B. Smith, Canadian High Commission, International Tin Agreement Litigation and associated problems, Second Working Group Report, 18. januar 1989. UD 44.2/52 Tinn Mappe 26.

<sup>265</sup> Telefax fra Erik Bjørnebye, UD til den norske ambassaden i London 31.januar 1989. Jnr. 000260 ”Tinnsaken. Uformelt møte 2.2.89. UD 44.2/52 Tinn Mappe 26.

med en høyere sum, og opererte med en skala på 225-500 millioner pund de mente å ha rett på i et oppgjør. Det var altså langt mellom partene.

### **Forhandling om småstaters andel i betalingsoppgjør**

Et sentralt spørsmål i forhandlingene om en betalingsløsning, var hvilken fordelingsnøkkel ITCs medlemsland skulle bruke, for å bestemme størrelsen på de enkelte lands økonomiske bidrag. Da forhandlingene begynte å konkretiseres mer vinteren og våren 1989, drøftet arbeidsgruppen flere ulike forslag til fordelingsnøkler. En løsning Norge ville være tjent med, var en nøkkelmetode basert på de enkelte lands bidrag til ITCs lager i samsvar med ITA 6, fra 1. januar 1982. I dette forslaget kunne også tallene vektet og regnes ut fra stemmeandelene og bidragene til administrasjonskonto fra juli 1985 eller juli 1988.<sup>266</sup> Man gikk ut fra at denne metoden kom til å bli anvendt.

Fordelingsnøkkel Norge sterkt ønsket å unngå, var et forslag som la til grunn at alle ITC-medlemmene sto med *likt* ansvar, og skulle betale samme størrelse på bidragene, eller en variasjon av dette. Denne metoden ville sterkt favorisere de store konsumentlandene på bekostning av de små. Hvis Tinnrådet gikk sammen om en slik løsning, ville Norge være nødt til å tidoble sitt bidrag sammenlignet med forslaget i førstnevnte metode. Den største tinnforbrukeren Japan ville på sin side få halvert sin andel. I UD var de sterkt kritiske til en slik metode. Den ville ”medføre subsidiering av de store konsumentland, som samtidig er de som har tjent mest på fallet i tinnprisene etter Tinnavtalens sammenbrudd”.<sup>267</sup> Dessuten var UD kritisk til en slik løsning, fordi den ville gå bort fra ”det grunnleggende konsept om en fordeling som reflekterer landenes andeler i støtputelageret”. Begge disse forhold virket uakseptable for UDs Nord/Sør-kontor, og de anbefalte at forslaget skulle motarbeides under de kommende nye møtene i mars 1989. Bjørnebye i 2. Nord/Sør-kontor oppsummerte Norges linje som følger: ”Norge burde kunne gå inn på løsninger som på rimelig og objektiv måte kunne redusere u-landenes andel av oppgjørssummen.”<sup>268</sup>

Under nye møter i Tinnrådet i mars, kjørte firelandsgruppen sterkt på en fordeling basert på andelene i ITCs støtputelager, og fikk bred støtte for dette. Japan stilte seg i mot dette, men fikk begrenset, og etter hvert, ingen støtte fra de andre store konsumentlandene.<sup>269</sup> UD rapporterte fra møtene at diskusjonene mellom produsentene og konsumentene i Tinnrådet

---

<sup>266</sup> *ibid*

<sup>267</sup> Fax fra Erik Bjørnebye, UD til den norske ambassaden i London 31. januar 1989. Jnr. 000260 ”Tinnsaken. Uformelt møte 2.2.89. Side 2

<sup>268</sup> *ibid*

<sup>269</sup> Notat til UD, 16. mars 1989. Tinnsaken. Møte i den uformelle medlemslandskomiteé 7.3 og i Tinnrådet 8.3.89. Jnr. 1095/89/11. UD 44.2/52 Tinn. Mappe 26.

tidvis var harde. Norge hadde inntrykk av at de store produsentene Thailand og Indonesia kom til å være vanskelige å få med på en minnelig løsning. Malaysia virket å være mer fleksible, men der fantes det også mulige ”skjær i sjøen”.<sup>270</sup> Innad i konsumentgruppen var de store landene mer konstruktive enn Japan, og støttet de fordelingsmetodene som la opp til at medlemslandene skulle betale etter størrelse og stemmetall i Tinnrådet, og i tillegg bidra med ekstra bevilgninger. Muligheten for at noen av medlemslandene brøt ut og inngikk et oppgjør på egen hånd, lurte hele tiden i bakgrunnen. Lederen for den uformelle gruppen, Brad Smith ga i private samtaler uttrykk for at kreditorene ikke var fremmede for en slik løsning. Norge ønsket uansett at alle landene skulle bli enige om en felles løsning, men mente muligheten for dette måtte tas med stor nøkternhet.

La oss ikke glemme at Norges forventede andel i den totale summen til kreditorene var liten. Forslagene som arbeidsgruppen utarbeidet våren 1989, la opp til at konsumentene dekket 60 prosent av forliksbeløpet, og delte dette seg i mellom i henhold til prosentvise andeler av Tinnrådets lager i 1982, (eventuelt 1985 eller 1988).<sup>271</sup> For Norge ville en slik løsning innebære at de måtte betale 0,52 prosent av 60 prosent av 200 millioner pund, ca. 7.5 millioner norske kroner. I mars trodde imidlertid ikke UDs Nord/Sør-kontor at Tinnrådet kom til å tilby kreditorene mer enn 150 millioner pund. De forventet at det norske bidraget ville bli ca. 5,6. millioner kroner.<sup>272</sup>

Japans holdning var et kompliserende moment, ikke bare for Norge, men for hele prosessen mot en felles betalingsløsning. UD forventet at det ville bli behov for en eller annen måte å redde ansikt, for å imøtegå dem. Det kunne komme til å være nødvendig å imøtekomme Tinnrådets største tinnforbrukende medlem, for å komme i mål.<sup>273</sup>

Fra mars gikk forhandlingene inn i en ny, avgjørende fase. UDs Nord/Sør-kontor ble nødt til å holde den politiske ledelsen i Utenriksdepartementet oppdatert, og å få forhandlingsfullmakter fra Utenriksministeren.<sup>274</sup> I et notat til Utenriksministeren, kunne Byråsjef Erik Bjørnebye forklare at man i forhandlingene hadde bragt de totale kreditorkravene ned fra opprinnelig 500 millioner pund til 200 millioner pund. Norges innstilling var at landet hadde et moralsk og politisk ansvar for å dekke Tinnrådets gjeld. ”Rettsakene skaffet medlemslandene liten ære og tinnproblemene hadde negative

---

<sup>270</sup> Notat 16.mars 1989. Tinnsaken. Møte i den uformelle medlemslandskomiteé 7.3 og i Tinnrådet 8.3.89. Jnr. 1095/89/11. Side 1. UD 44.2/52 Tinn Mappe 26.

<sup>271</sup> Notat. Erik Bjørnebye, UD. 2. Nord/Sør-kontor 18. mai 1989, Jnr. 002289. Side 3. i UD 44.2/52 Tinn Mappe 27.

<sup>272</sup> ibid

<sup>273</sup> ibid

<sup>274</sup> Erik Bjørnebye, Notat til Utenriksministeren 16. mars 1989. i UD 44.2/52 Tinn. Mappe 26.

innvirkninger på alt annet internasjonalt råvaresamarbeid.”<sup>275</sup> For å få innvilget forhandlingsfullmakt med størst mulig ramme, argumenterte Bjørnebye med at det var viktig å ”kunne gå så langt som mulig for å få med flest mulig på en løsning”. På vegne av Norge i Tinnrådet ba Bjørnebye om forhandlingsfullmakt til å dekke tre punkt til de kommende viktige møter. For det første ba han om at Norge kunne gå med på 60/40 andel av 200 millioner pund for konsumentlandene i ITC. For det andre ville han ha et økonomisk slingringsmonn til å komme Japan i møte. Det tredje kravet var en totalramme for norsk deltakelse i en løsning på 1 million pund. Utenriksdepartementet etterkom hans ønsker om fullmakt på disse punktene.

Nye møter, og nye steile fronter mellom forbrukerne og produsentene fulgte i april, da den uformelle medlemslandskomiteén var samlet i møter 12.-13. april. Det hersket en nærmest total uenighet om fordelingsnøkkel, og Erik Bjørnebye rapporterte om at de små landene ble presset hardt til å drastisk øke sine bidrag. Japan presset hardt Norge og de andre småstatene med dette formålet. De antydte at de sju land som hadde under 1 prosent av Tinnrådets lagerandeler skulle stå for 10 prosent av oppgjøret.<sup>276</sup> Dersom Norge skulle imøtegå japanerne, ville det innebære et bidrag på 2,14. millioner pund, eller 25,7 millioner norske kroner. Det ville være et betydelig beløp å betale for Norge. Små fremskritt kom til under møtene de to dagene, og Storbritannia antydte at de kunne betale ekstra bidrag dersom de fikk støtte fra andre land. Likevel gikk fremdriften sakte. Canada gjorde det klart at det neste møtet, 11-12. mai ble det absolutt siste dersom partene ikke klarte å komme frem til et konkret resultat som de kunne legge frem for kreditorene.<sup>277</sup>

Erik Bjørnebye var lite optimistisk i troen på at medlemslandene skulle få til en løsning med kreditorene. Inntil de neste møtene i gruppen, måtte Norge ta stilling til om maksimumsbeløpet om deres maksimumsbeløp i betalingsoppgjøret kunne økes fra 1 million pund. I likhet med de andre seks småstatene i Tinnrådet, sto Norge nå i en situasjon hvor landet kunne presses til å påta seg ansvar for store deler av Tinnrådets gjeld. Både produsenter og forbrukere forsøkte å få småstatene til å betale mer enn det Norge mente var rimelig. Jeg vil si at i disse forhandlingene, ble Norge og UDs Nord/Sør-kontor kjent med baksiden av å være en bemidlet småstat, med et sterkt globalt engasjement. Helt siden krisen brøt ut hadde Norge og firelandsgruppen støttet forhandlinger med kreditorene. Nå presset Canada, Japan

---

<sup>275</sup> Erik Bjørnebye, Notat til Utenriksministeren 16. mars 1989. Side 2. 44.2/52 Tinn. Mappe 26.

<sup>276</sup> Erik Bjørnebye, Notat til Utenriksråden 17. april 1989 Jnr. 001702 Tinnsaken. Møte i den uformelle medlemslandskomiteé i London 12-13. april 1989. 44.2/52 Tinn. Mappe 26.

<sup>277</sup> Erik Bjørnebye, Notat til Utenriksråden 17. april 1989 Tinnsaken. Møte i den uformelle medlemslandskomiteé i London 12-13. april 1989. Side 2. Jnr. 001702. UD 44.2/52 Tinn. Mappe 26.



og flere andre land disse statene for å få de til å øke sine bidrag, for å endelig få en slutt på rettsakene. Det innebar at statene måtte veie to onder opp mot hverandre, enten å betale uforholdsmessig mye av betalingsoppgjøret for ITCs gjeld, eller å velge å stritte imot, og risikere at forhandlingene brøt sammen. Erik Bjørnebye skrev følgende om situasjon:

*”Dilemmaet for Norge og de øvrige små land er at vi må opp i for oss uakseptabelt høye beløp for at det skal monne i den store sammenhengen. Dette er også de store land klar over.”*

Norge hadde utvist stor fleksibilitet, og skulle beløpene opp til 25 millioner måtte politiske myndigheter ta beslutningen.

Canadas rolle som pådriver i forhandlingene innebar at de la press på alle landene i ITC, også Firelandsgruppen og Norge. De krevde at småstatene også bidro med sitt, for å drive arbeidet mot en løsning fremover. Helt konkret la Canada i april press på Firelandsgruppen og de andre småstatene i produsentgruppen, for å få de til å forplikte seg til å betale et høyere beløp til fellespotten.<sup>278</sup> Før det neste avgjørende møtet i Tinnrådet i mai, kom Canada med en anmodning til de sju småstatene i Tinnrådet, der de ba landene om å forplikte seg til å bidra med til sammen 6 millioner pund. Forslaget la til grunn at dette beløpet skulle deles på bakgrunn av de seks landenes andel av Tinnrådets lager i 1982. Ut fra disse tallene skulle Norge betale 1,103 millioner pund. Irland, som hadde betalt kun 0,01 prosent av dette lageret, slapp unna med 21.000 pund i dette forslaget fra Canada.

Erik Bjørnebye var usikker på hvordan UD skulle møte disse kravene. Han understreket at alle muligheter til å begrense Norges bidrag måtte utnyttes, og en likere deling av 6 millioner burde kunne arbeides for. Som svar til dette mente Kåre Bryn at Norge burde akseptere både Canadas forslag og en mer jevn fordeling.<sup>279</sup> Ved å akseptere forslaget ville Norge få en taktisk fordel, for å få dreiet diskusjon inn på dette opplegget, istedenfor det japanske forslaget til fordeling. Det forslaget mente Bryn var urealistisk.

### **Gjennombrudd i forhandlingene med kreditorene**

I mai kom det endelig et ordentlig gjennombrudd i forhandlingene i ITC. Da den uformelle medlemslandskomiteén møttes i London 11-12. mai, klarte medlemmene å enes om å øke det totale beløpet landene var villige til å betale, til 118 millioner pund.<sup>280</sup> Den canadiske formannen for gruppen, Brad Smith, fikk autorisasjon til å informere kreditorene at dersom de skulle komme med et tilbud om en minnelig løsning, ville medlemslandene trolig kunne legge

---

<sup>278</sup> Erik Bjørnebye, 2. Nord/Sør-kontor Notat til Utenriksråden 27. april 1989. Jnr. 1776 II/89. UD 44.2/52 Tinn. Mappe 26.

<sup>279</sup> Kåre Bryn kommentar 27. april 1989, i Erik Bjørnebye, 2. Nord/Sør-kontor Notat til Utenriksråden 27. april 1989. Side 2. Jnr. 1776 II/89. UD 44.2/52 Tinn. Mappe 26.

<sup>280</sup> Notat. Erik Bjørnebye, UD. 2. Nord/Sør-kontor 18. mai 1989, Jnr. 002289. UD 44.2/52 Tinn. Mappe 27.

150 millioner pund på bordet. Et viktig fremskritt under møtet var at Indonesia sluttet seg til prosessen, og lovet å bidra med 10 millioner pund. Det var uklart om dette beløpet kunne økes, men Bjørnebye i UD konstaterte at det i hvert fall satte Thailand under press. Thailand hadde stått utenfor forhandlingene til da. Nå mente man at det ville bli vanskelig for Thailand å stå utenfor, som det eneste av de store produsentlandet i den sørøstasiatiske samarbeidsorganisasjonen ASEAN (Association of South East Asian Nations).<sup>281</sup> Flere land økte deres respektive beløp til betalingsløsningen med kreditorene. Japan, det største tinnforbrukende medlemslandet, økte sitt tilbud fra 16 til 22 millioner, Storbritannia og Australia økte også deres beløp. Fra Norges side tilkjennega de at de kunne akseptere 740 000 pund, (et canadisk forslag), og eventuelt noe ekstra i tillegg.

Flere land understreket at det var viktig at betalingsandelene i oppgjøret var utarbeidet etter en eller annen formel med basis i Tinnavtalen. Sverige utarbeidet et forslag med en alternativ bidragsnøkkel, men Frankrike viste motstand mot det forslaget, siden Japan ville slippe billig unna (23,05 millioner).<sup>282</sup>

I løpet av sommeren 1989 fortsatte Canada å drive frem arbeidet for å få Tinnrådets medlemsland til å få til en betalingsløsning utenfor retten. ITCs medlemsland møtte representanter fra kreditorene i juli, hvor både bankene, meglerne og smelteverkene var representert.<sup>283</sup> Samtidig pågikk rettsakene mellom kreditorene og ITCs medlemsland for retten i London. ITCs medlemsland samarbeidet om å betale for et felles forsvar i bankenes søksmål mot ITC. Det var likevel fortsatt langt igjen til det beløpet kreditorene kom til å godta i forhandlingene. I løpet av høsten 1989 ble forhandlingene mellom kreditorene og medlemslandene intensivert. Etter vanskelige og langdryge møter i tinnrådets uformelle komité og Tinnrådet 30. oktober-1. november, klarte medlemslandene å komme fram til tilsagn om bidrag til beløpet 182,5 Pund millioner<sup>284</sup> Landene hadde egentlig frist fra kreditorgruppene til 31. oktober, men lyktes først å bli enige kveldstid den 1. november. Da klarte de endelig å bli enige om hvordan de skulle bidra til det beløp som kreditorene hadde krevd som oppgjørssum for en minnelig løsning. Hvis de fikk utbetalt denne summen skulle de godta å avslutte de pågående og fremtidige rettsaker. Selv om den største hindringen var fjernet, var likevel ikke alle problemene løst. Kreditorene måtte sørge for å få alle i sin gruppe

---

<sup>281</sup> De store tinnprodusentene Malaysia og Indonesia både er og var medlemmer i denne organisasjonen.

<sup>282</sup> Svensk uformelt paper, vedlegg 2 til Notat. Erik Bjørnebye, UD. 2. Nord/Sør-kontor 18. mai 1989, Jnr. 002289. UD 44.2/52 Tinn. Mappe 27

<sup>283</sup> Brev fra T. B Smith, Canadian High Commission til Erik Bjørnebye, UD 13. juli 1989 Jnr 0023620. UD 44.2/52 Tinn. Mappe 27.

<sup>284</sup> Notat, Erik Bjørnebye, UD. 2. Nord/Sør-kontor 3.11.89 J.nr 5439 II i 44.2/52 Tinn. "Tinnsaken. Møte i den uformelle komité og Tinnrådet 30.10-1.11.89." UD 44.2/52 Tinn. Mappe 28.

med, og siden forhandlingene gikk til overtid, måtte fristen for innbetalingen flyttes fra 15. januar og fremover i tid til mars.

I forhandlingene var det Storbritannia som gjorde det mulig å komme frem til et positivt resultat. Det var et ventet utfall, men med Erik Bjørnebye i UD's ord, skjedde ikke dette uten dramatik, og ikke "før det siste pund var presset ut av de øvrige medlemsland". Britene gjorde det meget klart at andre land måtte bidra til å dekke de 12.5 millioner GBP som manglet da de startet møtet. Norge og Nederland gjorde sitt for å dra forhandlingene i land, og hjelpe Storbritannia med å presse de øvrige medlemslandene:

*"Etter lange pauser og innhenting av nye instruksjoner kom Japan, FRG og Malaysia ut med tilleggsbidrag av en viss substans. Men det var ikke nok og det hele sto stille igjen i en intens nervekrig. Stemningen ble bedret da Holland og Norge skapte ny bevegelse ved å runde av sine bidrag oppover (Norge fra 0,86 til 0,9 mill. GBP). Etter nye pauser og britiske konsultasjoner på regjeringsplan kom endelig UK ut og dekket det gjenstående"<sup>285</sup>*

Tinnrådets glede over at de var kommet til enighet varte i ca. fem minutt. Indonesia helte malurt i begeret da de tok opp et forbehold om at ikke-subsidiering av Thailand var blitt "glemt". Både Indonesia og Thailand var som kjent store tinnproduserende land, og Indonesia reagerte på at Thailand tidligere (i brev form) hadde fått beskjed fra Storbritannia om at 8,3 millioner for nok. Indonesia sa at landets regjering, av stolthetsgrunner, ikke kunne stå ved sitt fulle bidrag på 12,78 millioner pund, men måtte gå tilbake til sitt første tilbud på 10 millioner pund, dersom Thailand ikke godtok å øke sitt bidrag fra 8,3 til 11,56 millioner Pund. Da dette problemet oppstod, satte det britiske diplomatiet i Jakarta i gang aktivitet. Erik Bjørnebye som representerte Norge på møtene, gjenga at "hva som egentlig skjedde var det umulig å få greie på, men neste kveld kom Indonesia tilbake med en ny regjeringsbeslutning der de gikk tilbake til sitt bidrag på 12,78 mill."

Norge betalte til slutt 900 000 pund som sin andel til Tinnrådets gjeldsoppgjør, eller ca. 10 millioner kroner.<sup>286</sup> Norges innbetaling ble gjort den 30. mars som avtalt.<sup>287</sup> Da innbetalingen fra medlemslandene i ITC ble gjennomført, avslutt kreditorene alle de pågående juridiske kravene mot medlemslandene.

---

<sup>285</sup> Erik Bjørnebye, i notat til UD. 2. Nord/Sør-kontor 3.11.89 J.nr 5439 II i 44.2/52 Tinn. "Tinnsaken. Møte i den uformelle komité og Tinnrådet 30.10-1.11.89." UD 44.2/52 Tinn. Mappe 28.

<sup>286</sup> Notat av Kåre Bryn, 13. mars 1990. Jr. 02069. i UD 44.2.52 Tinn, mappe 29.

<sup>287</sup> Brev fra Peter Lai til Eva Bugge, den norske ambassaden i London 2. april 1990. Jnr. 02488 i UD 44.2.52 Tinn, mappe 29.

Nå var den langvarige og komplekse konkurssaken etter Tinnrådets kollaps endelig avsluttet. Den norske økonomiprofessor ved UiO, Preben Munthe, skrev våren 1990 artikkelen ”Slik jeg ser det et håp i grus.” i Aftenposten.<sup>288</sup> Tinnavtalen var ”selve stjernen i det system som skulle stabilisere råvarepriser og som var en hjertesak for FNs kommisjon for handel og utvikling (UNCTAD).”<sup>289</sup> Om forhandlingene mellom kreditorene og de 22 medlemslandene skrev han at var en langsommelig prosess. I de fire årene var ”tallrike salærmillioner skyflet inn i advokatfirmaenes kasser”. Munthe skrev til slutt at tinnsaken naturligvis svekket tiltroen til internasjonale råvareavtaler.<sup>290</sup>

### **Avslutning**

Da Tinnrådet gjenopptok arbeidet for å komme frem til et forlik utenfor retten, ledet Canada arbeidet. Firelandsgruppen og Norge støttet canadiernes arbeid, og tilliten imellom disse statene bidro til å trekke flere andre stater inn i forberedelser og senere mer konkrete samtaler om et oppgjør. Norge møtte enkelte problemer da medlemslandene skulle å fastsette fordelingsnøkkelen for betalingene. De havnet i skvis mellom andre medlemstater som hadde større kostnader knyttet til Tinnkrisen, og interessemotsetningene mellom de små tinnforbrukende land, og den største tinnforbrukeren Japan presset på for dette. Til slutt endte Norge opp med å betale et beløp som var større enn hva landets posisjon og ansvar for tinnkrisen skulle tilsi. Da saken endte i 1990, hadde Norge brukt store ressurser på dette arbeidet. Tinnkrisen endte opp som det norske NØV-engasjementets svanesang.

---

<sup>288</sup> Preben Munthe, Aftenposten Morgen, 2.februar 1990. Slik jeg ser det Et håp i grus

<sup>289</sup> Preben Munthe, Aftenposten Morgen, 2.februar 1990. Slik jeg ser det Et håp i grus

<sup>290</sup> ibid

## **Konklusjon**

Denne oppgaves hovedfokus har vært å analysere hva som var Norges rolle i den internasjonale tinnkrisen fra 1985-1990. Mitt korte svar på oppgavens hovedproblemstilling er som følger: Under tinnkrisen var Norge en av de land som var mest villig til å forhandle om en betalingsavtale for Tinnrådet. Denne linjen førte Norge av tre grunner. For det første var Norge tjent med at et forlik med kreditorene kom i stand raskt, fordi advokatutgiftene og saksomkostninger raskt ble relativt høye i forhold til den sum Norge forventet å måtte betale i gjeldsoppgjøret. For det andre var Norge opptatt av å ta ansvar for internasjonale organisasjoners gjeldsforpliktelser, og måten tinnkrisen utviklet seg skadet ryktet og tiltroen til internasjonale råvareavtaler. Det tredje viktige aspektet for Norge i tinnkrisen var hensynet til de tinnproduserende utviklingsland, og de problemene krisen medførte for dem.

### **Norge som forkjemper for forhandling**

Da bank- og meglerkreditorene saksøkte ITC og medlemslandene i Tinnrådet fra og med 1986, revurderte og tilpasset Norge sin strategi. Utenriksdepartementet formulerte selv at de måtte vurdere tre hensyn mot hverandre i Tinnsaken. Disse var innenriksøkonomisk hensyn, det generelle multilaterale diplomati, og hensyn til bistandspolitik. Som nevnt ovenfor, var Norge og de øvrige småstatene i Tinnrådet tjent med en rask avklaring, men både kreditorenes rettsaker, og Tinnrådets stormakter dikterte vilkårene for når forhandlinger kunne komme på tale. Først i 1988 kom disse seriøse forhandlingene først i gang, og da var Canada det landet som ledet an i arbeidet mot en forhandlingsløsning. Norge og firelandsgruppen støttet opp om dette arbeidet, og bidro med ekstra bidrag, til at Tinnrådet til slutt kom til enighet med kreditorene om et oppgjør.

Firelandsgruppen kunne ha valgt å søke en egen løsning med kreditorene utenom ITC. Dette ble drøftet og diskutert imellom Norge, Sverige, Finland og Sveits i flere omganger. Sveits advarte derimot tydelig om at en slik løsning sannsynligvis ville føre til at forholdet til Indonesia, Thailand og Malaysia kunne blitt svært skadelidende. EF ville sannsynligvis også vært svært misfornøyd hvis Norge, Sverige, Finland og Sveits trakk seg ut. Jeg mener denne vurderingen virker klok og sannsynlig, basert på det generelle forhandlingsklimaet som skildres i kildene. Det fantes en mulighet for firelandsgruppen til å bryte ut på egen hånd, men de potensielle diplomatiske omkostningene ved å gjøre det ville vært for store til å kunne legitimere en slik avgjørelse. De økonomiske utgiftene for Norge ved tinnsaken kunne ikke vurderes separat, og sammen med firelandsgruppen valgte de å søke en betalingsløsning hvor alle ITCs 22 medlemsland bidro sammen.

I tinnsaken omfattet Norges egeninteresse i smaleste forstand å begrense statens kostnader i gjeldsoppgjøret med Tinnrådets kreditorer. De første forhandlingene om et slikt oppgjør med kreditorene gikk oppløsning i 1986, som vi har sett. Da måtte Norge skaffe seg advokatrepresentasjon, siden staten behøvde å forsvare seg i retten mot kreditorenes krav til Tinnrådets medlemsland. Norge delte felles advokatrepresentasjon med Sverige, Finland og Sveits, og samarbeidet kom til av praktiske hensyn og landenes generelle enighet om spørsmål i Tinnrådet. Gjennom deres samarbeid kunne de bedre ivareta egne, og felles, interesser, som de småstatene de var. Fordi Firelandsgruppen valgte å prioritere midler til advokat, kunne de også delta mer aktivt i ITC og arbeidet for en forhandlingsløsning. Andre småstater, som ga sine advokater smalere mandat, fikk en mindre posisjon i forhandlingene.

### **Mellomstatlige relasjoner og tilliten til internasjonale avtaler**

I fremstillinger av norsk utenrikspolitikk opereres det gjerne med flere geografiske sirkler: den atlantiske, den europeiske og den nordiske.<sup>291</sup> Geir Lundestad har argumenter for at den globale sirkelen vokste frem på 1960-tallet, og Norges forhold til utviklingslandene.<sup>292</sup> En av de sidene ved Norges rolle i tinnkrisen jeg mener gjør den interessant, er at den også for Norge var global i sitt omfang. Tinnkrisen førte til at Norge måtte samarbeide og forholde seg til medlemsstater i Tinnrådet fra alle de fire sirklene. Tinnkrisen berørte Norges relasjoner til stater og aktører i alle disse sfærene eller sirklene, både på grunn av tinnindustriens globale utstrekning, og fordi medlemslandene i Tinnrådet kom fra hele verden. USA sto som kjent utenfor ITA6, men for Storbritannia betød tinnkrisen svært mye, som hjemland for Londons metallbørs, og med flere britiske banker involvert på kreditorsiden. Vi har også sett hvordan britene presset Norge, høsten 1986, for å komme kreditorenes krav i møte. Canadas rolle som pådriver i forhandlinger har også blitt belyst i oppgaven. Norge samarbeidet godt med Canada gjennom hele sakens periode, og det hersket en felles tillit og forståelse av situasjonen mellom statene. Samtidig måtte Norge også bidra med ekstra midler for å få andre stater på gli under forhandlingene.

Den nordiske sirkelen preget i høyeste grad Norges rolle i tinnsaken. Sverige og Finland var sammen med Sveits de viktigste samarbeidsland for Norge i ITC, med felles advokat. Landene godtok å betale for at advokat Summerfield skulle kunne gjøre arbeid som kom forhandlingene til gode, og det ga firelandsgruppen en rolle i forhandlingene som førte frem til sluttforliket. Selv om Danmark befant seg i EF-fellesskapet, og hadde en annen

---

<sup>291</sup> Geir Lundestad, *Nasjonalisme og internasjonalisme i norsk utenrikspolitikk: Et faglig-provoserende essay* 1985: 43

<sup>292</sup> Lundestad 1985: 47

advokat, fløt informasjonen godt mellom landene. Utenriksdepartementet mente store deler av tiden at EF var en vanskelig part i forhandlingene, men samtidig har vi sett at de europeiske statenes interesser varierte, slik som i forholdet mellom stormakter og småstater. Som et lite produsentland med små interesser i tinnforbrukende industri, var Norge nødt til å balansere sin politikk i Tinnrådet opp mot de store medlemslandene i EF. Norges rolle i det internasjonale Tinnrådet utdyper og forteller oss noe mer om hvilket forhold Norge har, og ønsket å ha på 1980-tallet overfor de sørøst-asiatiske land Thailand, Indonesia og Malaysia. Dette ser vi i de vurderingene, avveginger og beslutninger som Norge tok under forhandlingene om en betalingsløsning. De bilaterale forholdt til disse tre land var viktig å ivareta for Norge.

Denne oppgaven er et case-studie av norsk utenrikspolitikk i praksis. Norges håndtering av tinnkrisen er en hendelse som viser hvordan småstaten Norge, gjennom medlemskap i en internasjonal organisasjon, måtte balansere egeninteresse med realpolitiske hensyn til andre stater. Risikofaktorene i markedet var synlige i tiden før den sjette tinnavtalen. Da ITCs konkurs nådde markedet var den likevel svært sjokkerende, ettersom dette var snakk om en internasjonal organisasjon, hvor de fleste av verdens mektigste land var medlemmer. For Norge var det en også en moralsk forpliktelse å stå ansvarlig for gjelden ITC etterlot seg. Ikke minst var det viktig å løse saken på en god måte, for å bevare tilliten til internasjonale råvareavtaler.

### **Engasjement for utvikling og ny økonomisk verdensorden**

Det er en første gjennomgang av et stort kildemateriale, og oppgavens hovedformål har for meg vært å fortelle historien om Norges rolle og posisjon i denne internasjonale organisasjonen under en krisetid og avvikling. I tillegg til å skrive en fortelling om ”hva som skjedde”, har jeg også ønsket å skrive en oppgave som utfyller og til en viss grad også nyanserer tidligere litteratur om Norges engasjement for ny økonomisk verdensorden. Tinnkrisen foregikk i siste halvdel av 1980-tallet, i en tid hvor UNCTAD-konferansenes ambisjoner og håp om et integrert råvarefond i FN-regi allerede var sterkt svekket. Rolf Tamnes skriver at det allerede ved inngangen av 1980-tallet sto klart at ”NØV-prosjektet ville lide skipbrudd”.<sup>293</sup> UNCTAD kom i dette tiåret helt i skyggen av Verdensbanken og Det internasjonale valutafondet.<sup>294</sup> 1980-tallet er tiåret hvor markedsliberalismens ideologiske gjennombrudd og tilbakekomst ofte fremheves. I den forstand passer ikke tinnkrisen helt inn i

---

<sup>293</sup> Tamnes, 1995: 414

<sup>294</sup> ibid

det generelle etablerte narrativ om ny økonomisk verdensorden i norsk historieskriving. Den internasjonale tinnavtalen var i utgangspunktet heller ikke opprettet som et avansert bistandspolitisk prosjekt. Vi har sett at samarbeidet tjente tinnprodusentene vel, og at NØV-ideene på 1970-tallet påvirket utformingen av den sjette tinnavtalen.

Vi har også sett på hvorfor Norge valgte å bli medlem av den sjettetinnavtalen, og hvordan Norges medlemskap i avtalen var i tråd med Norges sterke engasjement for ny økonomisk verdensorden. Norge var en sterk forkjemper for utviklingslandenes krav i FN-systemet, og støttet arbeidet i UNCTAD for et felles råvarefond for 18 råvarer. Den internasjonale tinnavtalen var, i utgangspunktet, en modell og et vellykket eksempel på hvordan internasjonal råvaresamarbeid kunne fungere i praksis. Etter at saken fikk sin slutt i 1990 kan man si at tinnkrisen heller er en modell på en mislykket råvareavtale. Ironisk nok var det ”utviklingslandet” og tinnprodusenten Indonesia som i tolvte time felte Newco-forslaget, som ville innebære en løsning utenfor retten, og hindre flere søksmål mot ITC og medlemslandene. De tinnproduserende utviklingslandene var lite villige til å bidra til å betale for ITCs gjeld, selv om de hadde tjent svært godt på høye tinnpriser under ITA6. Dette gjaldt spesielt Thailand. Landene Norge ønsket å hjelpe, ved å støtte råvareavtalen, var altså de som bidro til å dra ut forhandlingene, noe som kostet Norge langt mer enn en snarlig løsning kunne gjort.

Blant norske historikere er Terje Tvedt en av de som sterkest har kritisert norsk utviklingshjelp, og de verdensbilder den har skapt og reproduisert i norsk offentlighet. Tvedt mener at Norge i utviklingspolitikk handler på de fattiges vegne, og tar del i et politisk prosjekt, eller et sivilisasjonshistorisk prosjekt.<sup>295</sup> Tvedt mener at en dominerende måte å forstå forholdet mellom Norge og den ikke-europeiske verden på er, bistandssystemets måte. Slik han ser det, har Norges politiske lederskap, i stortingsmeldinger og bistandsstrategier trodd de har svart på andre lands utviklingsproblemer, men først og fremst avspeiler disse det norske politisk-ideologiske klima.<sup>296</sup> Det er besnærende å plassere Norges rolle i tinnavtalen og det internasjonale Tinnrådet i en slik kontekst. Det sterke NØV-engasjementet var grunnen til at Norge gikk inn i den internasjonale tinnavtalen.

Norges minimale tinnforbruk gjorde at de direkte norske interesser i tinnprisen var begrenset. Det betyr ikke at tinnavtalens kollaps var uten betydning for Norge, verken i økonomiske kostnader, eller med hensyn til norske mål i utenrikspolitikken. Norge så hvordan

---

<sup>295</sup> Tvedt 2015, Den nasjonale fortellingen om Den norske samaritan, i Norske Tenkemåter, tekster 2002-2016:

31

<sup>296</sup> Tvedt 2015: 34



tinnkrisen skadet arbeidet for andre internasjonale råvareavtaler, siden ITA6 ble et eksempel på hvor ille det kunne gå. Tinnrådets gjeldsproblemer og senere oppløsning og endelikt innebar slutten på en vellykket råvareavtale som tjente som en modell og et eksempel til etterfølgelse for andre internasjonale råvareavtaler. Tinnavtalen var tross alt suksessfull, i det at den klarte å oppnå både stabile priser og fortjeneste for råvareeksport for utviklingsland. Da den internasjonale tinnavtalen kollapset, ødela den troen på at internasjonale prisstabiliserende råvareavtaler var den beste løsningen for forbrukere og produsenter. I tiårene siden 1990 har ikke planer for lignende internasjonale råvareavtaler fått oppslutning eller gjennomslag.

## **Kilder**

### **Utenriksdepartementet (UD), Oslo**

#### **44.2.52 Tinn. Internasjonale råvarespørsmål. Tinn**

Arkivet består av 24 mapper

#### **Mappe 7**

Notat H.J Bjørn Lian, UD, 5. økonomiske kontor (NØV-enheten) Det internasjonale råvaresamarbeid og Nord/syd-dialogen, 27. januar 1982 Jnr. 01587.

#### **Mappe 9**

Fax fra Belfrage ved Den svenske ambassaden i London til ambassadesekretær Ole Lundby, den norske ambassaden i London, 18.juli 1983. Jnr. 2479/83.

Notat, *det internasjonale tinnråd. 10 sesjon*, London, 25.-28. september 1984. Rapport. 31.oktober 1984, Jnr 011209.

Notat, *det internasjonale Tinnråd, 12. sesjon*, London 27-29- mars 1985. Jnr 004459

Instruks til 9. sesjon i det internasjonale tinnråd, 27-29-juni 1984 25.juni 1984, jnr. 006847.

Notat, det internasjonale Tinnråd, 12. sesjon, London 27-29- mars 1985, Jnr. 004459.

Brev fra den norske ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement Oslo 22. mai 1985. Jnr. 006038. Granqvist, 17. mai 1985, Sveriges ambassade i London 'Rapport i den forberedende komité for en ny tinnavtale 13 mai'. Jnr. 006038.

#### **Mappe 10.6-7.11. 1985**

Notat til Utenriksministeren, 11.feb.1982. jnr. 01887.

Telegram fra Hans Brattskar, UD 2. Nord/Sør-kontor til Ambassaden i London, 'Det internasjonale tinnråd. 13. Sesjon, London 12-14 juni 1985.' 11. Juni 1985. Jnr.006755

Inga Magistad, Bakgrunnsnotat *Sjette internasjonale tinnavtale- problemer og muligheter*, UD 2 Nord/Sør-kontor 24. oktober 1985. side 3. Jnr. 012603.

Brev fra Guttorm Vik, den norske ambassaden I London, til UD, 3. oktober 1985." Det internasjonale tinnråd. 14. sesjon, London 23-27. September 1985. Jnr. 011302.

Notat av Inga Magistad, UD, 2. Nord/Sør-kontor 28. oktober 1985. *Den internasjonale tinnavtale i krise. Ekstraordinært rådsmøte i London 29.-30 oktober 1985.* Jnr. 012603

Kåre Bryn, Notat, Tinnavtalens fremtid, UD, Nord/Sør-enheten, 1. november 1985. Jnr 013120

### **Mappe 11. 21.11.85-31.01.86**

Brev fra Tinrrådets formann Peter Lai til delegasjonsledere I Tinrrådet HOD No. 31, 'Cessation of buffer stock operation- *Options Statement by Executive Chairman.* sendt 26. November 1985. Vedlegg 1 i Telefax fra Ambassaden i London til Det kgl. Utenriksdepartement, 27. November 1985. Jnr. 013779.

Notat til Rettsavdelingen, UD, Nord-Sør-enheten, 6. desember 1985. Jnr 14065 II/85

Kopi av brev fra P.A Graham til Peter Lai 26. november 1985 Jnr. 013779 side 7/9 i vedlegg Telefax fra Ambassaden i London til Det kgl. Utenriksdepartement, 27. November 1985

Telegram fra Peter Graham, Standard Chartered Bank London til finansminister R. Presthus, 5 des. 1985 Jnr 014438.

P.A Graham til Peter Lai 26. november 1985 Jnr. 013779 side 7/9 i vedlegg Telefax fra Ambassaden i London til Det kgl. Utenriksdepartement, 27. November 1985

Telefax fra ambassaden i Brussel til UD 29 november 1985. "Den internasjonale tinnavtale. Nordisk henvendelse overfor EF-Kommisjonen. Jnr. 013846

Brev fra Erling Lind, Advokatfirmaet Wiersholm Backe & Helliesen, til UD, Nord-Sør Enheten, 29. November 1985. Jnr. 014035

Brev fra Oddmund Graham, UD til Advokatfirmaet Wiersholm Backe & Helliesen 4. desember 1985. Jnr 014035

Brev fra den Britiske Ambassade ved D.B.C. Longan, Chargé d'Affaires a.i til Utenriksminister Sverre Stray, 11. November 1985. Jnr. 013995

Oddmund Graham, Notat til UD, Nord/Sør-enheten, 18. desember 1985. side 2. Jnr 014707

Ralph Kestenbaum, Peter Graham, *Tin Crisis* videresendt fra ITC i HOD (Sixth) No 48. *Proposal by banks and brokers* 23. desember 1985. Jnr. 014822.

Telefax fra ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement 8. januar 1986. Det internasjonale Tinnrådet. Jnr. 000167. Side 4. UD 44.2.52 Tinn

Elbjørg Arnesen, kommentar til Telefax fra ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement 8. januar 1986. Det internasjonale Tinnrådet. Jnr. 000167.

Telefax fra ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement 8. januar 1986. Det internasjonale Tinnrådet. Jnr. 000167.

Notat til UD 21 januar 1986, side 1, *Den 6. Internasjonale tinnavtale- økonomisk ansvar i forbindelse med tinnorganisasjonens gjeldsforpliktelser*” Jnr. 001031

### **Mappe 12. 1.2. 86-15.3. 1986**

Telefax fra den norske ambassaden i London til Utenriksdepartementet i Oslo 27. februar 1986 Jnr. 002307. Side 1-2.

Melding fra ambassaden i London til UD, 3. mars 1986. Tinnrådsmøtet 28.2. 86 Jnr. 002445.

Telegram fra den norske ambassaden i London til UD 4. Mars 1986. *Tinnrådsmøte 3 mars. 1986* Jnr 002753. i 44.2/52 Tinn

Telegram fra den norske ambassaden i London til UD 4. Mars 1986. *Tinnrådsmøte 3 mars. 1986* Jnr 002753.

Notat til UD av Guttorm Vik 6 mars. *Tinnrådet- sammenbrudd i forhandlingene om en ”soft landing*. Jnr. 002756..

Notat for UD av Kåre Bryn, 10. Mars 1986. *Tinnrådet (ITC). Møter 6.-7. Mars 1986*. Jnr. 003039.

Telefax fra Ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement, 13. Mars 1986 Jnr. 003054.

Elbjørg Arnesen, kommentar til Telefax fra Ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement, 13. Mars 1986 Jnr. 003054.

### **Mappe 13. 16.3.1986-30.04 86**

Det internasjonale tinnrådet- Svensk referat fra juristgruppens møte 13-14. mars 1986 vedlegg i Telefax fra Ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement, 21. Mars 1986 jnr. 003597.

Notat til UD, 17. Mars (Rapport fra den juridiske arbeidsgruppe vedrørende tinnkrisen.) J.nr 003535.

Report of the Legal Working Group, 14 mars 1986. J.nr 003435

Notat til UD, 17. Mars (Rapport fra den juridiske arbeidsgruppe vedrørende tinnkrisen.

Kopi av Telegram fra UD til Ambassaden i London 21. Mars 1986. 3064 II/86 i 44.2/52 Tinn.

Telefax fra ambassaden i London til Det. Kgl. Utenriksdepartementet 21. Mars 1986. J.nr 003425.

Telefax fra ambassaden i London til Det. Kgl. Utenriksdepartementet 24. Mars 1986 J.nr 003497.

Telefax fra ambassaden i London til det Kgl. Utenriksdepartementet 26. Mars 1986

*Summary of Decisions*, vedlegg 4 i Telefax fra ambassaden i London til det Kgl. Utenriksdepartementet 26. Mars 1986. Jnr 003642.

Brev fra advokatfirmaet Slaughter & May 26. Mars 1986 til den norske ambassadøren i London, vedlegg i Telefax fra ambassaden i London til Det. Kgl. Utenriksdepartementet 26. Mars 1986 J.nr 003643

Brev fra Bjørn Syvertsen den norske ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartementet, 9.april 1986. Jnr. 004385.

Notat til UD, Elbjørg Arnesen 15. April 1986 (Danmarks holdning til eventuelle søksmål fra Tinnrådets kreditorer- Budsjettspørsmål J.nr 004393.

Telefax fra Ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement 22. April 1986 J.nr 004617

#### **Mappe 14. 1.5. 86-31.8.86**

Kopi av brev fra Andrew W.N Green, formann for London Metal Exchanges Brokers ITC Litigation Committee, til ITCs formann Peter Lai, 12.mai 1986, vedlegg 1 til HOD (Sixth) No. 117 Cessation of buffer stock operations LME Brokers ITC Litigation Committee 12.mai 1986, i Notat til UD 20 .mai 1986. Jnr. 005956.

Kopi av fra brev 6.mai fra A.N Ridley, Hambros Bank til Peter Lai ITC i Telex fra ambassaden i London til UD 12. Mai 1986 Jnr. 005269

Notat til UD 20.mai av Karin Hvidsten, UD 2. rettskontor. *Rapport fra International Tin Council-Resumption of special session London, 14.mai 1986*. Jnr 005956.

Notat til UD av Guttorm Vik 23 mai 1986. Tinnavtalen og tinnrådets fremtid

Brev fra Ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement 11.juni 1986. J.nr 006540

Elbjørg Arnesen, UD, 2. Nord/Sør-kontor, *Notat til personlig Rådgiver, 25.juni.86*, J.nr 6977 II/86.

### **Mappe 15. 1.9 85-30.11.86**

Notat til Rettsavdelingene 8. oktober 1986. Tinnkrisen. Spørsmålet om engasjement av advokat i London.Jnr. 010664.

Per Tresselt, notat, UD. rettsavdelingen 22. oktober 1986. Krisen i Det internasjonale tinnrådet (ITC). advokatbistand i Storbritannia. Jnr. 011362.

Brev fra regjeringsadvokat Bjørn Haug til det kongelige Utenriksdepartement 7. november 1986. Jnr. 011984.

Brev fra Øystein Steiro Jr. ved den Norske ambassaden i London til Det Kgl.

Utenriksdepartement 18. november 1986 ”Tinnrådsmøte, 17.11.86”, 18 november 1986. Jnr. 012575.

Notat. UD 2. Nord/Sør-kontor. 8. oktober 1986. Tinnrådet 18. rådssesjon I London 29.9-3.10.86. Jnr. 011089.

### **Mappe 17. 1.1987- 28.2.87**

Telefax fra Ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement 22.januar 1987. Jnr 00732.

Brev fra Ambassaden i London til UD, v. Lillerud, 26. Januar 1987.. ”Koordineringsmøte i 4-landsgruppen 23.1.87”: Jnr. 000855

### **Mappe 18. 1.3-30.4. 1987**

Brev fra Øystein Steiro Jr. Ambassaden i London, til UD, konsulent Lillerud, 24.februar 1987. *Møte mellom 4-landsgruppen og Oppenheimers. 24.2.87* Jnr 002517.

Brev fra Ambassaden i London ti Det Kgl. Utenriksdepartement 25.mars 1987.

*Koordineringsmøte i 4-landsgruppen 24.3.87*. Jnr. 003301.

Brev fra den norske ambassaden i London til UD, konsulent K. Lillerud 23.februar 1987."Spesialsesjon i Tinnrådet 20.2.1987" Jnr. 002280.

Kopi av telegram fra UD til Den Kgl. Ambassade London 3. mars 1987 ITC. *Stevninger mot Norge fra i alt 6 banker.*

Notat 3. mars 1987. Øystein Steiro Jr, Ambassaden i London "Tinnrådssaken. Muligheten for en forhandlingsløsning." Kopi ambassadens notat av 3.mars 1987 i melding fra den norske ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement 4. mars Jnr. 2371 II/87

Notat, Tinnrådssaken. Møte mellom regjeringsadvokat Bjørn Haug og advokatfirmaet Oppenheimers, 4.3.87, vedlegg 1 i brev fra den norske ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement, 27. mars 1987.Jnr. 003559

Notat UD. Guttorm Vik 2 Nord/Sør-kontor. 14. april 1987. Det internasjonale Tinnråd (ITC) 20.rådsmøte I London 6.-10. april 1987. Referat og kommentarer. Jnr. 004373.

#### **Mappe 20. 19.7 1987-30.10. 1987**

Brev fra Øystein Steiro Jr, den norske ambassaden i London 15. juli 1987 til Det Kgl. Utenriksdepartement. Tinnrådsaken. *Innhenting av informasjon om ITC medlemslandenes holdning til en eventuell forhandlingsløsning.* Jnr 007670.

Blåkopi (telegram) 26. august 1987 Tinnrådssaken. Informasjon om eventuell forhandlingsløsning.

Telefax fra ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement 22. oktober 1987. Tinnrådssaken. Møte i 4-landsgruppen 21. 10.87. Jnr. 010670

#### **Mappe 25. 1.8-31.12. 1988**

Brev fra Ambassaden i London til Det Kgl. Utenriksdepartement, 24. november 1988. Jnr 02550. Tinnrådssaken. Undertegning av avtale i 4-landsgruppe vedrørende deling av advokatutgifter 10.11.88. vedlegg. avtale i original.

Telefax fra Ambassaden i London til Det Kongelige. Utenriksdepartement, for byråsjef Erik Bjørnebye 11. november 1988. Jnr. 02377. *Tinnsaken. Instruksbrev til Nabarro Nathanson.* Kopi av instruksbrev undertegnet av ambassadør Rolf T. Busch.

Notat, Erik Bjørnebye UD. 2. Nord/Sør-kontor 21.12.1988. *Tinnsaken. Møter i London 13.-14.12.1988.* Jnr. 02703.

## **Mappe 26. 1.1-30.4 1989**

T. B. Smith, Canadian High Commision, International Tin Agreement Litigation and associated problems, Second Working Group Report, 18. januar 1989

Brev fra Erik Bjørnebye, UD til den norske ambassaden i London 31.januar 1989. *Tinnsaken. Uformelt møte 2.2.89.* Jnr. 000260.

Telefax fra Erik Bjørnebye, UD til den norske ambassaden i London 31.januar 1989. Jnr. 000260. *Tinnsaken. Uformelt møte 2.2.89.*

Fax fra Erik Bjørnebye, UD til den norske ambassaden i London 31.januar 1989. *Tinnsaken. Uformelt møte 2.2.89.* Jnr. 000260.

Notat til UD, 16.mars 1989. Tinnsaken. Møte i den uformelle medlemslandskomiteé 7.3 og i Tinnrådet 8.3.89. Jnr. 1095/89/11.

Erik Bjørnebye, Notat til Utenriksministeren 16. mars 1989.

Erik Bjørnebye. Notat til Utenriksråden 17. april 1989 Jnr. 001702 Tinnsaken. Møte i den uformelle medlemslandskomiteé i London 12-13. april 1989.

## **Mappe 27. 1.5-31.8. 1989**

Notat. Erik Bjørnebye, UD. 2. Nord/Sør-kontor 18. mai 1989, Jnr. 002289

Svensk uformelt paper, vedlegg 2 til Notat. Erik Bjørnebye, UD. 2. Nord/Sør-kontor 18. mai 1989, Jnr. 002289.

Brev fra T. B Smith, Canadian High Commission til Erik Bjørnebye, UD 13. juli 1989 Jnr 0023620.

## **Mappe 28. 1.9-31.12.1989**

Notat, Erik Bjørnebye, UD. 2. Nord/Sør-kontor 3.11.89 J.nr 5439 II . *Tinnsaken. Møte i den uformelle komité og Tinnrådet 30.10-1.11.89.*

## **Mappe 29. 1.1-31.5. 1990**

Brev fra Peter Lai til Eva Bugge, den norske ambassaden i London 2. april 1990. Jnr. 02488.

Notat av Kåre Bryn, 13. mars 1990. Side 4 i Notat til Utenriksministeren, 26. mars 1990. Jrn. 02069.



## **Stortinget**

St.prp. 11 Om samtykke til tiltredelse av Den femte internasjonale tinnavtale, vedtatt I Genève 21.juni 1975.

Hentet fra: [https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1978-79&paid=2&wid=a&psid=DIVL392&pgid=a\\_0067](https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1978-79&paid=2&wid=a&psid=DIVL392&pgid=a_0067)

St.prp. nr 104, Om samtykke til ratifikasjon av Den sjette internasjonale tinnavtale, vedtatt I Genève 26. juni 1981.

Hentet fra [https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=198182&paid=2&wid=a&psid=DIVL178&pgid=a\\_0721](https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=198182&paid=2&wid=a&psid=DIVL178&pgid=a_0721)

## **Fra hovedregister**

Innstilling til Stortinget nr. 85. 1978 *Innstilling fra utenriks- og konstitusjonskomitéen om samtykke til tiltredelse av Den femte internasjonale tinnavtale, vedtatt I Genève 21. juni 1775.*

Innstilling til Stortinget nr 221, 1982, *Innstilling fra utenriks- og konstitusjonskomitéen om samtykke til ratifikasjon av Den sjette internasjonale tinnavtale, vedtatt i Genève 26. juni 1981.*

S.tid 1790-1791 (14.12.78). Hentet fra: [https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1978-79&paid=7&wid=a&psid=DIVL500&pgid=b\\_0436](https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1978-79&paid=7&wid=a&psid=DIVL500&pgid=b_0436)

S.tid. 3493—3494 (19.5.82). Hentet fra: [https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1981-82&paid=7&wid=a&psid=DIVL607&pgid=c\\_0717](https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1981-82&paid=7&wid=a&psid=DIVL607&pgid=c_0717)

## **Internasjonale avtaler**

United Nations, Sixth International Tin Agreement, 1982, Treaty series Vol. 1282, 1-21139

## Litteratur

Anderson, R. W., & Gilbert, C. L. (1988). "Commodity agreements and commodity markets: lessons from tin". *The Economic Journal*, 98(389), 1-15. mars 1988.

Berg, Roald, *Norsk utenrikspolitikk etter 1814*, Det norske samlaget 2016

Engelsen Arild Ruud & Kjerland, Kirsten Alsaker, *Norsk Utviklingshjelps historie 2, 1975-1989: Vekst, velvilje og utfordringer*, Fagbokforlaget, Bergen 2003.

Gilbert, Christopher L, "International Commodity Agreements: An obituary Notice", i *World Development* Vol. 24, 1996 s 1-19

Gilbert , Christopher L, "International Commodity Agreements: Design and Performance", *World Development* vol.15 No. 5, 1987: 591-616

Ingulstad, M. Perchard, A. Storli, E. "The Path of Civilization is Paved with Tin Cans". *Tin and Global Capitalism: A History of the Devil's Metal, 1850-2000*, Ingulstad, Perchard Storli, Routledge 2015:1-21

Kestenbaum, Ralph, *The Tin men, A Chronicle of Crisis*, Metal Bulletin Books, 1991

Kofstad, Per K. Tinn, store norske leksikon 2015, 8.juni. Hentet 12. april fra <https://snl.no/tinn>

Lundestad, Geir, "Nasjonalisme og internasjonalisme i norsk utenrikspolitikk: Et faglig provoserende essay", i *Internasjonal Politikk*, temahefte I 1985, s. 38-54.

Mallory, I. A. (1989). "Conduct Unbecoming: The Collapse of the International Tin Agreement". *American University International Law Review* 5, no. 3 (1990): 835- 892.

Riste, Olav, *Norway's Foreign Relations - A history*, Universitetsforlaget 2005

Svenbalrud, Hallvard Kvale 2011, *Foundation and Ornament The United Nations as a cornerstone of Norwegian Foreign Policy, 1970-2005*, (doktorgradsavhandling), Humanistisk fakultet, Universitetet i Oslo, 2012, Oslo

Tamnes, Rolf, *Norsk utenrikspolitikk historie bind 6, Oljealder*, 1995

Thoburn, John T. 'Increasing Developing Countries Gains for Tin Mining, The Boom years from the 1960s to 1985', i *Tin and Global Capitalism, A history of the Devil's Metal, 1850-2000*, Ingulstad, M, Perchard, A, Storli, E. 2015, Routledge 2015, 221-239

Thoburn, John. T. *Tin in the World Economy*, Edinburgh: Edinburgh University Press, 1994.

Thoburn, John. T. *The tin industry since 1985*, Resources Policy 1994, vol. 20. utgave 2, 125-133.

Tvedt, Terje, *Norske tenkemåter*, Aschehoug, Oslo 2016

Wolfe, Joel. "Summer's Food for Winter's Tables, Tin Consumption in the Americas 2015", I *Tin and Global Capitalism: A History of the Devil's Metal, 1850-2000*, Ingulstad, Perchard Storli, Routledge 2015, 74-88.

Wolffs Guide to the London Metal Exchange, Metal Bulletin Books, London, 1987.

Yergin, Daniel. *The prize-The epic quest for oil, money & power*. Simon and Schuster 2011.

### **Internettressurser og oppslagsverk:**

Store norske leksikon, <http://snl.no/>

Ordnett, <http://ordnett.no>

### **Aviser**

Raymond Hughes, *ITC 'cannot be wound up by court'*. Financial Times, 23. januar 1987

### **Aviser hentet i avisdatabasen ATEKST (kronologisk etter dato)**

Aftenposten morgen 16.12.1985, *Tinnkrisen truer City*, Ulf Andenæs, s 14.

Aftenposten morgen 13.04.1986, *Ny krise i City: Konkursen truer etter tinnkrakk* Ulf Andenæs, s. 47

Aftenposten Morgen, 2.2.1990, *Slik jeg ser det Et håp i grus*, Preben Munthe, s. 13

## Appendix

### Oversikt over involverte kreditorbanker i tinnkrisen

| <b>Kreditorbanker</b>                   |
|---|
| Algemene Bank Nederland N.V             |
| Arbuthnot Latham Bank Limited           |
| Australia and New Zealand Banking Group |
| Bangkok Bank Ltd                        |
| Kleinworth, Benson Limited              |
| Malayan Banking Berhad, London          |
| Standard Chartered Bank                 |
| Central Trustee Savings Bank Ltd.       |
| The Bank of Tokyo Ltd.                  |

## Oversikt over involverte kreditormeglere i tinnkrisen

| <b>Kreditormeglere</b>              |
|-------------------------------------|
| Amalgamated Metal Trading Ltd.      |
| Amalgamated Metals Corporation.     |
| Berisford Metals Corporation.       |
| Boustead Davis (Metal Brokers) Ltd. |
| Gerald Metals Ltd.                  |
| Gill and Duffus Limited             |
| Henry Bath & Son Limited            |
| Holco Trading Company Limited       |
| Lazmet Limited                      |
| Maclaine Watson & Company Limited   |
| Metalgesellschaft Limited           |
| Metalgesellschaft A.G. Frankfurt    |
| Metdist Limited                     |
| Mocatta Commercial Limited          |
| J.H Rayner (Mincing Lane) Ltd       |
| Rudolff Wolff & Co. Limited         |
| Anglo Chemical Limited              |
| Manillal London                     |
| Manillal Penang                     |
| Transworld Metals Limited           |

## **Medlemsland i den sjette internasjonale tinnavtalen**

Australia

Belgia

Canada

Danmark

Det Europeiske Fellesskap, EF

Finland

Frankrike

Den Tyske Forbundsrepublikk

Hellas

India

Indonesia

Irland

Italia

Japan

Luxemburg

Malaysia

Nederland

Norge

Sverige

Thailand

Storbritannia og Nord-Irland